

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

NAZÎFÎ İSMÂİL AKHİSÂRÎ VE MANZUM KASÎDE-İ
BÜR'E TERCÜMESİ: İKLÎDÜ'S-SAÂDE

Ayşe ÖZCAN

Danışman

Doç. Dr. Necdet ŞENGÜN

İZMİR-2019

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Nâzîfî İsmail Akhisârî ve Manzum Kasîde-i Bür’e Tercümesi: İklîdü’s-Saâde” adlı bu çalışmanın, akademik kurallara, bilimsel ve ahlaki değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu şerefimle doğrularım.

.../.../2019

Ayşe ÖZCAN

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Nâzîfî İsmail Akhisârî ve Manzum Kasîde-i Bür'e Tercümesi: İklîdü's Saâde

Ayşe ÖZCAN

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

İslam Tarihi ve Sanatları Programı

“Nâzîfî İsmail Akhisârî ve Manzum Kasîde-i Bür'e Tercümesi: İklîdü's-Saâde” adını verdiğimiz bu çalışmada, Nâzîfî İsmail'nin manzum tercümesinin tenkitli metnini vererek eseri şekil ve muhteva yönünden incelemeye çalıştık.

Çalışmamız giriş bölümü de dahil üç bölümden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde kaside nazım şeklinin tarihi seyri hakkında bilgi verdik. Ka'b b. Züheyr'in eseri olan Kasîde-i Bürde ve Muhammed b. Said el-Bûsîrî'nin eseri Kasîde-i Bür'e'sinin edebiyatımızdaki yerini inceledik. Literatürde genellikle aynı isim ile anılan bu iki önemli kasidenin isimlendirilmesi konusundaki farklılıkları ortaya koymaya çalıştık. Türk Edebiyatı'nda Kasîde-i Bür'e üzerine yapılan çalışmaları bu bölümde verdik.

Çalışmamızın birinci bölümünde Muhammed b. Said el-Bûsîrî'nin hayatı, eserleri, edebî kişiliğini tanıtır, Kasîde-i Bür'e'nin şekil, dil, muhtevası hakkında bilgi verdik. Kasîde-i Bür'e'nin İslam toplumlarındaki etkisini anlatıp, kasidenin havas ve esrarından bahsettik. Nâzîfî İsmail Akhisârî'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verip, manzum tercümesi İklîdü's Saâde'yi şekil özellikleri ve muhteva hususiyetleri açısından inceledik.

Çalışmamızın ikinci bölümünde İklîdü's Saâde'nin mevcut nüshalarının tasvirlerini yaptık ve metnin kuruluşunda izlediğimiz yöntemi açıkladık. Bu bölümde eserin transkripsiyonlu ve tenkitli metni de yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kasîde, Bûsîrî, Nâzîfî İsmail Akhisârî, Tasavvuf, Din

ABSTRACT

Master's Dissertation

Nâzîfî İsmail Akhisârî ve Manzum Kasîde-i Bür'e Tercümesi: İklîdü's Saâde

Ayşe ÖZCAN

Dokuz Eylul University

Institute of Social Sciences

Department of Islamic History and Art

Islamic History and Art Program

The title of the study is “Nâzîfî İsmail Akhisârî ve Manzum Kasîde-i Bür'e Tercümesi: İklîdü's-Saâde.” The translation and its transcribed critical edition by Nâzîfî İsmail are provided and analyzed in light of its form and content.

The study consists of three chapters including the introduction. In the introduction chapter, the journey of the qasida verse type is discussed. Moreover, the works of Ka'b b. Züheyr's “Kasîde-i Bürde” and Muhammed b. Said el-Bûsîrî's “Kasîde-i Bür'e” are analyzed in the Turkish literature. Those two qasidas are called the same in the literature that the differences are discussed in terms of entitlement. In addition, the studies focusing on Kasîde-i Bür'e are discussed in the introduction chapter.

In the first chapter, the life of Muhammed b. Said el-Bûsîrî and his literal works are presented, and Kasîde-i Bür'e's form, language and content are provided. Also, the influence of the Kasîde-i Bür'e in the Islamic world is presented and the qasida's qualities and mysteries are discussed. Nâzîfî İsmail Akhisârî's life and his works are also provided in this chapter that the translation of the work “İklîdü's Saâde” is discussed in light of its form and content.

In the second chapter, İklîdü's Saâde's available copies are examined and the method of analysis of the formation of the text is explained. In addition, the qasida's transcribed critical edition (criticized text) is included.

Keywords: Qasida, Bûsîrî, Nâzîfî İsmail Akhisârî, Islamic Mysticism, Religious

**NAZİFÎ İSMÂİL AKHİSÂRÎ VE MANZUM KASİDE-İ BÜR'E TERCÜMESİ:
İKLİDÜ'S-SAÂDE**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İSMÂİL NAZİFÎ B. MEHMED AKHİSÂRÎ 'NİN KASİDE-İ BÜR'E ŞERHİ

I. MUHAMMED B. SAİD EL-BÛSİRÎ VE KASİDE-İ BÜR'E'Sİ	16
A. Muhammed b. Said el-Bûsîrî'nin Hayatı	16
B. Muhammed b. Said el-Bûsîrî'nin Eserleri	17
C. İmam Bûsîrî'nin Kasîde-i Bür'e'si	20
II. NAZİFÎ İSMÂİL B. MEHMED AKHİSÂRÎ HAYATI ESERLERİ	26
A. Nazîfî İsmail Akhisarî ve Manzum Kasîde-i Bür'e Şerhi	27
1. Şekil Özellikleri	27
2. Muhtevâ Hususiyetleri	30

İKİNCİ BÖLÜM TENKİTLİ METİN

I. NÜSHALARIN TAVSİFİ VE METİNDE İZLENEN YÖNTEM	34
A. İklîdü's-Saâde Nüshalarının Tavsifi	34
B. İklîdü's-Saâde Metninin Kuruluşunda İzlenen Yöntem	38
II. İKLÎDÜ'S SAÂDE (TENKİTLİ METİN)	41
SONUÇ	105
KAYNAKÇA	108

KISALTMALAR

bkz.	Bakınız
çev.	Çeviren
d.	Doğum
der.	Derleyen
haz.	Hazırlayan
Hz.	Hazreti
H.	Hicrî
M.	Miladî
M.Ö.	Milattan Önce
ö.	Ölümü
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan Sayfaya
TDVİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
yy.	Yüzyıl

GİRİŞ

Sözlükte “kastetmek, azmetmek” anlamlarına gelen ve kasada kökünden türeyen kaside bir edebiyat terimi olarak “belli amaçla söylenmiş şiir” demektir.¹ Türk Edebiyatı’nda din ve devlet büyüklerini övmek amacıyla belli kurallar içinde yazılan uzun şiirlere denir.² Beyit sayısının fazla olması, çeşitli bölümlerden meydana gelmesi, konu sınırlandırılmasının bulunmaması gibi sebeplerden dolayı klasik Türk Edebiyatı’nda birçok şair tarafından kullanılmış olan bir nazım biçimidir.³

Nazım birimi beyittir. Aruz ölçüsüyle yazılır. Kasidenin ilk beyti kendi içinde, diğer beyitleri de ilk beyitle kafiyelidir. Beyitlerin sayısı için farklı görüşler vardır. Kaside çoğunluğun görüşüne göre, en az otuz bir ve en çok doksan dokuz beyitten oluşmalıdır. Buna karşın en az yirminin üstünde ve en çok beş yüz beyti aşan kaside yazan şairler olduğu bilinmektedir.⁴

Kasidenin ilk beytine matla^c son beytine makta^c denir. Şairin mahlasının bulunduğu beyit taç beyt olarak adlandırılır ve kasidenin sonlarında bulunur. Kasidenin en güzel beytine beytü’l-kasîd ismi verilmiştir.⁵

Kaside altı bölümden oluşmaktadır.⁶ İlk bölümüne nesib veya teşbib denir. Bu bölüm genellikle bahar, yaz, kış, gece, şafak, gökyüzü, at veya bir güzelin tasvir edildiği, sanat yönünden oldukça kuvvetli bir bölümdür. Şairin kasidedeki başarısı ve başarısızlığı bu bölümde ortaya çıkar.⁷ Girizgah, nesib ve methiye bölümünü birleştiren, asıl metine geçişi sağlayan, genellikle uygun nükteli bir sözle övgüye başladığı beyit ya da beyitlerdir. Medhiye, kasidenin sunulduğu kişinin çok abartılı olarak, kalıplaşmış manzum ve benzetmelerle övüldüğü bölümdür. Fahriyye şairin kendini övdüğü bölümdür. Dua kasidenin son bölümüdür. Burada övülenin şahsına

¹ Hüseyin Elmalı, “Kaside”, **TDVİA**, Cilt: 24, s. 563.

² Cem Dilçin, **Türk Şiir Bilgisi**, 6. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları: 517, Ankara, 2000, s. 122.

³ Murat Karavellioğlu, “Klasik Türk Edebiyatında Kaside”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 9, 2007, s. 253.

⁴ Mustafa Çınar, “Kaside Nazım Şeklinin Tarihi Gelişimi”, **Ekev Akademi Dergisi**, Sayı:1, Yıl: 10, 2006, s. 205.

⁵ Dilçin, s.123.

⁶ Dilçin, ss. 123-137.

⁷ Karavellioğlu, s. 254.

ve mevkiine göre mutluluğun, ömrünün, zaferlerinin artmasına ve sürekli olmasına dua edilir.⁸

Kasideler, konusunu oluşturan amaca göre de farklı adlandırılırlar. Allah'a yalvarmak ve şairin bağışlanmayı dilediği kasidelere münâcât, Tanrı'nın birliğini anlatan kasidelere tevhid, Peygamberi veya ailesini öven kasidelere na't, devrin padişahını ve devrin büyüklerini öven kasidelere methiyye, birinin kötü taraflarını belirtip yermek için yazılan kasidelere hicviye, bir kimsenin ölümü için yazılan ağıtlara da mersiyye denir.⁹

Kaside Arap Edebiyatı'nda ortaya çıkmış, Fars Edebiyatı'nda bazı değişikliklere uğrayarak gelişmiş ve oradan Türk Edebiyatı'na geçmiştir. Kasidenin miladi beşinci asrın sonlarına kadar uzanan çok eski bir tarihi vardır. İlk kaside nazmeden şairin Muhelhil b. Rebî'a et-Tağlibî olduğu rivayet edilir.¹⁰

Arap toplumunun yaşam biçimi, toplumsal ve ekonomik yapısından dolayı Araplar şiire önem vermişlerdir. Cahiliye döneminde Ukaz bölgesinde düzenlenen ve edebî kongre özelliği gösteren panayırlarda şairler kasidelerini herkesin önünde okurlardı. En çok beğenilen yedi kaside Ka'be'nin duvarına asılırdı. Bunlara Mu'allâkatü's-seb'a (yedi askı) adı verilirdi. Bu kasidelerin en önemli özellikleri, geniş hayal dünyası ve kelimeler arasındaki ses uyumunun başarısıydı. Lirik bir şair olan İmrü'ü'l-Kays'dan sonra cahiliye devrindeki kasidelerde çöl ve kabile hayatı, sevgilinin güzelliği, ayrılık acısı, hüznü ve gözyaşı işlenmiştir.¹¹

İslamın ortaya çıkışı ile beraber kasidelerin nazım biçiminde, işlenen temalarda önemli değişiklikler meydana gelmeye başlamıştır. Bu değişiklik de İslam'ın gücüyle yeni toplumlarla karşılaşarak yerleşik yaşama geçilmesi ve Kur'ân'ın toplum üzerindeki etkisi büyüktür. İslamiyet'ten sonra Araplar, gaza ve kahramanlık kasidelerinin yanında dinî ve ahlakî şiirler de söylemişlerdir.¹² Kasidelere yerleşik hayatın bütün özellikleri kullanılmıştır. Kasidenin içerik yönünden zenginleşmesi, bir nazım şekli olarak önemli hale gelmesi, büyük gelişme

⁸ Mehmed Çavuşoğlu, "Kaside", **bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 22, 2002, s. 22.

⁹ Çınar, s. 204.

¹⁰ Nihad M. Çetin, **Eski Arap Şiiri**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1973, ss. 70-74.

¹¹ Çınar, s. 206.

¹² Nihad Sami Banarlı, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 2001, Cilt-1, s. 187.

ve değişiklik göstermesi İnan Edebiyatı içinde olmuştur.¹³

Türk Edebiyatı'nda kaside 13. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır. Divan Edebiyatı'nda kasidenin en güzel örnekleri 16. yüzyılda verilmiştir. Fuzûlî, Zâtî, Hayâlî, Bâkî, Nevî dönemin en önemli şairleridir. 17. yüzyılda Türk Edebiyatı'nın en önemli şairlerinden olan Nef'i yetişmiştir.¹⁴ 18. yüzyılda Nedim, Şeyh Galip; 19. yüzyılda Enderunlu Vasıf ile Enderunlu Fazıl dönemin önemli kaside şairlerindedir. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batı medeniyeti etkisinde yeni bir edebiyatın meydana gelmesiyle Divan Edebiyatı'nın alanı daralmış, kaside ve gazelin yerini değişik şekiller almaya başlamıştır. Divan Edebiyatı'nda kaside yazan şairlerin varlığı Tanzimat'tan sonra ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında da devam etmiş, fakat modern Türk şiiri şairleri kaside yazımını terk etmiştir.¹⁵

Divan şiirinin önemli bir kısmını oluşturan kasidelerde amaç, eserin sunulduğu kişinin medhiye bölümünde en güzel şekilde övülmesidir. Cahiliye medihleri genellikle cömertlik, cesaret, kahramanlık, şarap gibi cahiliye insanı için önemli olan değerlerden oluşturmuştur. İslamiyeti kabul edildikten sonra Hz. Peygamber'e inanmayan şairler Hz. Peygamber'i kötüleyen şiirler yazmaya başladılar. Bu şiirlere karşı Hz. Peygamber'i seven ve ona inanan sahabe şairler de Hz. Peygamber'i ve İslam'ı savunmak için övgü şiirleri yazdılar. Böylece Hz. Peygamber'i metheden kasideler meydana geldi.¹⁶ Bu kasidelerden iki tanesi İslam dünyasında çok önemli yere sahip olmuştur. Bunlardan birisi Kâ'b b. Zühre (ö. 24/645?)'in af dilemek için yazdığı kasidesi, ikincisi ise İmam Bûsîrî (ö. 695/1296?)'nin kasidesidir. Her iki kaside de, Hz. Peygamber'i methetmek amacıyla yazılmıştır. Adındaki ihtilaf yüzünden daima birbiriyle karıştırılan bu kasidelerden adını "bürde" isimli Cahiliye Devrinden beri Arapların büründüğü ve yatarken örtündükleri bir çeşit yün hırkadan alan Kasîde-i Bürde, Kâ'b Zühre'in Hz. Peygamber için yazdığı ünlü kasideye verdiği isimdir. Mısırlı Sûfî ve şair Muhammed b. Said el-Bûsîrî'nin Hz. Peygamber için yazdığı kaside ise Kasîde-i

¹³ Yaşar Aydemir, "Türk Edebiyatında Kaside", **bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 22, 2002, s. 136.

¹⁴ Haluk İpekten, **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, 14. Baskı, Dergah Yayınları, İstanbul, 2011, s. 44.

¹⁵ İskender Pala, "Kaside", **TDVİA**, Cilt: 24, 2001, s. 566.

¹⁶ Bünyamin Ayçiçeği, "Bûsîrî (ö.696/1297?)'nin Kasîdetü'l Bürde'sinin Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa (ö.1308/1892) Tarafından Yapılan Mensur ve Manzum Tercümesi", **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 15, 2015, s. 28.

Bür'e diye anılmakta ancak literatürde Kasîdetü'l-Bürde diye tanınmaktadır¹⁷ Aynı amaç için yazılmış bu iki kaside zaman zaman karışıklıklara sebep olduğu için çalışmamızda Kâ'b b. Züheyr'in kasidesinden de bahsedeceğiz.

Kâ'b b. Züheyr, cahiliye döneminin tanınan ve sevilen şairlerinden Züheyr b. Ebû Sülmâ'nın oğludur. Züheyr'in diğer oğlu Büceyr de tıpkı babası ve abisi gibi şâirdir. Ebû Sülmâ bir rüya gördüğünü ve rüyasında bir peygamberin gelmek üzere olduğununun gösterildiğini ifade ederek oğullarından Hz. Peygamber'e tâbi olmalarını ister. İki kardeş Medine'ye doğru yola çıkarlar ve Kâ'b Medine yakınlarında kalır. Büceyr'in Medine'ye giderek Hz. Peygamber ile görüşüp müslüman olduğunu öğrenen, Kâ'b kardeşini ve Resûlullah'ı hicveden bir şiir yazar. Bunun üzerine Hz. Peygamber'in Kâ'b kanının helal olduğunu söylediği rivayet edilir.¹⁸ Kâ'b b. Züheyr'in kardeşi Büceyr, Kâ'b'a bir mektup gönderir. Pişman olması ve Müslüman olması halinde Hz. Peygamber'in kendisini affedeceğini belirtir. Kâ'b, Hz. Peygamber'in huzuruna yüzü örtülü bir vaziyette gelip Müslüman olmak istediğini belirttiikten sonra "Bânet Su'âd (Suâd ayrıldı)" diye başlayan kasidesini okur. Bunun üzerine Hz. Peygamber de kendi üzerinde bulunan bürde adı verilen hırkasını Kâ'b'a hediye eder. Bu olay sebebiyle kaside "Kasîdetü'l-bürde" olarak adlandırılır. Bu kasideye başlangıçta yer alan ifadeden dolayı "Bânet Su'âd" adı da verilir.¹⁹ Kâ'b b. Züheyr bu çok önemli hediyeyi tüm hayatı boyunca korur. Emevî devrinde Muaviye hırkayı satın almak için on bin dirhem teklif eder fakat Kâ'b bunu kabul etmez. Hırka, ancak onun vefatından sonra varisleri tarafından, yirmi bin dirhem karşılığında Benî Ümeyye'den olan yöneticilere satılır. Hırka daha sonra Abbasilere geçer ve Yavuz Sultan Selim zamanında da kutsal emanetler ile beraber İstanbul'a getirilir. Bu kutsal emanet hâlen Topkapı Sarayı'nda "Hırka-i Saâdet Dairesi'nde korunmaktadır.²⁰

Aruzun müstefî'lün fâ'ilün müstefî'lün fâ'ilün vezniyle yazılan bu manzume içerisinde pek çok cahiliye unsurları taşımasına rağmen İslam Edebiyatı'nda önem

¹⁷ Vesile Albayrak Sak, "Said Paşa'nın Kasîde-i Bürde Tahmisi", **Turkish Studies International Periodical For The Languages Literature and History of Turkish or Turkic**, Summer 2013, Volume 8/9, s. 523.

¹⁸ Kenan Demirayak, "Kasîdetü'l Bürde", **TDVİA**, Cilt: 24, 2001, s. 567.

¹⁹ Demirayak, s. 567.

²⁰ Haşim Keskinsoy, **Mekki ve Nahifi'nin Kaside-i Bürde Tahmisleri (Tenkitli Metin İnceleme)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, 2011, ss. 18-19.

verilmiş, ilim meclislerinde okunmuştur.²¹ Kasidenin bu kadar değerli olmasında Hz. Peygamber'in huzurunda okunmuş olması ve şairin Hz. Peygamber tarafından mükafatlandırılmasının etkisi vardır.²² Bu kaside İslam Edebiyat tarihinin bir meşruiyeti de sayılmıştır. Hz. Peygamber'in şaire hediye olarak verdiği hırka Kâ'b b. Züheyr'in canını koruyan bir zırh olmasının yanında diğer şairlerin yazdıkları şiirlerin de zeminini oluşturmuş ve onlara dayanak olmuştur. Şair Ebu Cafer el-İlbîrî'nin, "Eğer bu kaside olmasaydı, medih ve gazel yasaklanır, şiiri için bir caize bekleyenin ümidi kalmazdı" ifadesi de bunu işaret etmektedir.²³

Çalışmamızın asıl konusu olan İmam Bûsîrî'nin kasidesi Kâ'b b. Züheyr'in kasidesinden daha sonra yazılmış olmasına rağmen daha çok tanınmıştır. İslam dünyasında büyük bir şöhrete ulaşmış, hem Türk Edebiyatı'nda hem de Arap Edebiyatı'nda üzerinde en çok çalışmanın yapıldığı eserlerden biri olmuştur.²⁴ Bu kaside hem edebî gücü hem de yazılış sebebi ile dikkat çekicidir. Bûsîrî felç geçirdikten sonra bir akşam Allah'a kendisine şifa vermesi için dua eder. O gece rüyasında Hz. Peygamber'i görür. Hz. Peygamber Bûsîrî'den kendisine yazdığı kasideyi okumasını ister. Bûsîrî, onun için birçok kaside yazdığını hangisini okumasını istediğini sorunca Hz. Peygamber kasidenin birinci beytini okur. Bunun üzerine Bûsîrî kasideyi sonuna kadar okuduktan sonra Hz. Peygamber üzerindeki hırkasını çıkarır ve şairin üzerine koyar. Şairin vücudunun felçli olan yerini eli ile sıvazlar. Bûsîrî sabah uyanınca vücudunda felçteneser kalmadığını fark eder.²⁵ Sabah evinden çıkıp giderken Bûsîrî bir derviş ile karşılaşır. Derviş Bûsîrî'den Hz. Peygamber'i medh ettiği kasideyi ister. Hemziyye, Mudariyye gibi nebevî medihleri de yazmış olan Bûsîrî hangi medhiyesi olduğunu sorunca Derviş;

- Matla "أَمْ مَنْ تَدْكُرُ جِيرَانَ بِنِي سَلْمٍ" olan kasidenizi istiyorum, diye cevap verir.

Bûsîrî hiç kimsenin duymadığı bu kasidenin bilinmesine çok şaşırır ve dervişe şiiri nereden duyduğunu sorar.

²¹ Kasîdetü'l Bürde ile ilgili yapılan çalışmalar için bkz: Muhammet Osman Ünal, **Ķasîde-i Bürde (Bânet Su'ad) ile İlgili Yapılan Çalışmalar (Tespit veTanıtım)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2005.

²² Emine Yeniterzi, "Türk Edebiyatında Na'tlara Dair", **Türkler**, Cilt 11, 2002, s. 764.

²³ Ahmet Murat Özel, "Kaside-i Bürde Bugün Yazılsa Nasıl Karşılanırdı?", **Sîreti Sûrette Görmek I-II Çalıştay Kitabı**, İstanbul, 2018, s. 244.

²⁴ Ayçiçeği, s. 28.

²⁵ "Felç hadisesi Bûsîrî'nin hiçbir eserinde söz edilmemiştir. Bu olay ilk defa biyografi yazarı Ibn Şakir el- Kütübî'nin eserinde yer almaktadır. Daha sonraki müellifler bu bilgiyi tekrar etmişlerdir." Mahmut Kaya, "Kasîdetü'l-Bürde", **TDVİA**, Cilt: 24, 2001, (KBM) s. 568.

-Dün gece Huzur-ı Nebevî’de sen okuyup Peygamber Efendimizin de rüzgârda salınan meyveli ağaç dalları gibi sağa sola meyl ederek dinledikleri zaman duydum, diye söyler.

Bu konuşmadan sonra şair kasidenin bir nüshasını dervişe verir. Kaside böylece halk arasında meşhur olur.²⁶

Hız. Peygamber’i metheden şiirlerin en güzellerinden sayılan, İslam Edebiyatı’nda çok önemli yeri olan bu iki kasidenin de şairlerine Hız. Peygamber tarafından bürde verilmiş, bundan dolayı iki kaside literatürde aynı isimle adlandırılmıştır. Fakat bu isimlendirme konusunda farklı görüşler meydana çıkmıştır.

Halil İbrahim Şener bu konu hakkında Kâ’b b. Zühre’ın kasidenin “*Kasîde-i Bürde*”, Bûsîrî’nin kasidesinin “şifa kasidesi” anlamına gelen “*Kasîde-i Bür’e*” olarak isimlendirilmesinin daha doğru olduğunu belirtmiştir. Çünkü Kâ’b b. Zühre’ın kasidesi tarihi bir gerçeği belirtirken, İmam Bûsîrî’nin kasidesi ise bir rüyaya dayanır. Kâ’b b. Zühre’e verilmiş olan bürde sabah namazında Mescid-i Nebevî’de cemaatin gözleri önünde okuduğu şiir için hem bir hediye hem de hayatının bağışlandığının bir belirtisi olarak verilmiştir. Muhammed b. Sa’id el-Bûsîrî’ye verilmiş olan bürde ise rüyasında şifaya kavuşması maksadıyla Hız. Peygamber tarafından onun üzerine örtülmüş bir bürdedir.²⁷

Süleymaniye Kütüphanesi’ndeki müellifi bilinmeyen bir Türkçe şerhin mukaddimesinde; “Peygamberimiz geldi arkasını baştan ayağa dek sıgadı ve meflûclığı gitti gördüm. Anuñ için bu kasideye Bür’e tesmiye olundu...Erbâb-ı kasâid indinde bu kasideye Bür’e dirler. Bânet Su’âd kasidesine Bürde dirler. Zîrâ rivayet olunir ki Bânet Su’âd kasidesini okuyunca Peygamberimiz ridâsını giydirdiği için aña Bürde didiler velâkin bu ‘Emin tezekkürî’ kasidesine Bürde tesmiye itlâk olunsa mecâz olur ya’ni sağalmak ridâsını giydirdi demek olur eflûc sağaldığı için... İmdi vech-i tesmiyesi ma’nâda sıhhat kisvesi olduguçün ve dahi Peygamberimizün kerametini ve sıfat-i cemilesini sıfatladığı için ve dahi sıfatı kisve oldığı mecâz-i mürseldür...” yazar.²⁸ Bu şerhe göre İmam Bûsîrî’nin kasidesi önce hastalıkların iyileşmesine vesile olduğu için *Kasîde-i Bür’e* olarak adlandırılmıştır. Daha sonra

²⁶ Ebu Bekir Sıddık Şahin, **Kasîde-i Bürde’nin Türkçe Şerh ve Tercümelere**, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1997, (KB), s. 46.

²⁷ Halil İbrahim Şener, **Kasîde-i Bürde Kasîde-i Bür’e ve Su Kasidesi**, İrfan Kültür Eğitim Derneği Yayınları, İzmir, 1995, s. 5.

²⁸ Hacı Mahmud Ef. 6286/7’den aktaran Şahin, (KB), s. 44.

hem mecazi olarak sağlık elbisesini giymek/giydirmek anlamında hem de Hz. Peygamber'in bir elbisesi olan güzel sıfatlarını da açıkladığı için *Kasîde-i Bürde* denilmiştir.²⁹

Bahattin Kahraman kasideye asıl isminin dışında çok çeşitli isimler verildiğini söyler. Bunlardan en yaygınları rüyada şaire Rasulullah tarafından hırka hediye edilmesinden dolayı *Kasîde-i Bürde* ve şairini felçten kurtardığı inancı sebebiyle de *Kasîde-i Bür'e*'dir.³⁰

Kasidenin "*Bürde*" olarak isimlendirilmesinde bazı rivayet edilen olaylar da etkili olmuştur. Bunlardan birincisi Kâtip Çelebi'nin eserinde kasidenin yazılışını anlatırken de bahsettiği olaydır. Vezir Bahaü'd-din'in yakınlarından Sa'dü'd-dîn el-Fârîkî, gözleri neredeyse kör olacak derecede kötü bir hastalığına tutulduğu bir zamanda rüyasında Hz. Peygamber'i görür. Hz. Peygamber, Bahaü'd-din'de bir bürde olduğunu onu almasını ve gözlerine sürmesini söyler. Bu rüya üzerine vezire giden Sa'dü'd-dîn rüyasını anlatır. Vezir kendisinde Hz. Peygamber'e ait bir bürde olmadığını belirtir. Bir süre düşündükten sonra bürdeden kastedilen şeyin Bûsîrî'nin şiiri olduğunu anlar. Kaside yaverin gözlerinin üzerine konulunca hastalığı şifa bulur. Bunun üzerine kasideye "*Bürde*" adı verilir.

İkinci rivayet edilen rüyaya göre; Hz. Peygamber, Bûsîrî'den kasideyi dinledikten sonra Ka'b b. Züheyr'in *Kasîde-i Bürde* olayındaki gibi üzerindeki hırkayı çıkarmış, Bûsîrî'nin üstüne koymuş ve vücudunun felçli kısmını eliyle sıgımıştır. Şair uyandığında hırkayı üzerinde bulmuştur.³¹ Şahin bu rüyalardan ikincisinin Kâ'b b. Züheyr olayından esinlenerek ortaya çıkarıldığını, bu rüyanın mantığa uymadığını belirtir. Eğer şair uyandığında hırka şairin üzerinde bulunsaydı o hırka bu zamana kadar korunmuş olurdu. Çünkü hırkanın korunması kasidenin ezberlenmesinden daha mühim görülmektedir.³²

İmam Bûsîrî'nin kasidesi halk arasında "*Büreyye*", "*Bürîde*", "*Bürdiyye*" olarak da anılmıştır. *Bürdiyye* olarak isimlendirilmesinin nedeni; Bürdiyye kaftana, hırkaya mensup; kaftan, hırka getiren demektir. Çünkü Bûsîrî şiirini tamamladığı zaman Hz. Peygamber'e okumuş, o da mübarek hırkasını bir memnuniyet göstergesi

²⁹ Şahin, (KB), s. 44.

³⁰ Bahattin Kahraman, "Bûsîrî'nin *Kasîde-i Bürdesi* Etrafında Yazılmış Türkçe Eserler", **Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi**, Sayı: 6, 1991, s. 169.

³¹ Şahin, (KB), s. 46.

³² Şahin, (KB), s. 46.

olarak şaire giydirmiştir.³³ *Bürdecik* olarak adlandırılmasında ise “Kasîde-i Bürde” Ka’b b. Züheyr’e aittir. Bûsîrî’ninki ise yani Büreyde olsun şeklinde düşünülerek bu isim verilmiştir.³⁴

Abidin Paşa bu ihtilaf hakkında *Kaside-i Bür'e, Kaside-i Bürde , Kaside-i Bürdiyye* isimlerinden bahseder. Kaside-i Bür’e olarak adlandırılmasında kasidenin müellifinin bu kasideyle şifa bulup sıhhatine kavuşması etkili olmuştur. Resulullah'ı methettiğinden ona layık bir elbise veya onun bürdeleri değerinde olduğundan Kasîde-i Bürde ismi de kullanılmıştır. Hz. Peygamber bu kaside okunurken bürdesini İmam-ı Bûsîrî'ye giydirdiği için Bürdiyye olarak da adlandırılır. Fakat bu isimlerin arasında ulema tarafından Kaside-i Bürde kullanımı meşhurdur.³⁵

Sezai Karakoç da *İslam'ın Şiir Anıtlarından* kitabında *Kurtuluş Kasidesi, Şifa Kasidesi* olarak bahsettiği bu kasideyi türkçeleştirirken *Kaside-i Bür'e* ismini kullanır. Bür’e kurtuluş, kurtarış anlamlarının yanında bürüyen anlamını da taşır. Böylece Bür’e gibi zengin anlamlı bir kelime ile birçok karşılık vermeye çalışılır. Bür’e hem günahları ve kabahatleri örten, hem insanı koruyan kurtaran, hem de şiir ile beraber insanı bürüyerek başka bir atmosfere götüren gibi anlamlarda da kullanılmıştır.³⁶

Kaynaklarda genellikle Kâ'b b. Züheyr'in şiiri “*Kasîde-i Bânet Su'ad*” adıyla kayıtlıyken, Bûsîrî'nin şiiri Kasîde-i Bürde maddesinde yer almaktadır. Bu konuda Kâtib Çelebi'nin eseri Keşfü'z Zünûn'da Kâ'b b. Züheyr'in şiiri, *Kasîdetü Bânet Su'ad* maddesinde anlatılırken onun Kasîde-i Bürde adından hiç söz edilmemektedir. Bûsîrî'nin şiiri ise *Kasîdetü'l-Bürde* maddesinde yer almakta ve onun “*Bürde*” adıyla ilgili farklı rivayetlerden bahsedilmektedir. Ancak burada da kasidenin “Bür'e” olarak adlandırılması ile ilgili bir bilgi verilmemektedir. Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürdesi için pek yaygın olmasa da *Büreyde, Bürdiyye, Bürdetü'l-Mîmiyye, Kasîdetü's-seda'id, Bür'ü's-sekam, Kasîde-i zi-selem* gibi adların da kullanıldığı görülmektedir.³⁷

³³ Hussein Abdulameer Talal Talal, **Sadullah Halveti'nin Şerh-i Kasîde-i Bürdesi (İnceleme-Tenkitledir Metin)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2016, s. 6.

³⁴ İsmail Hakkı Sezer, **Kaside-i Bürde ve Nesir ve Manzum Tercümesi**, Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 10, Konya, 2000, s. 65.

³⁵ Abidin Paşa, **Tercüme ve Şerhi Kasîde-i Bürde**, sad. Ömer Faruk Harman, Gençlik Basımevi, İstanbul, 1977, s. 9.

³⁶ Sezai Karakoç, **İslam'ın Şiir Anıtlarından**, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1985, s. 15.

³⁷ Ebubekir S. Şahin, “Leâli'nin Kasîde-i Bürde Şerhi ile İlgili Bir İntihal”, **Türkoloji**, Cilt: 14, Sayı:1, 2001, (LK), s. 264.

Mahmut Kaya'nın, "Kasîdetü'l- Bürde" maddesinde konu ile ilgili görüşleri şöyledir: "Mısırlı sûfî ve şair Muhammed b. Saîd el-Bûsîrî'nin Hz. Peygamber için yazdığı ve el-Kevâkibü'd-dürriyye fî medhi hayri'l- beriyye adını verdiği manzûme, kafiye (revî) harfî mîm olduğu için *el-Kasîdetü'l-Mîmiyye*, şairin tutulduğu hastalıktan kurtulmasına vesile olduğu için de *Kasîdetü'l-Bürde* diye tanınmıştır. Ancak Ka'b b. Zühêyr'in kasidesi de aynı adla anıldığından karışıklığı önlemek için Bûsîrî'ninki daha çok Osmanlı kültür muhitinde *Kasîdetü'l-Bür'e* (el-Kasîdetü'l-Bür'iyye) şeklinde anılmışsa da literatürde *Kasîdetü'l-Bürde* diye tanınmaktadır."³⁸

Bursalı Mehmed Tahir'in, *Osmanlı Müellifleri* kitabında *Kasîde-i Bürde* isminden daha çok *Kasîde-i Bür'e* isminin kullanması, Osmanlı kültür muhitlerinde eserin genellikle bu isim ile tanındığını bize göstermektedir.³⁹

Haşim Keskinsoy "Bu kasideye şerh yazan bazı Osmanlı müellifleri hastalıktan kurtulmaya vesile olduğu için *Kasîde-i Bür'e* ve *Kasîde-i Bür'iyye* biçiminde adlandırmışsa da edebiyat dünyasında *Kasîdetü'l-Bürde* olarak tanınmaktadır." der.⁴⁰

Osman Keskiöğlü, İmam Bûsîrî'nin yazmış olduğu kasidesinin isminin matbu nüshada *Kasîde-i Bür'e* yazdığını belirtir ve kasidenin asıl isminin bu olduğunu söyler. *Kasîde-i Bürde* diyenlerin Ka'b b. Zühêyr'in yazdığı kaside ile karıştırdıklarını ifade eder.⁴¹

İmam Bûsîrî'nin orjinal ismi *el- Kevâkibü'd-Dürriyye fî Medhi Hayri'l-Beriyye* "İnsanların en hayırlısını öven inci yıldızlar" anlamına gelen kasidesine farklı isimler verilmiş ve her bir ismin kullanılmasının kendine göre bir yaklaşım tarzı olmuştur. Bu isimlendirmelerden *Bür'e* ve *Bürde* isimlerinin şairin yaşadığı zamanda verildiği bilinmektedir.⁴²

Kasîde-i Bür'e yalnızca bir şiir olarak kalmamış, bu şiirle ilgili pek çok faydasının yanında psikolojik ve fiziksel hastalıklara şifaya sebep olmasıyla ilgili halk arasında menkıbeler anlatılmıştır.

³⁸ Kaya, KBM, s. 569.

³⁹ Hasan Cankurt, **Seyyid Hasan Rîzâyî El-Aksarâyî Hayatı Sanatı Eserleri ve Miftâhu's Sa'âde Adlı Manzum Kasîde-i Bürde Şerhi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2014, s. 279.

⁴⁰ Keskinsoy, s. 20.

⁴¹ Osman Keskiöğlü, "Kâ'b b. Zühêyr ve *Kasîde-i Bürde*", **Türkiye Diyanet İlmî Dergi**, Cilt:14, Sayı: 2, 1975, s. 98.

⁴² Şahin, (KB), s. 43.

Kaside tüm İslam aleminde büyük ilgi görmüştür. İslam kültürü üzerinde etkili olmasında lirizm ve şiirselliğinin yanında, Hz. Peygamber'i methetmesi, onun şemali ve mucizelerini anlatmasının da etkisi vardır. Böylece Allah ve Hz. Peygamber'e yakınlaşmak arzusu ile camilerde makam ile kıraat edilmiş, medreselerde ders olarak okutulmuştur.⁴³ Bayram, düğün ve cenazelerde; dini toplantılarda, kutsal gün ve gecelerde, okunmuş ve okunmaya devam etmektedir.⁴⁴

Bu eserin izleri ve yansımaları musikiden İslam sanatlarına kadar her alanda kendini göstermiştir. Hastalar şifa ümidiyle bu kasideyi okurken, pek çok sanatkar da çok güzel eserler ortaya çıkarmıştır. Musikişinaslar bu kasidenin beyitlerini en güzel makamlar ile bestelenmiştir.⁴⁵ Hat, tezhib, katı⁴⁶ çini gibi alanlarda çok güzel eserler meydana getirmişler, hattatlar meşk derslerinde bu kasideyi yazarak eğitimlerini tamamlamışlardır. Sülüs, nesih, veya ta'lik hatlarla meşk etmek bir gelenek halini aldığından bu alanda farklı güzellikte pek çok eser verilmiştir. Her sanatkarın mesleğinde malzeme olarak kullandığı bu eser çini sanatçıları tarafından da büyük bir özen ile işlenmiştir. Topkapı Sarayı'nın harem dairesinde bulunan çifte kasırların duvarları Kaside-i Bür'e'nin ilk beyitleri ile tezyin edilmiştir. Bundan daha ilginç olanı yine Topkapı Sarayı'nda bulunan Hırka-i Saadet Dairesinin duvarlarını da İmam Bûsîrî'nin Kaside-i Bürde'sinin süslemesidir. Peygamber efendimizin hırkasını giymek şerefine nail olan asıl kişi Kâ'b b. Züheyr ve bu hırkanın giyilmesine sebep olan kaside onun eseri olan Bânet Su'âd olmasına rağmen ve üstelik Kaside-i Bürde adıyla anılan ilk eser bu olduğu halde aynı hırkanın muhafaza edildiği odanın duvarlarına yazılan kasidenin bundan yedi yüz yıl sonra kaleme alınan ve kendisine Kaside-i Bür'e denilen bir şiir olması oldukça ilginç bir durumdur. Bu da İmam Bûsîrî'nin Kaside-i Bür'e'sinin önceki Kaside-i Bürde'nin

⁴³ Talal, s. 10.

⁴⁴ Sadık Yazar, **Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2001, s.149.

⁴⁵ “Kenan Rifai'nin de rast makamında bestelediği kasidenin değişik makamlarda 11 adet notası vardır.” Geniş bilgi için bkz: Recep Uslu, **Kaside-i Bürde Besteleri**, Diyanet Aylık İlmî Dergi, Sayı: 223, 2009, ss.50-53.

⁴⁶ “Bürde'nin hat ve katı' sanatındaki işlenişine örnek olarak; Süleymaniye Kütüphanesi / Ayasofya Koleksiyonu'ndaki 516, 3393, 4168 numaralı nüshalara; katı' sanatındaki örnekleri için de Süleymaniye Kütüphanesi / Ayasofya Koleksiyonu 4170 ve Bayezid Devlet Kütüphanesindeki 3462 ve 9279 numaralı nüshalara bakılabilir.” Kaside-i Bürde'nin hat ve katı' sanatındaki yeri hakkında geniş bilgi için bkz. Şahin, s. 59-63.

yerine nasıl geçtiğini ve onu âdeta unuttuğunu gösteren dikkate değer bir örnektir.⁴⁷

Kaside-i Bür'e Müslüman milletlerin kültür ve edebiyatlarında bir şekilde yerini almıştır ve bunun sonucunda Farsça, Türkçe, Urduca, Malayca gibi dillerin yanında İngilizce, Almanca, İtalyanca, Fransızca, İspanyolca gibi pek çok Avrupa dilinde de nazım veya nesir olarak tercüme edilmiştir.⁴⁸

Kasîde-i Bür'e İslam dünyasında büyük bir şöhrete kavuşmuş hem Arap Edebiyatı'nda hem de Türk-İslam Edebiyatı'nda bugüne kadar üzerinde en çok çalışmanın yapıldığı eserlerden olmuştur. Eserin Hz. Peygamber sevgisini ifade etmede adeta bir ibadet sayılmasının da etkisiyle esere manzum ve mensur olarak tercüme yapılmış; şerh, haşiye, tesdis, taştir ve nazireler yazılmıştır. Bu konuda yazılan eserlerin sayıları 330'a yaklaşmaktadır.⁴⁹ Bu eserler Türk Edebiyatı kaynakları arasında da önemli bir yere sahiptir ve edebiyat araştırmaları içinde zengin bir kaynak niteliğindedir. Hz. Peygamber'in hayatı, miracı, İslam tarihindeki önemli olaylar hakkında pek çok bilgi mevcuttur. Günümüzde de bu alanda pek çok akademik çalışma yapılmaya devam etmektedir. Kasîde-i Bür'e ile ilgili yapılan çalışmalar şöyledir:

Tezler

1. Mine Taşdemir, *Sa'dullah Halveti'ye Atfedilen Anonim Kasîde-i Bürde Şerhi* (İnceleme-Metin), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2019.
2. Ferra Tokdemir, *Erzurumlu Hasan Fehmi Efendi ve Kasîde-i Bürde'yi Şerh Yöntemi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.
3. Hussein Abdulameer Talal Talal, *Sadullah Halveti'nin Şerh-i Kasîde-i Bürdesi* (İnceleme-Metin), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

⁴⁷ Şahin, (KB), s. 59.

⁴⁸ Yazar, **Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme Ve Şerh Geleneği**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011, s. 155.

⁴⁹ Kaya, KBM, s. 569.

4. Dursun Ali Özdemir, *Zâli Ahmed bin Mustafa'nın Kasîde-i Bürde Şerhi*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
5. Bilal Erdem Dağıstanlıoğlu, *Kesfü'l-Hüdâ Doğu Türkçesiyle Yazılmış Bir Kaside-i Bürde Şerhi İnceleme-Metin-Dizin*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, Adana.
6. Abdullah Bedava, *Alauddin Ali b. Muhammed el-Bisâmî Musannifek'in Kaside-i Bürde Şerhi'nin tahkiki*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012.
7. Haşim Keskinsoy, *Mekki ve Nahîfi'nin Kasîde-i Bürde Tahmisleri (Tenkitli Metin-İnceleme)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, 2011.
8. Ebubekir Sıddık Şahin, *Kaside-i Bürde'nin Türkçe Şerh ve Tercümelere*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1997.
9. Yusuf Turan Günaydın, *İbn Kemal, Edebî Kişiliği ve Kasîde-i Bürde Tercemesi* (Tenkitli Metin), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1995.
10. İsmail Hakkı Sezer, *İmam Bûsîrî ve Bürde'si*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1985.
11. Muhammet Okumuş, *Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürdesi üzerine yapılan Arapça ve Türkçe çalışmalar (Tespit ve Tanıtım)*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, çalışma Ahmet Turan Arslan danışmanlığında devam etmektedir.⁵⁰
Sürelî Yayınlar
12. Mine Taşdemir, "Sa'du'llâh El-Halvetî'ye İsnad Edilen Anonim Kasîde-i Bürde Şerhinde Tasavvufî Kavramlar", *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 10, 2019, ss. 61-86.

⁵⁰ Yusuf İbrahim Yücel, **Kaside-i Bürde Üzerine Son Dönemde Yapılan İlmî Çalışmalar**, İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Sayı:1, 2016, s. 101.

13. Sadık Yazar, “Amasyalı Seyyid Hüseyin Efendi ve Manzum Kasîde-i Bürde Tercümesi”, *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 3, 2018, ss.145-187.
14. Hamza Koç, “Ahmed-i Rıdvan’ın Manzum Kasîde-i Bürde Tercümesi”, *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, Cilt:5 Sayı: 12, 2018, ss.9-21.
15. B. Erdem Dağistanlıoğlu, “14. Yüzyıl Doğu Türkçesine Adını Veren Hüsyn-i Hârezmî ve Bûsîrî’nin Kasîde-i Bürde’sine Yazdığı Şerhi Keşfü’l-Hüdâ”, *International Journal of Language Academy*, Cilt: 5, Sayı: 1, 2017, ss. 26-39.
16. Yusuf İbrahim Yücel, “Kaside-i Bürde Üzerine Son Dönemde Yapılan İlmi Çalışmalar”, *İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 1, 2016, ss.86-106.
17. Vesile Albayrak Sak, “Kaside-i Bürde Tercümelerinde Cahiliye Dönemi Gelenekleri”, *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Cilt: 10, Sayı: 8, 2015, ss. 385-403.
18. Bünyamin Ayçiçeği, “Bûsîrî (ö.696/1297?)’nin Kasîdetü’l-Bürde’sinin Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa (ö.1308/1892) Tarafından Yapılan Mensur ve Manzum Tercümesi”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 15, 2015, ss. 27-102.
19. Vesile Albayrak Sak, “Şemseddin Sivâsî’nin Kaside-i Bürde Tercümesi”, *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Cilt: 3, Sayı: 1, 2014, ss. 91-110.
20. Vesile Albayrak Sak, “Said Paşa’nın Bürde Tahmisi”, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Cilt: 8, Sayı: 9, 2013, ss. 523-559.
21. Recep Uslu, “Kaside-i Bürde Besteleri”, *Diyanet Aylık Dergi*, Sayı: 223, 2009, ss. 50-53.
22. Ahmet Turan Aslan, “Şemseddîn Sîvasî ve Manzum Kaside-i Bürde Tercümesi”, *Osmanlılar Döneminde Sivas Sempozyum Bildirileri*, Cilt: 2, 2007, s. 77-86.
23. Ebubekir S. Şahin, “Leâli’nin Kaside-i Bürde Şerhi İle İlgili Bir İntihal”, *Türkoloji Dergisi*, Cilt:14, Sayı: 1, 2001, ss. 1-11.
24. İsmail Hakkı Sezer, “Kasîde-i Bürde ve Nesir ve Manzum Tercümesi”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 10, 2000, ss. 65-88.

25. Mücteba Uğur, “Kaside-i Bürde'ye Reddiye Kitapçığına Kısacık Reddiye”, *Dini Araştırmalar*, Cilt: 2, Sayı: 4, 1999, ss. 5-20.
 26. Bahattin Kahraman, “Le'âli ve Abdurrahîm Karahisârî'nin Manzum Kasîde-i Bürde Tercümeleri”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 4, 1997, ss. 57-107.
 27. Bahattin Kahraman, “Bûsirî'nin Kasîde-i Bürde'si Etrafında Yazılmış Türkçe Eserler”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 6, 1991, ss. 167-174.
- Kitaplar*
28. Nejdet Gürkan, *Mehmet Fevzi Efendi Fethu'l Verde “Şerhu'l Bürde” (İnceleme-Tahkikli Metin)*, İdeal Yayınevi, İstanbul, 2011.
 29. Kenan Mermer, *Klâsik Şerh Geleneğinde Üslûp-Kasîde-i Bürde Örneği*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2018.
 30. M. İsmail Fındıklı, *Şerh ve Havassı ile Kaside-i Bürde*, Yasin Yayınevi, İzmir, 2016.
 31. Hasan Cankurt, *Seyyid Hasan Rızâyî el-Aksarâyî Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Miftâhu's-Sa'âde' adlı Manzûm Kasîde-i Bürde Şerhi*, Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Aksaray, 2015.
 32. Mahmut Kaya, *Kaside-i Bürde'yi Türkçe Söyleyiş*, Damla Yayınevi, İstanbul, 2012.
 33. İlhan Armutçuoğlu, *Kaside-i Bürde Manzum Tercüme*, Erkam Yayınları, İstanbul, 2012.
 34. Musa Yıldız, *Kaside-i Bürde Tesbi'i*, H Yayınları, İstanbul, 2010.
 35. Abdurrahman b. Hasan, *Kaside-i Bürde'ye Reddiye*, çev. Harun Ünal, Tevhid Yayınları, İstanbul, tarihsiz.
 36. Abidin Paşa, *Kaside-i Bürde Tercüme ve Şerhi*, sad. Ömer Faruk Harman, Kalem Yayınevi, İstanbul, 2004.
 37. Ahmet Turan Arslan, *Ez-Zuhru ve'l 'Udde fi Şerhi'l-Bürde: Kasîde-i Bürde Şerhi (Edisyon-Kritik)*, İfav Yayınları, İstanbul, 1999.
 38. H. İbrahim Şener, *Kasîde-i Bürde, Kaside-i Bür'e ve Su Kasîdesi*, İrfan Kültür Eğitim Derneği, İzmir, 1995.
 39. Sezai Karakoç, *İslamın Şiir Anıtlarından*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1978.

40.Fevzi Aksoy, Mehmet Balcı, *İmam Bûsîrî, Kasîde-i Bürde, Tercüme Şerh ve Havassı*, Ferşat Yayınevi, İstanbul, 1975.

41. Sezai Karakoç, *Üç Kaside*, Fatih Yayınevi, 1967, İstanbul.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSMAİL NAZÎFÎ B. MEHMED AKHÎSARÎ 'NİN KASÎDE-İ BÜR'E ŞERHİ

Çalışmamızın önceki bölümünde örnekleri görüldüğü üzere Hz. Peygamber'in şefaatine ulaşmak ve onun övgüsüne mazhar olmak amacıyla kaleme alınan Kasîde-i Bür'e üzerine manzum ve mensur olmak üzere pek çok tercüme ve şerhler yapılmıştır. Bu tercümelerden biri de Nazîfî İsmail Akhisârî'ye aittir. Bu bölümde bu tercüme hakkında bilgi verilecektir. Ancak bu hususa geçmeden önce İmam Bûsîrî'nin hayatı ve eserleri hakkında kısaca bilgi vermenin yerinde olacağı kanaatini taşıyoruz.

İMUHAMMED b. SAİD eL BÛSÎRÎ VE KASÎDE-İ BÜR'E'Sİ

A. Muhammed b. Said el-Bûsîrî'nin Hayatı

Ebu Abdillâh Şerefüddîn Muhammed b. Sâid b. Hammâd b. Muhsin el-Bûsîrî Yukarı Mısır'da Behnâsa şehrine bağlı Behşim'de 1 Şevval 608'de (7 Mart 1212) doğdu. Babası Bûsîrî annesi Delâslı olduğu için Bûsîrî ve Delâsî nisbelerini almıştır. Bûsîrî, ilk öğrenimi sırasında Kur'ân-ı Kerîm'i hıfz etmiştir. Bûsîrî hat sanatında usta olduğu için gençlik yıllarında bir dönem mezar taşlarına yazı yazarak da geçimini sağlamıştır. Daha sonra Sarkıyye'nin Bülbeys nahiyesinde mübaşirlik, divan kâtipliği ve mutasarrıflık vazifelerinde bulunmuştur.⁵¹ Ömrünün 30 yıldan fazlaca bir kısmı Bülbeys'te geçmiştir. 637-647 yılları arasında bir zamanda Kahire'ye gitti. Şeyh Abdüzzâhir Mescidi'nde hadis ve siyer derslerinin yanında edebiyat ve dil derslerini de aldı. 654-660 yılları arasında bir dönemde hac vazifesini yapmak üzere Hicaz'a seyahat etmiş ve hac dönüşü meşhur kasidesini yazmıştır.⁵² Bir müddet vezir Yâkûb b. Zübeyr'in yanında çalışan Bûsîrî, devlet dairelerinde kâtiplik ve muhasiplik gibi görevlerde de bulunmuştur. Şâzelî tarikatının kurucusu Ebu'l-Hasan eş-Şâzelî'ye intisab eden Bûsîrî Kahire'de uzun yıllar eş-Şâzelî'nin halifesi Ebu'l-Abbas el-Mursî'nin yanında kalarak şeyhin en gözde müridi olmuştur.

⁵¹ Yücel, s. 89.

⁵² Yücel, s. 89.

Ebu'l-Abbas el-Mursî'ye ithafen 142 beyitlik "dal" redifli bir mersiye yazarak Ebu'l-Abbas el-Mursî'nin zamanın kutbu olduğunu belirtir.⁵³

Bûsîrî'nin hayatı zorluklar ile geçmiştir. Fazla çocuğa sahip olması, karısının huysuz olması, mesai arkadaşlarının yolsuzlukları onda daima huzursuzluğa sebep olmuştur. Adalet konusunda hassas olan şair bu anlayışı yüzünden uzun süre aynı işte çalışmamıştır. Bûsîrî, dönemin valisi tarafından kendisine bağlanan aylığın Hristiyan memurlarca kasten geç ödendiğini, hatta bazen aylar geçtiği halde ödeme yapılmadığını şiirlerinde anlatır ve bu sebeple olanları acı bir şekilde hicveder.⁵⁴ Ömrünün sonlarına doğru Mahalle ve Seha nahiyelerinde çalışarak geçimini sağlayan Bûsîrî bu dönemde fakirlik içinde, sultanların himmetine muhtaç olarak yaşamış sahip olduğu çok sayıda çocuğa bakmakta zorlanmış ve geçinebilmek için bir sıbyan mektebi açmış fakat beklediği ilgiyi görememiştir.⁵⁵

Hayatı zorluklarla geçen Bûsîrî, İskenderiye'de seksenli yaşlarında iken vefat etmiştir.⁵⁶ Vefat tarihi hakkında küçük farkla da olsa bazı ihtilaflar vardır. Vefatı hakkında İbn Şâkir el-Kütübî'ye göre 696 (1296-97), Süyûtî'ye göre 695 (1295-96), Kâtib Çelebi'ye göre ise 694'tür (1294-95).⁵⁷ İmam Bûsîrî Mısır'ın İskenderiye şehrinde Bûsîrî Camii haziresinde defnedilmiştir. Ayrıca Kahire'de İmam Şafii'nin türbesi yanında, Konya'da Sadrüddin Konevi türbesi karşısında makamı vardır.⁵⁸

B. Muhammed b. Said el-Bûsîrî'nin Eserleri

Zamanın önde gelen şairlerinden olan Bûsîrî, pek çok eser telif etmiştir. Büyük bölümü manzum olan eserlerinin, birçoğu Hz. Peygamber için yazılan kasidelerden oluşmaktadır. Şair devlet büyükleri için methiyeler ve sosyal içerikli hicivler de yazmıştır. Görevini kötüye kullananları, rüşvet yiyenleri, haksızlık yapanları kaba bir dil kullanmadan hicveder. Bûsîrî şiirlerinde idari yapıda ve toplumda gördüğü aksaklıkları işler. Bu Bûsîrî'nin sanatındaki ıslahatçı yapıyı göstermesi açısından önemlidir. Zamanın yöneticilerine yönelik eleştiri ve

⁵³ Kaya, BM, s. 469.

⁵⁴ Kaya, BM, s. 469.

⁵⁵ Yücel, s. 89.

⁵⁶ Kaya, BM, s. 469.

⁵⁷ Kaya, BM, s. 469

⁵⁸ Yücel, s. 89.

tavsiyelerde bulunur. Hicivleri dolayısıyla ehli kitaptan olan katiplerin haksız davranışlarına maruz kalır ve görevinden uzaklaştırılır.⁵⁹

Methiyelerinde ise övdüğü kişileri daha çok manevi özellikleri ile ele alır ve bu özelliklerine dikkat çeker. Onun için dünyevi makam geçicidir, bu yüzden övülmeye layık değildir. Önemli ve değerli olan Allah'a kulluktur. Bûsîrî'ye göre insanlığa hizmet eden, dünyaya rağbet etmeyen, cömert olan, salih amel işleyen kimseler övülmeye layıktır. Övdüğü kişilerin bu özelliklerini belirtir.⁶⁰

Şair hicviye söylemekte bir hayli üstat olmakla beraber, İslam tarihinin temelini oluşturan “*Siyer-i Nebeviyye*”yi iyi tahsil etmiş olduğundan, Hz. Peygamber’i medh etme yolunu benimsemiş ve “*Medâyah-i Nebeviyye*” konusunda eserler vermiştir.⁶¹ Bûsîrî'nin en büyük özelliği peygamber sevgisi ve ona olan bağlılığıdır. Şiirlerinde Hz. Peygamber’in sevgisinden, dine bağlılığından söz eder ve bu değerleri ile övünür. Ayrıca şiirinin gücü ve güzelliğinin yanında Nebevî medihlerdeki başarısıyla gurur duyar ve bunu şiirlerinde belirtir.⁶²

Şiirlerinde en çok müracat ettiği edebî sanatlar, mukabele, tevriye, tıbak, cinas, teşbih, isti'are ve iktibastır. Bûsîrî'nin kendine has güçlü bir üslûbu vardır. Taklitçi bir şair değildir.⁶³ Bûsîrî şiirinde üç halifeyi tekfir eden ve onlara hakaret eden Rafizîler'den ve Hz. Ali'ye hakaret eden nâsibîler'den de olmadığını açıkça belirtmektedir. Şiirlerinde Aşere-i Mübeşşere'nin tamamına, Hz. Peygamber'in hanımlarına ve Hz. Fatıma, Hasan, Hüseyin'e yönelik övgüler yer almaktadır. Ayrıca Kelâmu'llâh ile ilgili olarak kelâm-ı nefsiyi kabul etmesi de ehl-i sünnetin görüşüyle uyum arz etmektedir. Dolayısıyla onun şiirlerindeki bu tavrı sünnî akideyi benimsediği düşündürmektedir.⁶⁴

Nebevî medihlerindeki başarısı ile aynı çağda yaşayan şairlerden ayrılan Bûsîrî'nin kaynaklarda belirtilen eserleri şunlardır:

Divânü'l-Bûsîrî: Bûsîrî şiirlerini bizzat kendisi bir divan haline getirmemiştir. İslam Edebiyatı'nda Bûsîrî'nin şiirlerinden *Kasîdetü'l Bürde* ile *Kasîdetü'l Hemziyye*'si diğer şiirlerine nisbeten daha önemli görülmüştür. Muhammed Seyyid

⁵⁹ Yücel, s. 91.

⁶⁰ Şahin, s. 40.

⁶¹ Şener, s. 33.

⁶² Şahin, (KB), s. 41.

⁶³ Yücel, s. 91.

⁶⁴ Yücel, s. 90.

Kılânî Bûsîrî'nin Divan'ı üzerine yüksek lisans tezi hazırlamış, başka kaynaklarda da yer alan eserlerini de toplayarak yayınlamıştır.⁶⁵ Dîvânü'l-Bûsîrî'de bulunan şiiirleri üç ana başlık altında toplamak mümkündür: Birincisi Hz. Peygamber'i öven şiiirler (Na'tler), ikincisi diğđer medihler ve hicivler, üçüncüsü ise fahriye olan şiiirleridir.⁶⁶

El-Kasîdetü'l-Hemziyye fî Medhi'n-Nebiiyye: Bu eser şâirin ikinci önemli eseridir. Gerçek ismi “Ümmü'l-Kurâ fî Medhi Hayri'l-verâ” olan eser kısaca “Hemziye” olarak da adlandırılır. Hz. Peygamber'in doğumunu, hayatını, diğđer peygamberlere olan üstünlüğünü, savaşlarını, Hulefâ-yı Râşidîn devrinin sonuna kadar İslam'ın tarihî seyrini, İslam'ın üstünlüğünü, Hz. Peygamber'in güzel ahlakını, Ehl-i Beyt'in ve ashabın faziletlerini güzel bir üslupla anlatan 455 beyitlik el-Kasîdetü'l-Hemziyye manzum bir siyer olarak değerlendirilebilir.⁶⁷

Zuhrü'l-Meâd fî Vezn-i Bâned Su'âd: Ka'b b. Züheyr'in Kaside-i Bürde olarak tanınan “lam” redifli kasidesine nazire olarak yazılmıştır. 204 beyitten oluşmaktadır. Kaside klasik nesib yerine nefsin azarlanması ve tevbeye teşvik temleriyle başlar.⁶⁸

El-Muhrec ve'l-Merdûd ale'n-Nasârâ ve'l-Yahûd: Bûsîrî bu eserini Yahudilik ve Hristiyanlığa reddiye olarak yazmıştır. 278 beyitten oluşmuştur. Mahmut Kaya bu eserin 284 beyit olduğunu belirtir.⁶⁹ Bazı meseleleri şiiir ile ifade etmek güçtür. Bûsîrî bu eserinde anlatılması zor olan meseleleri nesir halinde aralara yerleştirerek nazım-nesir karışımı başarılı bir reddiye meydana getirmiştir.⁷⁰

El-Kasîdetü'l-Mudariyye fî's-Salâti'alâ Hayri'l-Beriyye: Kafiyesinden dolayı “Râiyye” denilen eser Kasîde-i Mudariyye adıyla meşhur olmuştur. 40 beyittir. Şairin Kasîde-i Bür'e ve Kasîde-i Hemziyye'den sonra en yaygın şiiiri budur. Kasideye birçok mecmua ve evrâdlarda rastlamak mümkündür.⁷¹

Takdîsü'l-Harem min Tednîsi'd-Darem: Bu eser Medîne-i Münevvere'de 1256 yılında çıkan yangından bahseder. Bu büyük yangında Ravza-i Mutahhara ile

⁶⁵ Kaya, KBM, s. 568.

⁶⁶ Şahin, (KB), s. 38.

⁶⁷ Kaya, TDVİA, “el-Kasîdetü'l-Hemziyye”, Cilt: 24, s. 569.

⁶⁸ Şahin, (KB), s. 39.

⁶⁹ Kaya, BM, S. 470.

⁷⁰ Kaya, BM, s. 470.

⁷¹ Şahin, s. 39.

Hücre-i Saâdet yanmıştır. Eser 98 beyitten oluşur. Şair bu kasidesini Ümmü'n-Nâreyn olarak da adlandırır.⁷²

Kasîdetü'l-Muhammediyye: 16 beyitten oluşan bu eser, her mısraı Muhammed ismi ile başladığı için bu isimle anılmıştır. Kafiyesinden dolayı “Mimmiye” de denilmektedir.

Kasîdetü'l-Hamriyye: Eserle ilgili bazı kaynaklar hiç bilgi vermezken, Mahmud Kaya sadece isminden bahseder. İbnü'l Fârız'ın da aynı isimle anılan eseri bulunmaktadır.⁷³ Bu eserin bir isim benzerliği mi olduğu yoksa İbnü'l Fârız'ın eserinin hata ile Bûsîrî'nin eseri olarak mı kaydedildiği yoksa ya da Fârız'ın eserine bir şerh mi olduğu tam olarak bilinmemektedir.⁷⁴

Bûsîrî'nin bu eserlerinden başka Lâmiyyesi (10 beyit) ve nebevi medihlerinin en kısası sayılan 8 beyitlik bir Tâiyyesi de bulunmaktadır. Tâiyyenin başlangıç beyti⁷⁵ doğu illerinde halen tevşih⁷⁶ olarak okunmaktadır.⁷⁷

C. İmam Bûsîrî'nin Kasîde-i Bür'e'si

Bûsîrî'nin ‘dinmeyen gönül felci’⁷⁸ yüzünden yazdığı bu kasidesi hem edebî gücü hem de yazılış hikayesi ile asırlarca İslam coğrafyasının her bölgesinde ilgi görmüştür. Bûsîrî bu kasidesini hac yolculuğundan döndükten sonra kaleme aldığı Hemziyyeden sonra yazmıştır. Hemziyye’de yoğun duygular ve dehşet, Bür’e’de ise huzur ve sekinet duyguları daha yoğundur.⁷⁹ Bu eser Hz. Peygamber’in şefaatine ulaşmak ümidiyle manzum ve mensur olarak pek çok şair tarafından tercüme edilmiş, hakkında şerhler yazılmıştır. Şiirin büyüklüğünün ve güzelliğinin övülen

⁷² Şahin, (KB), s. 39.

⁷³ “*Arap Edebiyatının mutasavvıf şairlerinden olan İbnü'l Fârız'ın şarap üzerinden ilahi aşkı anlattığı şiiridir. Bu kaside, birçok âlim tarafından Arapça, Farsça ve Türkçe olarak şerh veya tercüme edilmiştir.*” Geniş bilgi için bkz. Yusuf Yıldırım, Aldülmecîd Sivasî'nin Manzum Kâsîde-i Hamriyye Tercümesi, **İstem**, Sayı: 25, 2015, ss. 151-175.

⁷⁴ Cankurt, s. 271.

⁷⁵ اصبح بدا من طلعتة والليل دجا من وفرته

⁷⁶ “*Türk dinî mûsikisinde mevlid ve mi'râciyye gibi büyük formda ve uzun eserlerin bölümleri arasında okunmak üzere bestelenmiş, güfteleri Hz. Peygamber'i konu alan ilahilere verilen isimdir. İlahiden sonra en çok beste yapılan dini musiki formudur.*” Geniş bilgi için bkz. Nuri Özcan, **TDVİA**, Cilt: 41, s. 48. Muhammed Cahit Yılmaz, **Dinî Türk Mûsikisinde Tevşihler**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2019.

⁷⁷ Yücel, s. 96.

⁷⁸ Sezer, s. 65.

⁷⁹ Sezer, s. 192.

kişinin büyüklüğü ve güzelliğinden kaynaklandığı düşünülmüştür.

Kasîde-i Bür'e'nin içeriğinde Hz. Peygamber'in hayatı, miracı, mucizeleri, İslam tarihindeki önemli olaylar hakkında bilgiler yer almaktadır. Hz. Peygamber'e duyulan büyük sevgi ile yazıldığından, içeriğinde yoğun bir lirizm vardır. Hz. Peygamber'i, Kur'ân-ı Kerîm'i metheden, şiirsel ve aşıkâne anlatımıyla dikkat çeken bir şiirdir. Hemen her mısraında mecaz, cinas, tenasüb, kinaye, isti'are gibi edebî sanatlar kullanılarak mana ve sanat bakımından ince ve zengin hale getirilmiştir.⁸⁰

Bazı çevreler Bûsîrî'nin Hz. Peygamber'i övgüde aşırı gittiğini belirtmişlerdir. Hz. Peygamber'in ismi için "çürümüş kemikleri diriltir" sıfatının kullanılması, ilahlığa yakın sıfatlar ile övülmesi, mucizevî haller Bürde'nin tenkit edilmesine sebep olmuştur.⁸¹ İbnTeymiyye'den itibaren Selefiler kasidenin bazı beyitlerinde yer alan ifadelerden dolayı eseri eleştirmişler ve okunmasının bidat olduğunu iddia etmişlerdir.⁸² Örneğin; "Şüphesiz dünya ve ahiret senin cömertliğinden Levh'in ve Kalem'in ilmi de senin ilmindedir." anlamına gelen 154. beyitteki, cömertlik vasfının dünya ve ahireti kuşatması, Allah'a teşbih edilerek, şirk gibi görülmüştür.⁸³ Reddiyecilere göre, dünya ve ahiret gibi varlıklar ancak Allah'ın cömertliğindedir.⁸⁴ Şairin Resulullah'ı ilahlığa yakın bir şekilde Hristiyanların Meryemoğlu İsa'yı övdükleri gibi övdüğünü de ileri sürmüşlerdir. Aslında Bûsîrî Kasîde-i Bür'e'nin 43. beytinde⁸⁵ "*Hristiyanların peygamberleri hakkındaki iddialarını bırak. Onun hakkında istediğin övgüyü yap*" diyerek Hz. Peygamber'i methederken Hristiyanların durumuna düşmemeyi, onu insani özellikleri ile övmenin gerektiğini vurgulamıştır.⁸⁶ Mücteba Uğur bu eleştirilerin Bûsîrî'nin Hz. Peygamber'i överken kullandığı mecaz, istiare, kinaye gibi sanatların gerçek manasında anlaşılmasından kaynaklandığını ve Bûsîrî gibi tasavvuf terbiyesi almış bir alimin bunu yapamayacağını belirtir. Hiçbir müslüman Hz. Peygamber'i methederken insani nitelikleri aşmaz. Ondan bahsederken, onun üstün niteliklerini, yüksek ahlakını ve benzersiz özelliklerini anlatırken bu sınırı aşmamayı imanlarının

⁸⁰ Mücteba Uğur, "Kaside-i Bürde'ye Reddiye" Kitapçığına Kısacık Reddiye", **Dini Araştırmalar**, Cilt: 2, Sayı: 4, 1999, s. 5.

⁸¹ Talel, s.10.

⁸² Emine Yeniterzi, **Türk Edebiyatında Na't**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993, s. 14.

⁸³ فان من جودك الدنيا وضرتها ومنعولمك علم اللوح والقلم

⁸⁴ Nejdet Gürkan, **Mehmet Fevzi Efendi Fethu'l Verde "Şerhu'l Bürde" (İnceleme- Tahkikli Metin)**, İdeal Yayınevi, İstanbul, 2011, ss. 52-53.

⁸⁵ دع مادعته النصاري في نبينهم وحكم بما شئت مدحا فيه واحتكم

⁸⁶ Uğur, s. 13.

gereği olarak dikkat ederler.⁸⁷ Aslında Bûsîrî’de bunun farkındadır ve bir beytinde “onun hakkında bilebildiğimiz en son bilgi, onun bir insan ve yaratıkların en hayırlısı olduğudur” der.⁸⁸ Bu eleştirilerin sebebinin Kasîde’yi fıkıh ve akaid metni gibi değerlendirildiği için meydana geldiğini belirten Kaya, “şiiirin, olgu ve olayları abartarak daha dikkat çekici ve daha güzel göstermeyi amaçladığını bunun için de bu ifadelerin normal karşılanması gerektiğini söyler.⁸⁹

Kasîde-i Bür’e sanatsal gücünün yanında manevî olarak da çok güçlü bir şiiirdir. Tasavvuf erenleri arasında bu kasîde vird edinilmiştir. Hastalık için okuyup şifa bulanlar, hacetleri için okuyup umduğuna kavuşanlar ile ilgili pek çok olay anlatılmıştır. Bu kasîdenin manevî yönü bizim edebî alanımızın dışında da olsa İslam toplumlarının bu metine verdikleri değer anlaşılmaması için önemlidir. Okumadan önce yapılması gerekenler, okunması sırasında uyulması tavsiye edilen bazı hususlar vardır.⁹⁰ Fakat bu şartların içinde en önemlilerinin kalp ve beden temizliği, samimiyet ve ihlas olduğu belirtilmiştir.⁹¹

Hz. Peygamber’i rüyasında görebilmek için her gece kasîdeyi okuyan Gaznevî bir türlü Hz. Peygamber’i rüyasında göremez. Bu durumu anlattığı mutasavvıflardan biri: “Belki de şartını yerine getirmiyorsun.” deyince Gaznevî, şartı yerine getirdiğini söyleyerek kasîdeyi okumaya başlar. Mutasavvıf kişi Bûsîrî’nin getirdiği salâtı okumadığını söyler ve o salâtı okur:

مولى لاي صلى وسلم داما ابدى على حبيبا خيرا لخلق كلهم

“Mevlâye salli ve sellim dâimen ebedâ

Alâ habîbike hayri’l-halki küllihim

Özellikle bu beytin seçilmesindeki sebep ise Bûsîrî’nin rüyasında kasîdeyi Hz. Peygamber’e okuduktan sonra bu beytin birinci mısrasına geldiğinde beyti tamamlayamamasıdır. Hz. Peygamber de beyti tamamlayarak bu şekilde okumasını söylemiştir. Bu beyit, Kasîde-i Bür’e metni içinde yer almamakta, sadece şifa

⁸⁷ Uğur, s. 20.

⁸⁸ Sezer, s. 66.

⁸⁹ Kaya, KBM, s. 569.

⁹⁰ Geniş bilgi için bkz: Fındıklı, ss. 213-215.

⁹¹ Abidin Paşa, **Muhammed b. Said el- Bûsîrî**, sad. Ömer Faruk Harman, Gençlik Basımevi, İstanbul, 1977, s. 9. Dursun Ali Özdemir, **Zâli Ahmed bin Mustafa'nın Kasîde-i Bürde Şerhi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu, 2015, s. 19.

amacıyla nasıl okunması gerektiğini anlatan eserlerde bahsedilmektedir.⁹²

Bu kasidenin belli bölümleri çeşitli hastalıklar için, özellikle felçli hastalara okunduğu gibi yola çıkılacağına, afet ve musibet gibi şeylerden korunmak için okunmuştur.⁹³ Hastalıklara şifa olmasıyla ün yapmış olan kasidenin icazet ile okunması da bir gelenek olmuştur. Kaside-i Bür'e icâzeti, icâzet sahibi alimlerden alınır. Kişinin tecvid ve mahreç bilgisi kontrol edilir. Bunların dışında okuduğunu anlaması da önemlidir. Bu yüzden icâzet almak için kasidenin en az bir şerhi okutulduktan sonra icâzet vermek de bir kâidedir.⁹⁴ Hastalara okumak ya da yeni öğrencilere öğretmek için icazetnâme almak gereklidir. Bir çeşit sertifika veya diploma diyebileceğimiz icazetnâme⁹⁵ yapılan işe verilen önemi gösterir. Kaside tecvid ve mahreç kurallarına uygun, belli bir makamda okunmalı, okuduğunu da anlamalıdır. Kaside-i Bür'e'nin icâzet ile okunması, onun halk katındaki değerini gösterdiği gibi ulema tarafından da büyük ilgi gördüğünü ispat eden bir örnektir.⁹⁶ Bu kaside halen Karadeniz bölgesindeki hastalara icazet sahibi imamlar tarafından yedi gün süreyle okunmaya devam edilmektedir.⁹⁷

Kaside; haftalık evrad olarak da okunduğu gibi haftanın farklı günlerinde farklı beyitleri de okunmaktadır. Bazı durumlarda belirli beyitleri de okunması tavsiye edilmiştir. Sabah evden ayrılırken, yola çıkarken, arabaya binerken 79. beytin okunması tavsiye edilmiştir.⁹⁸

فَلَا تُعَدُّ وَ لَا تُحْصَا عَجَائِبُهَا
وَ لَا تُسَامُ عَلَيَّ إِلَّا كُنَّارَ بِالسَّامِ⁹⁹

Kasîde-i Bür'e, aynı zamanda Mevlana'nın *Mesnevî-i Şerîf*'i ve *Fîhi Mâ Fîh*'i, Sâdî'nin *Bostan ve Gülistan*'ı, Feridüddin-i Attar'ın *Pendnâme*'si ve Mantıku't-Tayr'ı, Şebusterî'nin *Gülşen-i Râz*'ı, Molla Camî'nin *Divan, Baharistan*,

⁹² Ayçiçeği, s. 39.

⁹³ Şener, s. 34.

⁹⁴ Şahin, 57.

⁹⁵ "İcâzetnâmeler hamdele ve salve ile başlar. İcâzet veren hoca öğrencisinin adını belirtip Kaside-i Bürde okumaya liyâkat kesb ettiğini belirttikten sonra, icâzet aldığı hocaların kendisine kadar gelen silsilesini yazar. Sonunda kendi ismini de belirten hoca, öğrencisi ve tüm Müslümanlar için hayırlı olması için dua eder." Şahin, s. 57. Ebubekir Sıddık Şahin, "Kaside-i Bürde'nin Türkçe şerh ve tercümeleri" adlı çalışmasının sonuna icâzetnâme eklemiştir.

⁹⁶ Şahin, s. 58.

⁹⁷ Şahin, s. 55.

⁹⁸ Abidin Paşa, s. 85.

⁹⁹ Allah'ın Rasulunun koruması, onu, kat kat zırlara ve yüksek kalelere muhtaç etmedi. Abidin Paşa, s. 85.

Lüccetü'l-Esrâr ve Levâyih'i, Vehbî ve Şahidî'nin *Tuhfe*'leri, Muhyiddin İbn Arabî'nin *Füsûsu'l-Hikem*'i, Süleyman Çelebi'nin *Mevlid-i Şerîf*'i (*Vesiletü'n-Necât*), Yazıcızâde'nin *Muhammediyye* ve *Dürr-i Mekkûn*'u, *Şifâ-i Şerîf* ve *Kısâs-ı Enbiyâ*'lar gibi Türkçe tercüme, şerh ve haşiyeler eşliğinde camilerde tedris ettirilen dersler arasında yer almakta ve ayrıca Hz. Peygamber'e sataşan unsurlara karşı bir mücadeleyi de simgelemektedir.¹⁰⁰

İnsanımızın bu kutsal metne verdiği önemden kaynaklanan bazı aşırılıklar da meydana gelmiştir. Hz. Peygamber'i öven şiir olması nedeniyle onu tenkit, maalesef Hz. Peygamber'i tenkitmiş gibi bir yanlışa düşülmüştür. Özellikle Bûsîrî gibi şahsiyetlere bilhassa halk tarafından tanınan kudsiyete varan nitelermeler için tuzu biberi olmaktadır.¹⁰¹

“Kasîdetü's Şedâid”¹⁰² olarak da isimlendirilen bu eser, Müstef'ilün/ Fâ'ilün/ Müstef'ilün/Fe'ilün kalıbıyla yazılmıştır. En eski nüshalarında yüz altmış beyit iken sonrakilerde yüz altmış beş beyite kadar ulaşmıştır. *Keşfü'z-Zünûn*'da ise bu kasidenin 162 beyit olduğu belirtilmektedir.¹⁰³ Hatta bazı kaynaklarda Kasîde-i Bür'e'nin beyit sayısı 182'ye kadar ulaşmaktadır. Bu nüshalarda farklı beyit sayılarından oluşmasının sebebinin rivayet probleminden kaynaklandığını belirten Nejdî Gürkan, geç dönem şiiri olmasına rağmen Kasîde-i Bür'e'nin de sözlü geleneğin getirdiği bu problemten kurtulamadığını belirtmektedir. Çok sevilen bu kasidenin beyit sayısındaki farklılıkların, Hz. Peygamber'in iltifatına nâil olmak ve Bûsîrî'nin kazandığı mertebeye ulaşmak isteyen birtakım şairler tarafından kasideye yapılan eklemelerle oluştuğunu düşündürmektedir.¹⁰⁴

Eser, şair tarafından bölümlere ayrılmamasına rağmen, şarihler ve mütercimler tarafından genelde on bölüm halinde incelenmektedir. Kaside klasik Arap tarzında olduğu gibi sevgiliye özlem temasının işlendiği nesib bölümü ile başlar, daha sonra nefisten şikayet, Hz. Peygamber'e övgü, onun doğumu, mucizeleri, Kur'an'ın fazileti, miraç mucizesi, cihadın önemi, nedamet ve ümit, dua

¹⁰⁰ Hamza Koç, “Ahmed-i Rıdvan'ın Manzum Kaside-i Bürde Tercümesi”, **Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 5 Sayı: 2, 2018, s. 13.

¹⁰¹ Sezer, s. 65.

¹⁰² “Kendisiyle sıkıntuların giderildiği kaside” Şahin, s. 43.

¹⁰³ Kâtip Çelebi, II, 1331.

¹⁰⁴ Gürkan, ss. 52-53.

ve niyaz bölümüyle sona erer.¹⁰⁵

Birinci Bölüm; 12 beyitten oluşan bu bölüm “nesib” ile başlar. Hz. Peygamber’e duyulan aşkı ve muhabbeti anlatır.

İkinci Bölüm; Şair nefisten ve onun isteklerinden bahseder. Nefsin arzularından sakınmak, ona itaat etmemek gerektiğini anlatır. Kendi nefesine uyduğu için duyduğu pişmanlıktan bahseder. Toplam 16 beyittir.

Üçüncü Bölüm; Burada şair asıl maksadını ortaya koyar ve Hz. Peygamber’in medhine başlar. Onun ibadeti, dünyaya değer vermeyişi, ahlakı, merhameti, takvası, mucizeleri, çektiği sıkıntılar, yaratılanların en hayırlısı olması, ümmetine şefaati olması, diğer peygamberlerden üstün oluşu, alemlere rahmet olarak gönderilmesi anlatılır. Bu bölüm 30 beyittir.

Dördüncü Bölüm; Hz. Peygamber’in doğumu ve o sırada meydana gelen olağanüstü haller anlatılır. 13 beyit olan bu bölümde kafirlerin birçok alameti gördükleri halde onun gelişini anlamadıkları, hakikati görmede adeta kör ve sağır oldukları anlatılır.

Beşinci Bölüm; Hz. Peygamber’in mucizeleri anlatılır. Hastaların onun eliyle ve nefesiyle şifa bulması, ağaçların onun emriyle yanına gelmesi ve secde etmeleri, ayın ikiye ayrılması, Ebubekir ile beraber mağarada korunmaları, bulutların onu koruması, onun duasının öneminden bahsedilir. 16 beyitten oluşur.

Altıncı Bölüm; Bu bölümde Kur’ân-ı Kerîm’in faziletleri, edebî üstünlüğü, mucizevî yönü anlatılır. Kur’ân-ı Kerîm’in büyük bir mucize olduğu, manasının derinliği, ayetlerinin eşsiz belâgat örneği olduğundan bahsedilir. 17 beyittir.

Yedinci Bölüm; Hz. Peygamber’in mi’racının konu edildiği bölümdür. Mi’racın sırları ve önemini anlatılır. 13 beyitten oluşur.

Sekizinci Bölüm; Hz. Peygamber’in cihâdı, ashabının kahramanlıkları “çok canlı tasvirlerle”¹⁰⁶ bu bölümde anlatılır. 22 beyittir.

Dokuzuncu Bölüm; Şair bu bölümde eski günahlarından tevbe ederek Hz. Peygamber’den şefaât talep eder. Dünya ehli için yazdığı medhiyeler dolayısıyla duyduğu üzüntüyü anlatır ve Hz. Peygamber’e bağlılığını bildirir. Bu kısma kasidenin dua bölümü diyebiliriz.¹⁰⁷ 14 beyitten oluşur.

¹⁰⁵ Keskinsoy, s. 20.

¹⁰⁶ Şahin, s. 48.

¹⁰⁷ Şener, s. 62.

Onuncu Bölüm; Bu son bölümde şair, Allah'a münacatta bulunmakta, halini O'na arz edip günahlarının affını istemektedir. Hz. Peygamber, ashabına ve onlara tabi olanlara dua eder. 9 beyittir.

II.NAZİFİ İSMÂİL B. MEHMED AKHİSÂRÎ HAYATI ESERLERİ

Kaynaklarda hayatı ve eserleri hakkında yeterli bilgiye ulaşamadığımız Nazîfî İsmail nisbesinden de belli olduğu gibi Akhisarlıdır.¹⁰⁸ İncelediğimiz eserinde hafız ve seyyid olduğunu kendisi ifade etmektedir.

Akhisârî Hâfız İsmâil Nazîfî kuluñı

Her umûrında muvaffak kıl eyâ kân-ı atâ¹⁰⁹

Abdizâde olarak tanınan şairin doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir.¹¹⁰ Akhisarlı diğer şair Tellizâde Vehbi Efendi ile çağdaştır.¹¹¹ Babasının ismi Muhammed'dir. Şaire ait son eserin tarihi 1205 yılındadır. Bursalı Mehmet Tahir konuyla ilgili eserinde Nazîfî İsmail'in Kasîde-i Bür'e'yi *İklidü's-Saâde* ismiyle ve manzum olarak tercüme ettiğini söyler ve Akhisar'da yetişen ulema ve şuaradan olduğunu ifade eder.¹¹²

Nazîfî İsmail'in eserleri hakkında da yeterli bilgi yoktur. Ulaşabildiğimiz en hacimli eseri İmam Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde isimli eserine yaptığı manzum tercüme ve aynı şaire ait Kasîde-i Hemziyye şerhidir. Bu eser Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde 45 Hk 1653/2 numarasıyla Kasîde-i Bürde olarak kayıtlıdır. Akhisar'ın eski ayan, eşrafından ve voyvodalarından Şabanzâde Halil Ağa'nın yanık konak olarak adlandırılan yerde inşa ettirdiği, selamlık ve haremlik dairelerinden oluşan saray için yazdığı manzum methiyesi ve inşa tarihi vardır. Akhisar'ın Beyoba

¹⁰⁸ “*Akhisar; ilkçağdaki en tanınan adıyla Thyteira, birçok uygarlıkları görmüş geçirmiş, önemli ana yolların kesiştiği noktada bulunan bir ilçedir. Anadolu yarımadasının batısında yer alır ve Manisa il sınırları içindedir.*” Geniş bilgi için bkz. Feridun Emecen, “Akhisar”, **TDVİA**, Cilt: 2, ss. 236-237.

¹⁰⁹ *İklidü's-Saâde*, Beyit: 46.

¹¹⁰ Mehmet Emin Müderrisoğlu, **Akhisarlı Türk Büyükleri ve Eserleri**, Piyasa Matbaası, İzmir, 1956, s. 83.

¹¹¹ “*Akhisarlı olan şairin doğum ve ölüm tarihi bilinmemektedir. Fakat Dikili ilçesinde bulunan çeşme üzerinde yazdığı manzum tarihe göre 1230 tarihlerinde 90 kusur yaşlarında olduğu anlaşılmaktadır.*” Akhisarlı şair Tellizade Vehbi Efendi, Akhisar'da bulunan Zeynel Zâde Hacı Ali Efendi'nin yaptırmış olduğu kütüphanenin kitabesini yazmış ve ebced hesabıyla tarih düşürmüştür. Kütüphanenin tarihi H.1212- M.1797'dir. Müderrisoğlu, ss. 90-94.

¹¹² Bursalı Mehmed Tahir bin Rifat, **Aydın Vilayetine Mensub Meşayih, Ulema, Şuara, Müverrihin ve Ettibbânın Terâcim-i Ahvâli**, Akademi Kitabevi, 1994, İzmir, s. 85.

ile Sazoba köylerinde yerleşmiş olan Türkmen aşiretlerinden Haremeyn aşireti beyi ve voyvadası olan Hamza Bey oğlu Gündüz Bey'in mezar taşında bulunan manzum ölüm tarihi de bulunmaktadır. Yine Tokatlı mezarında bulunan Benevşe adındaki bir cariye ve Methi Şah adındaki bir kadının mezar taşlarındaki manzum tarih şaire aittir. Bu eserlere bakarak Nazîfî İsmail'in tarih kıtaları yazmada başarılı bir şair olduğunu söyleyebiliriz.

1193 senesinde Aydın'a tayin edilen meşhur vezir Abdurrezzak Bahir Paşa'nın Akhisar yolu ile Aydın'a geçerken onun için yazdığı manzum kudûmiyesi¹¹³ de bilinen eserlerindedir. Bu kudûmiyye şu şekildedir:

Bāreka'llah ol celīl ü şān-ı 'ünvandır gelen
Rüstemā ne pür-cesāret şīr-i Hākāndur gelen

Mālik-i sadr-ı vezāret Pertev-i İsfendiyār
Tāc-ı rif'atle mu'allā seyf-i şāhāndur gelen

Akhisarī Saruhandan meymenet ikbāl ile
Makdem-i hayr-ı beşāret 'ayn-ı ihsāndur gelen

Bendesinden der Nazīfī nokṭalılar tāriḫi
Baḫş-i luṭf-ı Gird-gār kutlu geyvāndur gelen¹¹⁴

A. Nazîfî İsmail Akhisarî ve Manzum Kasîde-i Bür'e Şerhi

1. Şekil Özellikleri

Nazîfî İsmail şerhinde Kasîde-i Bür'e'nin orijinal metninde kullanılan "Müstef'ilün Fâ'ilün Müstef'ilün Fâ'ilün" kalıbını kullanmamış asıl metne bağlı kalmamıştır. Manzum tercümesini kaside nazım şekliyle yazmış ve aruzun "Fâ'ilâtün

¹¹³ "Kudûmiye; büyük ve önemli bir zâtin seferden dönmesi veya bir şehri teşrifi vesilesiyle yazılan, avdetin veya teşrifin tebrik edilip şairin ve halkın duygularının yansıtıldığı, dönen veya teşrif eden kişinin methedildiği manzumelere denir. Halkın ve şairin coşkusu, mutluluğu şairin sanat gücüne bağlı olarak teşbih, mecaz ve hüsn-i talil gibi sanatlarla anlatılır." Halil Batur ve Enes Yıldız, "Şeyhülislam Muhammed ve Sâmiḫ'in Kudûmiyeleri Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme", **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 14, 2019, ss. 259-288.

¹¹⁴ Müderrisoğlu, s. 85.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün" kalıbını kullanmıştır. Tercümesine "İklidü's-Saâde" ismini vermiştir. Giriş bölümünde yer alan manzum mukaddime ile birlikte toplam 540 beyitten oluşmaktadır. Manzum tercüme kaynak metinden farklı olarak elif harfi ile kafiyelmiştir. Eser tek bir sesin tekrarı ile kafiyelendiği için mücerred kâfiyedir.¹¹⁵ Esere bütün olarak baktığımızda kafiye olarak kullanılan kelimelerin birçok kez tekrar edildiğini görürüz. Şair kaynak metnin aktarımına çok etkisi olmayan "aña", "saña", "oña", "hahünā" "dāimā" gibi kelimeleri de kafiye olarak kullanmıştır.

Kasîde-i Bür'e; kullanılan vezin, kafiye, söz varlığı ve mazmunlar bakımından Türk Edebiyatı'na daha uzak bir edebiyat geleneğine aittir. Çoğu mütercim içinde Arap kültürüne ait birçok kelime ve özel ismi barındıran bu kasideyi manzum olarak başka dile aktarırken zorlanmıştır. Bürde'nin ilk beytinde yer alan Arap Edebiyatı'nda sevgilinin yaşadığı hayali ülkeyi temsil eden "Zî-Selem" kelimesini¹¹⁶ çoğu şair gibi Nazîfî İsmail'de aynen kullanmıştır:

أَمِنْ تَذَكُّرٍ جِيرَانٍ بِذِي سَلَمٍ

مَرَجْتَ دَمْعًا جَرِي مِنْ مَقْلَةٍ بَدَمٍ¹¹⁷

Hâtırâ mı geldiğinden ol nigâr-ı aşına

Zî-selemde sâkin olan yâr-i maḥbûb-ı Hudâ¹¹⁸

Kimi zaman orjinal metindeki mısranın bir kısmı anlamı açıklanmadan vezne uygun şekle getirilerek tercümeyle devam edilmiştir. 11. beyit tercümede şöyle geçmektedir.¹¹⁹

مَحْضَنَّتِي النَّصْحَ لَأَكُنْ لَسْتُ أَسْمَعُهُ

إِنَّ الْمُحِبَّ عَنِ الْعَدَالِ فِي صَمَمٍ¹²⁰

‘Āşık[u]meftûn olanlar fî şamemdür tâ ezel

Lâimiñ levminden itmez ictinâb [u] iḥ tiyâ²¹

¹¹⁵ Mücerred kâfiye geniş bilgi için bkz: M. A. Yekta Saraç, **Eski Türk Edebiyatına Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2010, s. 136.

¹¹⁶ Yazar, s. 159.

¹¹⁷ "Selem ağaçlarının bulunduğu mevkide oturan komşularını hatırladığın için mi kanlı gözyaşı döküyorsun?" Abidin Paşa, Beyit: 1, s. 11.

¹¹⁸ İklidü's-Saâde, Beyit: 40.

¹¹⁹ Beyit sayıları için bkz: Abidin Paşa, **Tercüme ve Şerhi Kasîde-i Bürde**, sad. Ömer Faruk Harman, Gençlik Basımevi, İstanbul, 1977.

¹²⁰ "Sen samimi olarak bana nasihat ediyorsun. Fakat ben o nasihatları duyacak halde değilim. Çünkü aşık, kendisini azarlayanları ve medhedenleri duymaz." Abidin Paşa, Beyit: 11, s. 23.

60. beytin ikinci mısraında da benzer bir durum vardır.

يَوْمَ تَفْرَسَ فِيهِ الْفُرْسُ أَنَّهُمْ¹²²

قَدْ أَنْزَرُوا بِحُلُولِ الْبُؤْسِ وَ النَّقَمِ

Kalblerine düşdi gerçek korkudurdur anlarıñ

Gelmesiyle anlara bü's-ı naķam başdan başa¹²³

69. beytin birinci mısraında da bu durum görülür.

حَتَّىٰ غَدَا عَنْ طَرِيقِ الْوَحْيِ مُنْهَرَمٌ¹²⁴

مِنَ الشَّيَاطِينِ يَفْقُو ائْرَ مُنْهَرَمِ

Gadv gitmekdür tariķu 'l vahy gök қапарları

Ḳafi tāyi' inhizām қаçmaq semaādan hāhūnā¹²⁵

Mütercim kaynak metindeki bazı Arapça kelimelerin aynısını ya da türevlerini kullanmıştır. Örneğin 48. beyitte geçen “munfehimi” kelimesini tercümede aynen kullanmıştır.

أَعْيَ الْوَرَىٰ فَهُمْ مَعْنَاهُ فَلَيْسَ يَرَىٰ¹²⁶

لِلْقُرْبِ وَ الْبُعْدِ مِنْهُ غَيْرُ مُنْفَجِمِ

Göremez ma' nāsı haķķında eħad illā ki ol

Olur elbet münfehīm ol hikmeti Bārī Ḥūdā¹²⁷

Nush, mehārim, neam, halās, nātik, rüknen, tetāvel, teferres, lezā, ahdi, mübde, istekām kelimelerini de aynen kullanmıştır.

Estākim-istikāmet, müktesib-kesb, münhedim-inhidām, yenhezim-münhezim, vüṣat-vaş Arapça kelimelerinin türevlerini kullanmıştır.

Bazı kelimelerin okunuşunda vezin gereği tasarruf yapılmıştır: *no'ldu, üzre.*

Vezin gereği kimi yerlerde “-di” görülen geçmiş zaman eki, idi şeklinde

¹²¹ İklidü's-Saāde, Beyit: 79.

¹²² “Peygamberlerin doğduğu gün, o zaman putperset olan Farsların, başlarına gelecek musibet ve sıkıntılarla korkutulduklarını anladıkları bir gün.” Abidin Paşa, Beyit: 60, s. 69.

¹²³ İklidü's-Saāde, Beyit: 226.

¹²⁴ “Öyle ki hezimete uğrayan şeytanlar, vahyin geldiği semadan birbirinin peşi sıra kaçtılar.” Abidin Paşa, Beyit: 69, s. 75.

¹²⁵ İklidü's-Saāde, Beyit: 254.

¹²⁶ “Peygamberlerin gerçek mahiyet ve değerini anlamak işi insanları aciz bırakmıştır. Bu sebeple peygamberlere uzak ve yakın olanlar arasında, onun gerçek değerini anlamayıp sükut edenlerden başkası görülmez.” Abidin Paşa, Beyit: 48, s. 60.

¹²⁷ İklidü's-Saāde, Beyit: 190.

yazılmıştır: *iptalden idi, sonra idi, kefenlenmiş idi, vurulmuş idi.*

Vezin gereği “için” edatı bazen -çün şeklinde kelimeye bitişik yazılmıştır: *benimçün, kulunçün, çağırdığıçün.*

Metinde arkaik kelimeler kullanılmıştır: *kanasın, kaçan, kanda, kaçgun, kamu, tamu, ol, kim, men, uğrı sakar, kanıg-, imdi, karannuluk, şol, sagaş, çıkmaklaga, amu, ger, kangı.*

2. Muhtevâ Hususiyetleri

Peygamber sevgisini anlatmak ve bu konudaki duygularını başkalarıyla paylaşmak, onun örnek kişiliğini, güzel ahlâkını, hayatını, mucizelerini konu alan eserler meydana getirmek şairler tarafından bir ibadet olarak düşünülmüş ve böylece onun şefaatine erişmek arzu edilmiştir. Kasîde-i Bür’e gibi eserleri de bunun için bir vesile saymışlardır. İşte bu sebeple bu tarz eserler, Türk İslam Edebiyatı’nda oldukça bol miktarda şerh edilmiş, bu tarz eserlerle meşgul olmak önemsenmiştir.

Kasîde-i Bür’e şerhlerinin ve tercümelerinin tarihî gelişim süreci içerisinde incelendiğinde muhteva bakımından üç farklı tarzda olduğu görülmektedir. Şarihler ilk dönemlerde kısa ve veciz açıklamalar yapmışlar, daha sonra muhtevayı genişleterek orta hacimde şerhler yazmışlar, ardından çeşitli ihtiyaçlara göre yoğunlaşmış şerhlere yönelmişlerdir.¹²⁸ Birinci gruptaki şarihler bazı gramer kurallarını verip beytin anlamını özetlemişlerdir. Orta büyüklükteki şerhlerde ise kelimelerin gramer yapıları, lügat anlamları verilmiş, beytin geniş yorumu yapılmıştır.¹²⁹ Üçüncü olarak da gramer açıklamalarının şerhin önüne geçtiği daha ayrıntılı şerhler yapılmıştır. Nazîfî İsmail’in Kasîde-i Bür’e tercümesi de kısa ve veciz açıklamalarla yetinen ilk grup tercümelere daha yakındır. Şair kasideyi genel anlam ve kelimenin lügat anlamı olarak şerh etmiştir. Önce kasidenin Arapça olarak bir beytini vermiş, daha sonra iki Türkçe beyit ile onu tercüme etmiştir. İki beyitte tercüme ettiği beytin anlamsal yönü üzerinde durmuş, son beyitte ise Arapça beytin içinde geçen bazı kelimelerin sözlükteki anlamlarını açıklamıştır. Şair tercümesinde

¹²⁸ Ayçiçeği, s. 42.

¹²⁹ Kasîde-i Bür’e’nin detaylı sınıflandırılması için bkz: Gürkan, ss. 52-53.

sanatlı bir dil kullanmaktan ziyade beyitlerdeki anlamı yansıtmaya gayret etmiştir. Beytin verdiği anlamı bozmamaya çalışmış, metni mânâ bakımından başarılı olmuştur.

Kasîde-i Bür'e Tercümesi'nin ilk 47 beyti bir manzum mukaddime mahiyetindedir. Nazîfi “*Sebeb-i İnşâ-i Hâzihi'l-Şâhîde*” başlığı altında *Kasîde-i Bür'e* ve *Bûsîrî* hakkında bilgi verir. *Bûsîrî*'nin Hz. Peygamber'i methetmesindeki başarısından, felç olması ve rüyasında Hz. Peygamber'i görmesi ve bu sayede sağlığına kavuşmasından, esere *Bür'e* isminin neden verildiğinden bahseder. Nazîfi İsmail burada mantığa çok da uygun olmayan bir rivayetten söz ederek *Bûsîrî*'nin rüyasında giydiği ridanın uyanınca şairin üzerinde olduğu söylemiştir.¹³⁰

H'âb-ı nâzından uyanınca kâsîde şâhibi
Gördi kim önündedir düşünde giydüğü ridâ¹³¹

Bûsîrî'nin derviş ile karşılaşması ve şiiri ona vererek halk arasında meşhur olmasına sebep olduğu düşünülen olayı da 20. ve 28. beyitler arasında anlatır.

İrte oldı bu neşâtıyla giderken câmi'e
Geçdi anuñ önüne bir zâhid-i zû-ittikâ

Didi ki medh-i Rasûli isterem yâ Bûsürî
Hâzretinden bu niyâzım hâcetim eyle revâ¹³²

Yine bir rüya olayına dayanan Bahâe'd-dîn'in yaveri Sa'de'd-dîn'in bu kaside ile gözlerinden şifa bulmasını da giriş bölümünde anlatmıştır.

Şonra Sa'de'd-dîn ölünce yirine kâ'im maķâm
Gözlerine âgrı indi şanki yaklaştı a'mâ

Âciz olmuşdı 'ilâcından etebbâ-i zaman
İtdiler bunca 'ilâcı gittikce irtidâ

Gördi Sa'de'd-dîn düşünde bir gece ol hâzreti
Didi luṭfuyla aña ol şâh-ı mâh-ı enbiyâ

¹³⁰ Şahin, s. 49.

¹³¹ İklidü's-Saâde, Beyit: 18.

¹³² İklidü's-Saâde, Beyit: 20-21.

*Sen şifa bulmak dilerseñ Pîr Bahâe 'd-dîne var
Bürde adlu bir kasîde vardır anda yâ fetâ¹³³*

Kasidenin şifa özelliğinin yanında koruyucu özelliğini de 37. ve 39. beyitler arasında belirtmiştir.

*Hâşşasınũ biri bu kim nüş'a-i meymûne ger
Kangı evlerde bulunsa evleri eyler hamâ*

*Girmeye uğrı vü tã'ün hem sakar ışşı gele
Şaklaya Mevlâ hâşardan ırmeye âfet bela*

*Oğunılsa hastaya hem i'tikâd-ı pāk ile
Şihhat olduysa muḳadder 'âcilen bulur şifâ¹³⁴*

Şair bundan sonraki beyitlerde kasideyi yazma amacının Allah rızası olduğunu, Allah'ın lütfunu Hz. Peygamber'in şefaatinin arzu ettiğini, kusurları olabileceğini ve din kardeşlerinin affına sığındığını belirtir. Ayrıca eserine İklidü's-Sa'âde ismini verdiğini söyler ve kendi ismini burada zikreder.

*Oldı İklidü's-Sa'âde bu kitaba tesmiye
Yazana hem okuyana vire tevfiḳın Hudâ*

*Aḳhisârî Hâfiz İsmâil Nazîfî ḳuluñı
Her umûrında muvaffak ḳıl eyâ kân-ı atâ*

*Eylediyse ḫilye-i medḫiyyesin peygamberiñ
Hâzretiñden maḡfîret andan şefâ'atdür recâ¹³⁵*

Tercüme; sevgiliye özlem, nefisten şikâyet ve nefsin arzularına boyun eğmeme, Hz. Peygamber'in övgüsü, doğumu ve mucizeleri, Kurân-ı Kerîm'in fazileti, şefaet ve maḡfîret talebi, nedamet ve ümit, dua ve niyaz, salât ü selam gibi hususlar üzerinde şekillenmiştir. Şair, Hz. Peygamber'e, onun sadık ashabına ve Kurân-ı Kerîm'e olan samimi muhabbetini dile getirmeye çalışmıştır.

¹³³ İklidü's-Saâde, Beyit: 30-33.

¹³⁴ İklidü's-Saâde, Beyit: 37-39.

¹³⁵ İklidü's-Saâde, Beyit: 45-47.

İmam Bûsîrî Kasîde-i Bür'e'yi bölümlere ayırmamasına rağmen, bu eser üzerinde çalışma yapan pek çok şahıs bu eseri genelde on bölüm halinde incelenmiştir. Nazîfî İsmail de manzum tercümesini on bölüme ayırmıştır. Mukaddime kısmından sonra birinci bölüm (*el-faşlu'l-evvel fi't-teazzülü*) 48. ve 83. beyitler arasını kapsar ve Hz. Peygamber'e duyulan derin sevgiyi anlatır. 84. beyitten 131. beyit arası ikinci bölümdür (*el-faşlu's-sānī fī heva'n-nefsi*). Nefsin isteklerini, ona boyun eğilmemesini anlatır. Üçüncü bölüm (*el-faş lu's-Şālisü fī medhi'r-Rasūl 'Aleyhi's-selām*) 132. ve 221. beyitler arasındadır. Bu bölümde şair Hz. Peygamber'i över. Dördüncü bölüm (*el-faşlu'r-rābi'u fī zikri mevlīdi'n-nebiyyi 'Aleyhi's-şalātu ve's-selām*) 222. ve 299. beyitler arasındadır ve Hz. Peygamber'in doğumunu konu edinir. Burada Kasîde-i Bür'e'nin bölümlere ayrılmasında farklılık gösterilmiştir. Klasik ayırmda Hz. Peygamber'in doğumunu ve onun mucizelerini anlatan beyitler farklı bölümlerde yer almıştır. Bu eserde ise bu beyitler birleştirilmiştir. Bu tercih içeriklerin benzerliğinden dolayı yapılmış olabilir. Beşinci bölüm (*el-faşlu'l-hāmisu fī du'āi 'Aleyhi's-şalātu ve's-selām*) 300. ve 308. beyitleri kapsar. Hz. Peygamber'in dualarını ve etkilerini anlatır. Altıncı bölüm (*el-faşlu's-sādisu fī medh-i Kur'āni'l-'azīm*) 309. ve 375. beyitleri arasındadır ve Kur'ân'ın mucizelerini anlatır. Yedinci bölüm (*el-faşlu's-sābi'u fī me'āric-i Rasūl 'aleyhi's-selām*) 375. ve 408. bölümleri arasındadır ve miraç olayını anlatır. 409. ve 474. beyitler sekizinci bölümü oluşturur (*el-faşlu's-şāminü fī degeri cihādi 'aleyhi's-şalātü ve's-selām*) ve cihad hakkındadır. Dokuzuncu bölüm (*el-faşlu't-tāsi'u fī'l-istiğfār*) 475. ve 509. beyitler arasındadır istiğfar ve şefaet konularını ele alır. Onuncu bölüm (*el-faşlu'l-'āşiru fī'l-münāca'āt ve't-Teveşsül*) 510. ve 519. beyitleri kapsar. Bu bölümde şair günah ve hatalarından pişmanlık hissi ile Allaha yakarır ve bağışlanmayı ister. Şair, Bûsîrî'nin dört büyük halifeden söz ettiği son beyti tercüme etmemiştir.

İKİNCİ BÖLÜM TENKİTLİ METİN

I. NÜSHALARIN TAVSİFİ VE METİNDE İZLENEN YÖNTEM

A. İklîdü's-Saâde Nüshalarının Tavsifi

Nazîfî İsmâil b. Mehmed Akhisârî tarafından yazılan Kasîde-i Bür'e şerhi *İklîdü's-Saâde*'nin Türkiye kütüphanelerinde ulaşılabilen dört adet nüshası bulunmaktadır. Bu nüshaların hiçbiri müellif hattı değildir. Manisa İl Halk Kütüphanesinde 45 Hk 1653/2 numarasıyla Kasîde-i Bürde olarak kayıtlı bulunan nüshası ise Kasîde-i Bür'e'nin şerhi değil, Bûsîrî'nin Kasîde-i Hemziyye isimli eserine yapılan şerhtir. Sırtı ve üstü dökülmüş kahverengi meşin, miklebi düşmüş, şirazesı dağınık, aşınmış, mukavva bir cildin içinde bulunan eser 17 varaktan oluşur ve 50^b-67^b arasındadır. Nesih hatla yazılan eserde her sayfa da 17 satır bulunur. Bazı sayfalar rutubet lekeliştir.

Manisa İl Halk Kütüphanesi: (A)

Arşiv Numarası	: 45 Hk 5259
Eser Adı	: İklîdü's-Sa'âde
Müellif Adı	: Nazîfî İsmâil b. Mehmed Akhisârî
Bulunduğu Yer	: Manisa İl Halk Kütüphanesi
Koleksiyonu	: Manisa İl Halk Kütüphanesi
Müstensih	: ?
İstinsah Tarihi	: H.1286/ M.1868
İstinsah Yeri	: Akhisar
Boyut	: 210 ×145- 140× 85
Yaprak	: 26 (1 ^a -26 ^b)
Satır Sayısı	: 15
Yazı Türü	: Talik Kırmısı
Kağıt Türü	: Kartal Fliligranlı

Başı : İsm-i zâtu'llâh ile bu nazma kıldım ibtidâ
Lâyık oldu her kula kim ide aña intihâ
Sonu : Ağına humra qarışmış aq deve kesriyle 'ıys
Şād-ı mâh olmak tarabdur nağmedür hüsn-i şadâ

Diğer Özellikler : Eser desenli kağıt kaplı mukavva ciltlidir ve sırtı meşindir. Bûsîrî'nin eserine ait olan Arapça beyitler ve ayetler kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Yazılar, mavi süslemeli levha ve cetveller içindedir. 1^b de sayfanın üst tarafında el yazısı ile sonradan yazıldığı açıkça belli olan “*Kasîde-i Bürde Tercemesi ve Rüstemzâde Ahmet Vehbi Efendi'nin vakfidir*”¹³⁶ yazmaktadır. Şair Arapça beyitlerin şerhine başlamadan önce dibâce olarak adlandırılan kısımda hamdele ve salveleden sonra eserinin telif sebebini anlatır. Eserinin adından bahseder ve Bûsîrî'yi över. Bu eseri tatil günlerinde yazdığını belirtir. Bûsîrî'nin eserindeki Arapça beyit sırasına uyulmuştur. Diğer nüshalarda on bölüme ayrılan kaside bu nüshada bölümlere ayrılmamıştır.

Son varakta müstensih bu eseri Zilkâde ayının yirmi dokuzunda 1286 tarihinde Akhisar Kasabasında tamamlandığını, eserini Üstât Fâzıl es-Seyyid Ahmet Fevzî'ye hediye ettiğini belirtir.

Bende haddince efendisine tuhfe verir
Bu daği mürdan Süleymân gibidür bir armağan

Milli Kütüphane Nüshası 1: (B)

Arşiv Numarası : 03 Gedik 17675/1
Eser Adı : İklidü's-Sa'âde
Müellif Adı : Nazîfi İsmâil b. Mehmed Akhisârî
Bulunduğu Yer : Milli Kütüphane
Koleksiyonu : Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi
Müstensih : ?
İstinsah Tarihi : ?

¹³⁶ “*Rifâiyye'nin Mârifîyye kolunun Manisa'da bulunan dergahının bânisi ve ilk şeyhidir. “Vehbî” mahlasıyla şiirleri bulunan Ahmet Vehbi Efendi, Antakya doğumlu olduğu için tekkesi halk arasında Entekkeleli olarak bilinir.*” Geniş bilgi için bkz. Semih Ceyhan, “Ma'rifîyye” **TDVİA**, Cilt. 2, 2016, İstanbul, ss. 196-198.

İstinsah Yeri	: ?
Boyut	: 223 ×160- 160×105
Yaprak	: 24 (1 ^a -23 ^a)
Satır Sayısı	: 16
Yazı Türü	: Nesih
Kağıt Türü	: Âharlı kâğıt
Başı	: Rûḥ-ı pāk-i Muştafā hem āline yüz biñ selam Siyyema kim ol Hüseyn-i ser-şehid-i Kerbelā
Sonu	: Bil terennühdür meyil ‘ uzbe budak ‘ İsdür deve Deveci ḥādī neḡam avāzīl riḥ şab

Diğer Özellikler : Eser mukavva ciltlidir. Eserin hattı açıktır ve okunaklıdır. On bölümden oluşan eserde beyitlerin hangi konuları içerdiğini belirten bölüm başlıkları kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Arapça beyitler ve Türkçe beyitler siyah mürekkep ile yazılmıştır. Bûsîrî'nin eserindeki Arapça beyit sırasına uyulmuştur. 2^a da el yazısı ile sonradan ilave edilen “*Manzume Kaside Türkçe Şerhi*” ve “*Akif Bey Mahdumu Reşit Beg Şefket Beg defn Namık Begdir*” yazar. Eserin şerhi bittikten sonra Hz. Ali'nin oğlu Muhammed b. Hanefiyye'nin Hz. Peygamber için yazdığı bir nat ve İmam Şâfi'nin gençliğinin sonunda yazdığı belirtilen bir kasidesi yer almaktadır. Bu nüshada istinsah tarihi ve yeri belirtilmemiştir.

Milli Kütüphane Nüshası 2: (C)

Arşiv Numarası	: 06 Hk 2537
Eser Adı	: İklîdü's-Sa'âde
Müellif Adı	: Nazîfi İsmail b. Mehmed Akhisârî
Bulunduğu Yer	: Milli Kütüphane
Koleksiyonu	: Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi
Müstensih	: ?
İstinsah Tarihi	: ?
İstinsah Yeri	: Konya
Boyut	: 200 ×140- 140×100
Yaprak	: 64 (1 ^a -23 ^a)
Satır Sayısı	: 11

Yazı Türü : Talik Kırmısı
Kağıt Türü : Âharlı kâğıt
Başı : Eyledi medh-i şerîfini Muḥammed Būşurî
Ḥüsn-i ta' bîrât-ı elfâz-ı belîğiyile edâ
Sonu : Bil terennühdür meyl ' uzbe budak ' İsdür deve
Deveci ḥādî neğam avâzîl riḥ şabâ

Diğer Özellikler : Eser desenli kağıt kaplı sırtı meşin mukavva cilt içindedir. Yazılar kırmızı süslemeli levha ve cetveller içindedir. Bûsîrî'nin eserinde yer alan Arapça beyitler kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Bazı Arapça beyitlerin harekelerinde siyah mürekkep kullanılmıştır. Kayıtlarda 64 yaprak olarak belirtilmiş olsa da eser aslında 33 yapraktan oluşmaktadır. Her sayfada 11 satır vardır. Girişte 1^b'de satır sayısı yedidir. Eserin başında “*Allahu veliyyü'l tevfik Bismillahirrahmanirrahim ni'mel mevlâ ve ni'me'r-refik*” yazmaktadır. Diğer nüshalarda bulunan dibâce kısmı bu nüshada bulunmamaktadır. Bûsîrî'nin eserindeki Arapça beyit sırasına uyulmuştur. Kasidenin sonunda bulunan beyitte müstensih bu eserini Konya'da yazdığını belirtir.

Raḥmet etsün anı bizden dünyâda
Çün tamam itdi kitabı Konyada

Konya İl Halk Kütüphanesi: (D)

Arşiv Numarası : 45 Kon 1856/2
Eser Adı : Şerhü Kasideti'l Bürde
Müellif Adı : İsmâil en-Nazîfî b. Mehmed Akhisârî Saruhanî
Bulunduğu Yer : Konya İl Halk Kütüphanesi
Koleksiyonu : Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi
Müstensih : ?
İstinsah Tarihi : H.1217/ M.1801
İstinsah Yeri : Manisa
Boyut : 205 ×140- 135× 80
Yaprak : (23) 53^b-77^b
Satır Sayısı : 15

Yazı Türü : Nesih
Kağıt Türü : Suyolu Fliligranlı
Başı : İsm-i zâtu'llâh ile bu nazma kıldım ibtidâ
Lâyık oldu her kula kim ide aña intihâ
Sonu : Ağına humret karışmış aq deve kesriyle ıys
Şâduman olmağ şarabdur nağmedür hüsni şadâ

Diğer Özellikler : Eser, kahverengi tam meşin ciltlidir. Eserin sayfalarında yoğun rutubet lekeleri vardır. Nüshanın hattı açık ve okunaklıdır. Bûsîrî'ye ait olan Arapça beyitler ve beyitlerin hangi konuları içerdiğini belirten bölüm başlıkları kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Bazı bölüm başlıkları yazılmamış mavi mürekkep ile işaretlenmiştir. Kitap ve müellif ismi baş taraftan alınmıştır. Eserin ismi kütüphane kayıtlarında “Şerhü Kasideti'l Bürde” olarak geçmektedir. Bu ismin mustensih tarafından yazılmadığı, eser üzerinde inceleme yapan başka bir kişi veya kütüphaneciler tarafından yazıldığı ihtimali de bulunmaktadır. Bu nüshada kasidenin dibâce kısmı ile beraber 192. beyite kadar olan sayfaları eksiktir. Bûsîrî'nin eserindeki Arapça beyit sırasına uyulmamıştır.

Müstensih nüshanın sonunda okuyanlardan dua ister, istinsah tarihini ve yerini belirtir. Eserin kütüphane kayıtlarında istinsah tarihi H. 1217 olarak kayıtlıdır. Fakat müstensih eserini H. 1212 tarihinde Zilkâde ayının on beşinde Salı günü tamamladığını belirtir.

Bunı yazdım okuyanlar ideler her dem duâ

Tarihi bin iki yüz on ikisinde ey şehâ

Mah-ı zilâdenüñ on beşinde günü şalidur

Vaqt-i duha kırye Yaya mensubun bi'l Mağnisa

B. İklîdü's-Saâde Metninin Kuruluşunda İzlenen Yöntem

1. Nazîfî İsmail b. Mehmed Akhisârî'nin İklîdü's-Saâde manzum tercümesinin Türkiye kütüphanelerinde dört adet nüshasına ulaşılmıştır. Karşılaştırmalı metni oluşturulurken en hacimli nüsha olan Manisa nüshası düzen ve şekil bakımından esas alınmıştır. Konya nüshası ise eksik sayfaların fazlalığından dolayı tenkitli metinde yer almamıştır. Bir nüshada bulunan ancak diğerlerinde

bulunmayan beyitlerde ise o şiirin bulunduğu nüshanın düzen sırasına uyulmuştur. Karşılaştırmalı metni oluştururken faydalanılan nüshalar ve kısaltmaları şunlardır:

- Manisa İl Halk Kütüphanesi Manisa Halk Kütüphanesi Koleksiyonu 45 Hk 5259'de kayıtlı olan nüsha: A nüshası
 - Milli Kütüphane Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu 17675/1'de kayıtlı olan nüsha: B nüshası
 - Milli Kütüphane Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu 2537'da kayıtlı olan nüsha: C nüshası
2. Transkripsiyonlu metin hazırlanırken A nüshası temel alınmış, A nüshası ile B ve C nüshası arasındaki farklılıklar dipnotta beyit numarası verilerek belirtilmiştir. Farklılıkların metne alınan hali doğru kabul edilmiştir.
 3. Her beytin başına beyit numarası verilmiştir. Yaprak numaraları verilirken düzen sırası esas alınan A nüshasına uyulmuştur.
 4. Farsçadaki vâv-ı ma'dûleler (ˆ) simgesiyle gösterilmiştir: (*h̃āb*)
 5. Farsça ikili tekrarların yazımında, tekrarlanan kelimelerin arasındaki ek ve edatlar kısa çizgi işareti (-) ile gösterilmiştir: *dem-be-dem, ser-te-ser*.
 6. Farsça ön ve son ekler kelime arasına konulan kısa çizgi işareti (-) ile gösterilmiştir: *bî-çâre, ke-enne, pûr-ziyâ*.
 7. Bazı beyitlerde yaptığımız metin tamirleri köşeli parantez işareti ([]) işareti içinde gösterilmiştir.
 8. "Gelip", "olup" gibi kelimelerdeki "-up", metindeki şekliyle "ub" olarak değil "-p" ile gösterilmiştir.
 9. Çünkü: çünkü, aña: ona, niçün: niçin, itdi: itdi, -dür: -dir gibi kelimelerin ilk şekilleri kullanılmıştır.
 10. Kendinden önceki kelimeye bitişik yazılan "ile" ve "içün" kelimelerinin yazımında bitiştiği kelime ile arasına (-) işareti konulmuştur: *anun-içün, zamm-ile*.
 11. "Dîn" kelimesine muzâf olan kelimelerin sonu fetha değil aslına uygun olarak ötre okunmuştur: *Bahâe'd-din* gibi.
 12. Özel isimlerin ilk harfleri büyük yazılmış, kelimeye eklenen ekler apostrofla ayrılmamıştır.

13. Allah lafzı muzafun ileyh olduğu durumlarda apostrof ile ayrılmıştır:

Hamdüli'llâh.

14. Arapça ve Farsça kelimelerdeki med harfleri şu şekilde gösterilmiştir:

ا : Ā, ā

و : Ū, ū

ي : Ī, ī

15. Osmanlı Türkçesinde kullanılıp bugünkü alfabede kullanılmayan harfler için transkripsiyon sistemi kullanılmıştır:

ء : '

ث : Š, š

ح : Ĥ, ĥ

خ : Ħ, ħ

ذ : Ž, ž

ص: Š, š

ض: Ž, ž, Đ, đ

ط : Ṭ, ṭ

ظ : Ž, ž

ع : 'c

غ : Ğ, ğ

ق : Ķ, ķ

ك : Ñ, ñ

II. İKLÛDÜ'S SAÂDE (TENKİTLİ METİN)

A I^{b*}

*Eūzu bi'llāhi mine'ş-şeytāni'r-racīm
Bi'smi'llāhi'r-rahmāni'r-rahīm*

El-ḥamdu lil'lāhi'l-Müsteḥakku li't-takdīs ve't-temcīd ve't-tesbīḥ ve's-ṣenā, ve's-salātu ve's-selāmu alā rasūlihi Muḥammedin şāhibu'l-vechi'l-meliḥ ve'l-ḳaderi'r-racīḥ ve'l-lisāni'l-faṣīḥ ve'r-rīki'ş-şifā. Ammā ba'du: Fe-yekūlü'l-fakīr ila'llāhi'l-Meliki'l-Ġaniyyi'l-Ḳadīr es-Seyyid İsmā'īl en-Nazīfī b. Muḥammed el-Aḳḫisārī ḳad iltemese minnī ba'zu ihvānī min talebeti'l-ʿulūmi ve müstenīri'l-fuhūmi [2a] en ütercūme ʿalā ḳaṣīdeti'l-bürdeti li'l-fāzılı'l-kāmili'n-niḥrīr ve'l-baḫri'ş-şehīr ʿumdetü'l-ʿulemāi'l-müteverri'īn, usvetü'ş-suleḫāi'l-müteşerri'īn Ebū ʿAbdullāh Muḥammed el-Būşurī. Nevvera meşca'ahu'l-Bārī zannen minhü innī ehle li-zālike me'ā ennī bi'n-nazari ilā esātīzena'l-mebrūri ke-necmi beyne'l-budūri. Ve mā ene fī ḫāzihi illā ke-nemletümehdetriclü cerādīn ilā Süleymāne ev ke-men yelkī ḳatretün fī ʿummāni rāciyen en lā yuāḫiznī bimā nesītü bi-mūcebi'l-iḫsān. Ve mā überriu nefsi inne'n-nefse tūsāvīḳu'l-ḫaṭāe ve'n-nisyān ve men aṭla'ā fīhi ʿale'l-ḫalali ve'n-nisyān fe li-yaşliḫa bi-bünyāni'l-keremi ve'l-iḫsān li-ennehu felemmā yaḫlū ʿanhume'l-insān ve ḳad naḳale ʿani's-selefi mine'l-ʿulemāi'l-kibār ennehüm ḳālū ḡayra kitāba'llāhi ye'bā en yaşliḫa ve yaḫtāra ve ḳāle ba'zu'l-ʿulemāi'l-kirām yaşliḫu ve'l-leīmu yufzaḫu ve le-ḳad ketebtühā fī eyyāmi'l-baṭāleti ve't-ta'ṭīli li-iştigālī bihi mā zehebtü'l-birre illā ḳalīl [2b] bi-lā kedde ḳarīḫatin ve lā ta'abin ve lā cem'a'l-kütübi ve'l-ḫaṭabi mu'terifen bi'l-ʿaczi ve't-taḳṣīr müteberraken bi-na'ti'n-nebiyyi'l-beşīri ve'n-nezīr. **

* Sayfa başında “Ḳaṣīde-i Bürde Tercümesi” “Rüstem-zāde Aḫmed Vehbī Efendi'niñ Vaḳfidur.” İfadeleri bulunmaktadır.

** Allāh'a hamd olsun ki bütün takdīs, temcīd, tesbīḥ ve övgü O'nadır. Salāt ve selām da o güzel yüzlü, üstün yaratılışlı, fasih dilli ve hatta ağzının suyu dertlere şifā olan Muhammed (as)'ın üzerine olsun. Asıl meseleye gelince: Melik, Ganī, Kadīr isimlerinin sahibi yüce Allāh'a nazaran fakīr bir kul olan İsmail Nazīfī b. Muḥammed Akhisārī şöyle söylüyor: Anlayışları parlak ve her biri birer ilim talebesi olan bazı kardeşlerim benden, sālīh fakīhlerin örneği, nurlu ālimlerin önderi, ilimdeki derinliği meşhūr, fāzıl, kāmīl bir zāt olan Ebū Abdullāh Muḥammed el-Būşurī'nin Kasīdetü'l-Bürde'sini tercüme etmemi istediler. O Būşurī ki Bārī Teālā onun makamını nurlandırsın, onu da bu yukarıda zikri geçen üstādlar arasına kabul ederek onu parlak aylar arasındaki bir yıldız eylesin. Bu çalışmam ile bu şahıslar arasındaki benim yerime gelince ben, Hz. Süleymān'a çekirge bacağı hediye eden bir karınca gibiyim veya bu ilim denizine bir damla katan birisi gibiyim. Unuttuğum, hata ettiğim yerlerden beni hesaba çekmeyeceğinizi ümit ediyorum. Ben bu hususta kendimi temize çıkarmam. Çünkü nefis insanı hata ve unutmaya sevk eder. Bu iki

Fāilātün / Fāilātün / Fāilātün / Fāilün

- 1 İsm-i zātu'llāh ile bu nazma kıldım ibtidā
Lāyık oldu her kula kim ide aña intihā
- 2 Kāf ile nūndan hüveydā ālemī kıldı o Hāq
Aḥsen-i taḫvīm içinde bizleri lā-siyyemā

لقد خلقنا الا نسان في احسن تقويم¹³⁷

- 3 İtdi taḥmīr analar rahminde bizi bir zamān
Bir zamānda atalar şulbünde tutdurmuşdı cā

هو الذي يصوركم في الارحام كيف يشاء¹³⁸

- 4 Bir zamān deryā-yı demde bizi mellāḥ eyledi
Kıldı felāḥ 'arz-ı gāmda nice eyyām ba' de zā
- 5 Baḥr-i elṭāfından aytdı lücce-i şî' r-i kerem
Şad hezārān şükr-i 'alā-i Cenāb-ı Kibriyā*

Fe li-zā kıle fi'l-aḥbāri inne mine's-şî'ri le-ḥikmeten ve inne mine'l-beyāni le-siḥran.
Ve kezā kıle 'allimū evlādeküm fe-innehu yeftiḳu'z-zihne ve yüreşu's-şecāate.
Va'lem inne's-şî'ra yesihḥa'l-baḥile ve yüşecce'a'l-cübbāne ve yüferricü'l-humūme
ve yerzi'l-ğazbāne ve li-zālike kālū eş-şî'ru enfezüñ mine's-siḥr. Şadaḳa men kāle. *

- 6 Rūḥ-ı pāk-i Muştafā hem āline yüz biñ selam
Siyyema kim ol Hüseyñ-i ser-şehid-i Kerbelā

şey (hata ve unutmaya) her insanda bulunabilecek iki husustur. Dolayısıyla bu ancak kerem ve ihsan sahiblerinin hoşgörü ile karşılayacakları bir şeydir. Ben de sizlerden bunu rica ediyorum. Selef âlimlerinden nakledilmiştir ki Allâh'ın kitabı dışında yazılmış kitaplara şu üç şekilde yaklaşılabilir. Bazı alimler bu tür kitapları tashih etmeye karşı çıkmışlardır. Ben bu kitabı hayır ve iyilikle çok az uğraştığım tatil günlerinde kaleme aldım. Kitabı yazarken de çok çaba harcamadım ve yorulmadım. Onu değişik kitaplardan da toplamadım. Acz ve kusurlarımız itiraf ediyorum. Uyarıcı ve müjdecî Nebî (Hz. Muhammed as)'ye na't olarak teberrükten yazdım.

¹³⁷ “Biz insani en güzel biçimde yaratmışızdır.” (Tin, 30/4).

¹³⁸ “Sizi rahimlerde dilediği gibi şekillendiren O'dur.” (Âl-i İmrân, 3/6)

* Bu beyitler B nüshasında bulunmamaktadır.

* Bazı haberlerde şöyle geçmektedir: Şüphesiz şiirde hikmet; beyânda da sihir vardır. Ve yine denilmiştir ki: Çocuklarınıza şiir öğretiniz. Çünkü şiir zihni açar, kahramanlığı miras bırakır. Biliniz ki şiir, cimriyi cömert, korkağı kahraman yapar, üzgünü ferahlatır, öfkeliyi sakinleştirir. Ve böylece dediler ki: Şiir sihirden bir parçadır. Söyleyen doğru söyledi.

A 3^a 7 Ez-muḳaddes ırḳ-zā key ḫāzreti faḫrū'l-enām
İdeler bize şefā' at umarız hazret-i yevmü'l cezā *

Sebeb-i İnşā-i Hāzihî'l-Ḳaşıdeti

8 Eyledi medḫ-i şerīfīni Muḫammed Būşurī
Ḫüsn-i ta' bīrāt-ı elfa-ḫ-ı belīgiyle edā

9 Virdi aña Bürde deyu bir güzel ad ol hümā
Merḫabā olsun hezārān rūḫına şad merḫabā

10 Naẓm-ı inşā yerde adına sebep bu oldu kim
Ārıẓ oldu ḫalt-ı fālic aña bā-emr-i Ḫudā¹³⁹

11 ' Āciz olmuşdı ' ilācından eṭibbā-i zaman
Bulmadı derdine kimse añun aşlā hiç devā

12 Şihḫatinden nā-ümīd oldu bu kez ol Būşurī
Nice olmasın yaḫīn gelmişdi mevt andan yana

13 Bir zaman bu ḫālet üzere eylenirken ol emān
Geldi ' aḳl-ı gül-' izārına anuñ bir dil-güşā

14 Ḫāzret-i ' izzet-me' āba çün tevessül den için
Başladı medḫ-i Rasūle āḫirine irdi tā

15 Nāgehān bir gice rü'yāsında gördi Serveri
Meclisinde oḳudı naẓmını tā baştan başa

16 Oḳunurken iki yanına şalınırdı Rasūl
Şanasın ṭubā-yı cennetdür o şāh-ı enbiya

17 Oḳuyup çün ḫatm olunca diñle n'itdi ol Tābīb
Hem şıḡadı arkasın hem aña giydirdi ridā

* Bu beyitler C nüshasında yer almamaktadır.

* Bu beyit B ve C nüshalarında yer almamaktadır.

- 18 H̄āb-ı nāzından uyanınca ḳāsīde şāhibi
Gördi kim önündedir düşünde giydüğü ridā
- A 3^b 19 Ol vaḳitde buldı kendüsin selāmet Būşurī
Ḥamdüli’İllāh ‘illetinden ḳurtulup bulmuş şifā
- İza ma Enze’allahu min Da’in İllā Enzele Şifaiin Sadaka*
- 20 İrte oldı bu neşātıyla giderken cāmi‘e
Geçdi anuñ önüne bir zāhid-i zū-ittikā
- 21 Didi ki medḥ-i Rasūli isterem yā Būşurī
Ḥazretinden bu niyāzım ḥācetim eyle revā
- 22 Būşurī didi aña çoḳdur ḳasīdem ey ḥoca
Ḳangısını isterisen söyle gel virem saña
- 23 Didi zāhid şol ḳasīde isterim ki sen anuñ
Dimiş-idin maṭlai‘nda min tezekkür evvelā
- 24 Didi ey zāhid bunı ben kimseye fāş itmedim¹⁴⁰
Sen anı kimden işittiñ söyle gel bir bir baña
- 25 Didi seyrānımda faḥr-i kāinātı görmüşem
Meclisinde oḳuyuben dinledim ey mehlikā
- 26 Gördi kim zāhid kelāmı birbirin başı eyledi
Nüşḥa-i amber-feşānı virdi ol sā‘at aña
- 27 Dem-be-dem mūmā ileyhden iştiḥār itdi ‘amū
Bu ḳasīdeyle teberrük ittiler hep ser-serā
- 28 Ol melek tāhir vezir-i pīr Bahāe’d-dīne kaçan
Oḳusa yalın ayağ olurdu hem başı ḳabā

¹⁴⁰ ey zāhid: zāhid C.

- 29 ‘Azm idüp nezr itmiş-idi ol vezir-i lā-naẓīr
Baş açık yalın ayağ okudı ta‘zimen lehā
- 30 Şonra Sa‘de‘d-dīn ölünce yirine kā‘im maḳām
Gözlerine ağır indi şanki yaklaşdı a‘mā
- A 4^a 31 ‘Āciz olmuşdı ‘ilācından etubbā-i zaman
İtdiler bunca ‘ilācı gittikce irtidā
- 32 Gördi Sa‘de‘d-dīn düşünce bir gece ol ḥazreti
Didi luṭfuyla aña ol şāh-ı māh-ı enbiyā
- 33 Sen şifa bulmaḳ dilersen Pīr Bahāe‘d-dīne var
Bürde adlu bir ḳasīde vardır anda yā fetā
- 34 Hālisāne ger sürersen gözlerine sen anu
Avn bāriyla umarım bulasın andan şifā¹⁴¹
- 35 Uyanıp aldı gözüne sürdi istiṣfā idüp
Evvelin ol dem selāmet gözleri buldu cila
- 36 Çok beyān itmiş efāzıl ḥāşşasın ammā velī
İhtisār idüp berātı itmedin tafşil hetā
- 37 Ḥāşşasınıñ biri bu kim nüṣḥa-i meymūne ger
Ḳangı evlerde bulunsa evleri eyler ḥamā
- 38 Girmeye uğrı vü tā‘ün hem saḳar ıṣṣı gele
Şaklaya Mevlā ḥaṭardan irmeye āfet bela
- 39 Oḳunılsa ḥastaya hem i’tiḳād-ı pāk ile
Şiḥḥat olduysa muḳadder ‘ācilen bulur şifa
- 40 Līk reng-āver sözi gāyet fesāḥat üzredür
Nice fehm idemez ednā gibi eyler ḥatā

¹⁴¹ Bu beyit B. ve C. nüshalarında bulunmamaktadır.

- 41 İtimās itdüm udādan añı itdüm tercüme
‘Avn-i lutfiyla Hudānın buldu şüret hakeza
- 42 Evvelā her beytin iki beyt-ile kıldım beyan
Līk her bir mıṣra‘ ı bir beyt-ile oldı edā
- 43 Sāniyen hem müfredātın iki mısrā‘ eyledim
Ṭālibe sehl olsun için eylemişim i‘ tinā
- A 4^b 44 Vardur elbet kusurı bakma yā ihvān- ı dīn
Sehv [ü] nisyān ile insān tev’em olmuş ādetā
- 45 Oldı *İklidü’s-Sa‘āde* bu kitaba tesmiye
Yazana hem okuyana vire tevfiğin Hudā
- 46 Aḫhisārī Hāfız İsmāīl Nazīfī ḫuluñı¹⁴²
Her umūrında muvaffak kııl eyā kān-ı aṭā
- 47 Eylediyse ḫilye-i medḫiyyesin peygamberiñ
Ḥazretiñden mağfıret andan şefā‘ atdür recā

El-Faşlu’l-Evvel fi’t-Teazzül

أَمِنْ تَذَكَّرَ جِيرَانٍ بِذِي سَلْمٍ
مَرْجَتْ دَمْعاً جَرِي مِنْ مُقَلَّةٍ بِدَمٍ

- 48 Hāṭıra mı geldiğinden ol nigār-ı aşına
Zī-selemde sākin olan yār-i maḥbūb-ı Hudā
- 49 Dīdeden cery eyleyen āba karıştırdıñ demi
Böyle mi āyīn-i āşık tā ezelden ‘ādetā
- 50 Hāṭıra gelmek tezekkür ism-i mevzi ‘zī-selem
Gözleriñ ağ u ḫarası muḫledir ey mehliḳā

أَمْ هَبَّتِ الرِّيحُ مِنْ تَلْقَاءِ كَاظِمَةٍ
وَ أَوْمَضَ الْبَرْقُ فِي الظُّلْمَاءِ مِنْ إِضْمٍ

¹⁴² ḫāfız: seyyid A.

- 51 Yoḥsa ma‘ şük illerinden ey benim yanık özüm
Nev ḥaber mi virdi saña çün esüp bād-ı şabā
- 52 Giceniñ kara göksünde yıldırım berķ eyleyüp
Yāri gördüñ mi a‘ yānen āh idersin dā‘ imā
- 53 Zāzime ism-i medine yeller esmekdür hubüb
Hem izam-ı ismi cebeldür oldı imāz zāhir

فَمَا لِعَيْنَيْكَ أَنْ قُلْتَ الْكُفُفَا هَمَّتَا
وَمَا لِقَلْبِكَ أَنْ قُلْتَ اسْتَفِقْ يَوْمَ

- A 5^a 54 Ya ‘ aceb ne ‘ arız oldı gözleriñe ya seniñ
Sākin ol ey gözlerim didikçe iderler bükā
- 55 Qalbiñe n’oldı‘ aceb kim gel ifākat bul diseñ
Vālih [ü] ḥayrān olup gitdikçe arturur hevā
- 56 Kef men‘ -i hemtā seyelān vālih ü ḥayran yehim
Bel ayılmaḳdur ifākat diler anı mübtelā

أَيْحَسِبُ الصَّبُّ أَنَّ الْحَبَّ مُنْكْتِمِ
مَا بَيْنَ مُنْسَجِمٍ مِنْهُ وَ مُضْطَرِمِ

- 57 Zann ider mi ‘ āşık-ı dil-ḥasta ‘ aşkın gizliye
Nice şaklar sırrını ol var iken şāhid baña¹⁴³
- 58 Gözyaşıyla qalbinin yanıklığı beyninde ol
Qosa ‘ arifler bilürler āqıbet öñden sona
- 59 Şabbu ‘ āşık zann ḥisban mużtarim yalıñlanan
Munketemdür gizlenen bel insicām aḳmaḳ şehā

لَوْ لَا الْهَوَى لَمْ تُرْقِ دَمْعاً عَلَى طَلِّ
وَلَا أَرَقْتَ لِذِكْرِ الْبَانِ وَالْعِ

¹⁴³ baña: oña A.

- 60 Sende ol dostu maḥabbet olmasa gözyaşların
Dökmez idiñ şol yere kim kalmamış anda binā
- 61 H`āb-ı nāz içre qalırduñ gözlerim uyanmayup
Zıkr eyle yāriñ olan Sultān Muhammedden yaña¹⁴⁴
- 62 Bān serḥun tağ`alem uyqudan uyanmaq arağ
Hubb hevā aqmaq iraqā hem talel vīrān binā

فَكَيْفَ تُنْكِرُ حُبًّا بَعْدَ مَا شَهِدْتَ
بِهِ عَلَيْكَ عُذُولَ الدَّمْعِ وَ السَّقَمِ

- 63 `Aşq-ı yāri ne `aceb inkār idersiñ tırmayup
Şāhid-i`ādil şehādet ider iken dāimā
- 64 Birisidür eşk-i bāruñ mey-dem-i seylān ider
Biri çeşmiñde seḳāmet gösterür rüz u mesā
- 65 Bel ḥaber virmek şehādet cem`idür `adliñ `udül
Ḥastalık oldu seḳam bil ḥubb [u] aşqa mübtelā

وَ أَتَيْتَ الْوَجْدَ حَطَىٰ عَيْرَةٍ وَ ضَنْىٰ
مِثْلَ الْبَهَارِ عَلَىٰ خَدَّيْكَ وَ الْعَنَمِ

- A 5^b 66 İki ḥaṭ işbāt idüp ol qalb-i maḥzūnuñ senin
Renk-bū gözyaşlarıyla hem daḥi cism-i zınā
- 67 Birisi benzer bahāra birisi mişl-i `anem
Ya`ni şarudur biri anuñ birisi elvelā
- 68 Abre gözyaşı şaru güller bahār haddu yañağ
Verd-i ahmerdür `anem vecdi ḥazan za`f zınā

¹⁴⁴ zıkr eyle: zıkrıyle A.

نَعَمْ سَرَى طَيْفٌ مِّنْ أَهْوَى فَرَّقَنِي
وَ الْحُبُّ يَغْتَرِضُ الذَّاتِ بِا لَأَمِ

- 69 Gice uyardı nea‘ m geldi hayāli şol şehūñ
Öyle şāh ki sevdiğimdür pādişāhlar kul aña
- 70 Hālbuki lezzetlere hā‘ il olur ‘ aşkım benüm
Ġam ile dürlü elem ile hā‘ il olur dāimā
- 71 Hıbb hevā tārīķ uyarmaķ dayf hayāl ağrı elem
‘ Aşk ehvā i‘ tiāz hā’ il gice gelmek serā

يَا لَائِمِي فِي الْهَوَى الْعُدْرِيِّ مَعْدِرَةَ
مِنِّي إِلَيْكَ وَلَوْ أَنْصَفْتُ لَمْ تُلْمِ

- 72 Ey melāmet eyleyenler ‘ aşkım içinde bana
‘ Özrümi benden ķabūl it ma‘ zere olsun saña
- 73 Ger olaydı sende inşāf merħamet yek-pāresī
Hālime raħm eyleyüp itmez idūñ levmi baña
- 74 Ma‘ zere ‘ aybın def‘ ‘ uzri ķabīle adıdur
Kim bulardan ‘ āşık ol tīz olur bulmaz devā¹⁴⁵

عَدَّتْكَ حَالِي لَا سِرِّي بِمُسْتَتِرٍ
عَنِ الْوُشَاةِ وَلَا دَائِي بِمُنْحَسِمِ

- 75 Saña bāliđ oldu hālim ey melāmet idici
Sırrımıñ yok istitārı vāşilerden sermedā
- 76 Derdimiñ yok inķitā‘ ı bir ‘ aceb hayret deyem
Añlayup bī-gāne hālim derdime itmez devā

¹⁴⁵ olur: olsa A.

- A 6^a 77 Didiler adve tecāvüz hem vişayet ƙogculuƙ¹⁴⁶
Münhasım bil munƙaƙı^ç dır āh oñulmaz derde dā

مَحْضَنْتِي النَّصِخَ لِأَكِنَّ لَسْتُ أَسْمَعُهُ
إِنَّ الْمُجِبَّ عَنِ الْعُدَالِ فِي صَمَمٍ

- 78 Gerçi ey nāşih baña sen pend [ü] nuşh itdiñ ise
Līk ışkā itmedim ben nuşhıñı bil ey fetā¹⁴⁷

- 79 ‘Āşık[u]meftün olanlar fī şamemdür tā ezel
Lāimiñ levminden itmez ictināb [u]iħtiyā

- 80 Maħz-ı hālişdür nuşah ƙılmaƙ naşihāt dostuna
Āzil oldı lev m idici fīşamem şāğar ola

إِنِّي أَتَهَمْتُ نَصِيحَ الشَّيْبِ فِي عَدْلِي
وَ الشَّيْبُ أَبْعَدُ فِي نَصْحٍ عَنِ التُّهْمِ

- 81 Töhmete ĥaml eyledim zirā melāmet içre ben
Nāsihīniñ sözlerini pīrligiñ lā-siyyemā

- 82 Hālbuki pīrlük nuşahda pek ba‘iddür şüphesiz
Töhmēt itmekden ĥazer it olma sen māil aña

- 83 Şeyb pīrlük ittiħāmdur töhmete ĥaml eylemek
Sū-i zan töhmēt melāmet di ‘azil bil ittiğā

El-Faşlu’s-Sānī fī Heva’n-Nefsi

فَإِنَّ أَمَارَتِي بِالسُّوءِ مَا أَنْعَطَتْ
مِنْ جَهْلِهَا بِنَذِيرِ الشَّيْبِ وَالْهَرَمِ

- 84 Nefs-i emmārem benim dürlü kabāħatler ile
Diñlemez aşlā nuşah alçaƙlığından mā-a^ç dā

¹⁴⁶ ƙogculuƙ: ƙoculuk A.

¹⁴⁷ bil ey fetā: hiç ve ‘izā A.

85 Cehl-i gālib olduğundan eylemez nuşhı kabūl
Pīrligiñ qorqutmasıyla rām olur mı baq şuna

86 Qorqudan oldı nezīr va‘zı kabūldür ittiā‘z
Köhnelik şeyb heremdür itme bundan imtirā

وَلَا أَعَدَّتْ مِنَ الْفِعْلِ الْجَمِيلِ قُرَى
ضَيْفِ الْمِ بِرَأْسِي غَيْرَ مُحْتَسِمِ

87 Nefs-i emmārem benim hīç nesne iḥzār itmedi¹⁴⁸
Hışleti hūsn-i ‘amelden qonux ağırlamağa

A 6^b 88 Öyle bir ekrem qonux ki nāzil oldı başıma
Yokdur anuñ iḥtişāmı bay mıdur bilmem gedā

89 Didiler hazırlamaq a‘ded cemil hūsn-i hışāl
Dayf alma mı qonux itmek ağırlamaq kırā

لَوْ كُنْتُتْ أَعْلَمُ آتِي مَا أَوْقَرُهُ
كَتَمْتُتْ سِرّاً بَدَا لِي مِنْهُ بِالْكَتْمِ

90 Ger eger lāhıq olaydı‘ilm-i ‘irfānım benim
‘Āciz olacağımı ta‘zīm [ü] tevqirden yaña¹⁴⁹

91 Baña evvel zāhir olan sırrı ben saqlar idim
Qomayup şacı şakalım boyar idim ser serā¹⁵⁰

92 Eylemek ta‘zīm [ü] tevqir hem daḥi ser qocalıq
El-ketem ism-i boyadır zāhir olmaqdur bedā

مَنْ لِي بِرَدِّ جِمَاحٍ مِنْ غَوَائِبِهَا
كَمَا يُرَدُّ جِمَاحُ الْخَيْلِ بِالْجُمِ

¹⁴⁸ benim: benim A.

¹⁴⁹ yaña: aña B. C.

¹⁵⁰ boyar idim: hep boyardım A.

- 93 Bu benim emmaremi kimler ola kim döndüre
Gün-be-gün azgunluğundan çekmişem cevri [ü] cefā
- 94 Nite ser-keş at olur o yanlar-ıla çevrilür
Nefsimi de zabt ider kāmīl gerek mürşid bana
- 95 Redd şarf a[z]gun gavāya nefsi emmāre cimāh
Hıyl at ser-keş cimāhdur bi'l-lecem o yan ola

فَلَا تَرُمُ بِالْمَعَاصِي كَسْرَ شَهْوَتِهَا
إِنَّ الطَّعَامَ يُقْوِي شَهْوَةَ النَّهْمِ

- 96 Ey muhātab ma'siyetle iştihā-yı nefsin
Kırmağı itme taleb kim olmasun sa'yin hebā
- 97 Söylenür eski mesel elbette lezzetli ta'am
Mi'deyi eyler kavī virür harişe iştihā
- 98 Kesr kırmağ ma'siyet oldı günah revm taleb
Bil nehem şehvet ta'ama şehvet oldı iştihā

وَالنَّفْسُ كَالطِّفْلِ إِنْ تُهْمِلَهُ سَبَّ عَلِي
حُبِّ الرِّضَاعِ وَإِنْ تُقَطِّمَهُ يَنْقَطِمِ

- A 7^a 99 Nefs-i emmāre hemān bir tāze ma'sūm gibidür
Hāl üzre terk iderseñ ol tıfıl olur fetā
- 100 Māderin emmege rağbet üzre qalır ol şabī
Ger anı südden keserseñ emmez ol mevlūdana
- 101 Tıfıl ma'sūm terk ihmal şebb oğlan bū yemiş
İnfiṭām oldı kesilmek er-rıdā' emmek ana

فَأَصْرَفَ هَوَاهَا وَخَازِرَانُ تُؤَلِّيهِ
إِنَّ الْهَوَى مَا تُؤَلِّي يُصِمُّ أَوْ يَصِمُّ

- 102 Ey muhāṭab döndür ol nefsin hevāsın hem daḥi
Sen ḥazer it ol hevā-yı nefse vālī kıлмаға
- 103 Ol hevā olduqça vālī ḥālī olmaz ikiden
Ya qatıl ya ‘ār netice ākıbet virür saña
- 104 Şarf döndürmek vaşam ‘ār vālī olmak tevliyet
Oq atub öldürmek aşmā öldürür düşmen hevā

و رَاعِيهَا وَهِيَ فِي الْأَعْمَالِ سَائِمَةٌ
وَ إِنْ هِيَ اسْتَحَلَّتِ الْمَرْغِي فَاتَّسَمَ

- 105 Eyle sen nefse riā‘ yet ḥal budur ki ol nefis
Ra‘ y olur bezm-i amelde şanki pīrānda gele
- 106 Kāngır-ısa ol nefis otlağına şalma şaқın
Ger şalarsañ ṭā‘ at itmez ol denī nefsiñ saña
- 107 Hıfz idüb güdmek riā‘ yet hem ḥalāvet ṭatluluq
Otlağa mer‘ a gezendür sāime dāim fezā

كَمْ حَسَنْتَ لَذَّةً لِلْمَرْءِ قَاتِلَةً
مِنْ حَيْثُ لَمْ يَدْرُ أَنَّ السَّمَّ فِي الدَّسَمِ

- 108 Nefs-i emmāre kişiyе lezzeti taḥsīn ider
Öyle lezzet ki kişiyi öldürici ‘ādetā
- A 7^b 109 Şol cihetten öldürür bilmez kişi kim ol zehir
Cerb şerinden dolu derd ü sitem aldanma aña
- 110 Didiler taḥsīn güzel itmek daḥi semme zehir
Cerb şirine desem di var mı aña iştiha

وَ اخْتَسِ الدَّسَائِسَ مِنْ جُوعٍ وَ مِنْ شَبَعٍ
قُرْبَ مَخْمَصَةٍ شَرُّ مِنَ النَّحْمِ

- 111 Gel bu açlık fitnesinden keyhazer kıl eleme¹⁵¹
Hemde tokluk hilesinden eyle havfi daimā
- 112 Nice tokluk vardurur kim şerdürür ol tuhmeden¹⁵²
Tecrübeyle zāhir olur belki ey ‘ārif saña
- 113 Korku haşyet mahmasa açlık desise fitnedür
Tuhme toklukdur ekul olma olursun imtilā

وَ اسْتَفْرَغَ الدَّمْعَ مِنْ عَيْنٍ قَدِ امْتَأَلَتْ
مِنَ المَحَارِمِ وَ الزَّمَّ حَمِيَةَ النَّدَمِ

- 114 Dem-be-dem yaşlar akıt sen gözleriñden bī-şumār
Öyle gözler ki mehārimden olupdur imtilā¹⁵³
- 115 Hem daħi sen ol mülāzım hıfzına pişmānlığın¹⁵⁴
Bin nedamet atına sen tövbekār ol ey dilā
- 116 Hımye şakınmağ peşimānlık nedem mahrem haram
Hem daħi ifrāğ dökme dolu olmak imtilā

وَ خَالَفَ النَّفْسَ وَ الشَّيْطَانَ وَ اعْصِيَهُمَا
وَ إِنْ هُمَا مَخْضَاكَ النُّصْحَ فَاتَّهَمِ

- 117 Gel bu nefse ol muhālif düşmeniñ şeytāna hem
Eyle ‘isyānı bulara tā olasıñ muḳtedā¹⁵⁵
- 118 Bu ikisi nuşh-ı hālis ider isen ger saña
Töhmeye haml it bularıñ nuşhunı ey dil-rubā

¹⁵¹ gel: sen A.

¹⁵² tokluk: açlık A.

¹⁵³ olupdur: olupdı: B. C.

¹⁵⁴ sen ol: ol A.

¹⁵⁵ Nefse şeytana uyma ol muhālif anlara
İnkıyād itme şakın anlar adüvlerdir saña A.

- A 8^a 119 Bil itā‘ t itmek ‘isyān-ı halişdür maḥşar
Hem nuşah saña naşihat ittihām tōhmet ola

وَلَا تُطِعْ مِنْهُمَا خَصْمًا وَلَا حَكَمًا
فَأَنْتَ تَعْرِفُ كَيْدَ الْخَصْمِ وَالْحَكْمِ

- 120 Bu ikisinden birine gel itā‘ at itme sen
Bunlarıñ biri ḥaşımdur birisi ḥākim saña
- 121 Sen ki ‘ārifsin bilursiñ ḥaşm-ı bed-ḥū mekrini
Hem daḥi ḡaddār ḥākim cevri saña rūşenā

- 122 Lā tuti‘ uyma dimekdür ḥasım düşman gitmeler¹⁵⁶
El ḥakem ḥākim olandur ḥükümüne virme rızā

أَسْتَعْفِرُ الِ لَهْ مِنْ قَوْلِ بِ اِعْمَلِ لِ
لَقَدْ نَسَبْتُ بِه نَسِ الِ لِذِي عُمِّ

- 123 Ol Ḥudā-yı lem yezelden isterem ben maḡfiret
Bî-‘ amel söz söylemekden şıgınıram ben aña
- 124 Nesle nisbet eyledim gerçek inan kavliyle ben
Şol ‘aḳīm kim nitācı yokdurur ḥayfā aña¹⁵⁷
- 125 Nesl [ü] evladdur didiler nisbet oldı intisāb
Oḡlı olmazsa aḳımdür erkek olsun ya nisā

أَمْرُكَ الْخَيْرَ لَكِنْ مَا تَمَرْتُ بِهِ
وَمَا اسْتَقَمْتُ فَمَا قَوْلِي لَكَ اسْتَقَمَّ

- 126 Gerçi emrittim saña ben ḥayr ammā līk ben
İtdigim emr-ile āmil olmadım ḥayfā baña

¹⁵⁶ ḥasım düşman keydeler: keyd mekr düşman ḥaşım A.

¹⁵⁷ Şunları ki hiç getirmez anlar evlād ‘adetā A.

127 Hem daħi ben istikāmet itmemiş iken ‘aceb¹⁵⁸
Bilmezem eyā nedendür isteķim ķavlim saña

128 İtimār oldı lüğatde emre itmek imtisal
İstikāmet doğruluktan ķılmaya Mevlā cüda

وَلَا تَزَوَّدْتُ قَبْلَ الْمَوْتِ نَافِلَةً
وَلَمْ أَصَلِّ سِوَى فَرَضٍ وَ لَمْ أَصُومُ

129 Hem daħi zād itmedim ben nāfile şavm u şalāt
Ah ölüm gelmezden evvel yanaram her dem aña

A 8^b 130 Kılmadım ben farz olandan ğayrı aşlā hiĉ namāz
Tıtmadım aşlā oruĉ hiĉ farz olandan mā-a‘ dā

131 Nāfile farz olmayandır zād azıkdur mevt ölüm
Bil sivā ğayrı dimekdür farz olup emr-i Hüdā

El-Faslu’s-Şālisü fī Medhi’r-Rasūl ‘Aleyhi’s-selām

ظَلَمْتُ سُنَّةَ مَنْ أَحْيَى الظَّامَ إِلَى
أَنْ اشْتَكَيْتَ قَدَمَاهُ الصُّرَّ مِنْ وَ

132 Sünnetin terk itmişem ben şol nebiler şāhınıñ
Giceyi ihyā iderdi tā idince iştikā

133 Ol mübārek meymenetlü nūr-ı maħz ayakları
Şol veremden ki elem bulmuşdı faħr-i enbiyā

134 Zılm terk-i sünnet ü sīret ķarañudur zulem
Darr elemdür şeş verem incitmek oldı iştikā

وَشَدَّ مِنْ سَعْبٍ أَحْسَانُهُ وَ طَوَى
تَحْتَ الْجَجَارَةِ كَشْحًا مُتْرَفًا لَادِمًا

¹⁵⁸ ‘aceb: ya ‘aceb A.

- 135 Gāh olurdu bağlar idi açlığından bağına¹⁵⁹
 Taşları kân-ı risālet ma‘ den-i şıdķ [u] şafā
- 136 Tayy iderdi taşlarıñ altında bogrin ol tabīb
 Öyle bukri var idi nāi‘ m adımı ser serā
- 137 Tayy dürmekdür tūraf līnetdiri oldu edem
 Bil keşāḥ bogri seğab açlık bağırsakdur ḥaşā

و رَاوَدَتْهُ الْجِبَالُ الشُّمُّ مِنْ ذَهَبٍ
 عَنْ نَفْسِهِ فَأَرَاهَا أَيَّمَا شَمَمٍ

- 138 Hem daḥi da‘ vet iderdi dağlar ol Ḥaḳ dostuna¹⁶⁰
 Öyle tağlar ki uludur ḥālīş altundur şehā
- 139 Kendü nefsinden taleb iderdi tağlar ol şehiñ
 Riḳḳatin izhār iderdi şāh-ı faḥr-i enbiyā
- 140 Bil ‘udül itmek şememdür hem revād oldu taleb
 Şemme eşmek cem‘ idür ma‘ nāda ‘ ālidür hebā

و أَكَدَّتْ زُهْدَهُ فِيهَا ضَرُورَتُهُ
 إِنَّ الضَّرُورَةَ لَا تَعْدُو عَلَيَّ الْعِصْمِ

- A 9^a 141 Zuhruf-ı dünyāda zühdün eyledi tā keyd anı¹⁶¹
 Faḥr-ı muḥtārı o şāhın rūḥuna yüz bin şenā
- 142 İḥtiyācı ‘ ismetine idemez gerçek zulem
 Meyli yok dünyāya nite eyleye cevr ü cefā¹⁶²
- 143 Rağbetiñ zıddı zühd te’kīd iḥkām eylemek
 Zūlm udvān ‘ ismet anı şaklamak Bārī Ḥudā

¹⁵⁹ bağına: ıarnına A.

¹⁶⁰ Hem daḥi: daḥi B. C.

¹⁶¹ zühdün eyledi tā keydāni: tā-keyd eyledi zühdün añun A.

¹⁶² eyleye: ile B. C

وَ كَيْفَ تَدْعُوا إِلَى الدُّنْيَا صَرُورَةٌ مَنْ
لَوْلَاهُ لَمْ تَخْرُجِ الدُّنْيَا مِنَ الْعَدَمِ

144 İhtiyacı da‘ vet ider mi bu kabından yaña¹⁶³
Şol nebîniñ ki didi şânında ħak *levlāk* aña¹⁶⁴

145 Öylesi şāh-ı nebî ki olmayaydı ol eger
Çıkmayup dünyā‘ ademden kalır idi sermedā¹⁶⁵

146 Keyfe istib‘ād için da‘ vet çağırarak didiler
Bil ‘adem yokluğ zararret ihtiyāc ey mübtelā

مُحَمَّدٌ سَيِّدُ الْكَوْنَيْنِ وَ التَّقَاتَيْنِ
وَ الْفَرِيقَيْنِ مِنْ عَرَبٍ وَ مِنْ عَجَمِ

147 Ol Muhammed şāh-ı Aħmed iki ‘ālem faħridür
İns ve cinniñ serveridür şüphemiz yokdur aña

148 Hem ferîkiniñ ulusıdır o şāhib-i mu‘cize
Ya‘ ni birisi ‘Arab biri ‘Acemdür ‘ādeta

149 İsm-i mef‘ıldür Muhammed ismidür ol serveriñ¹⁶⁶
Hem siyādet ululuğdan kılmaya Mevlā cüdā

نَبِيِّنَا لَأَمْرٍ النَّاهِي فَلَا أَحَدٌ
أَبْرَ فِي قَوْلٍ لَا مِنْهُ وَلَا نَعَمَ

150 Öylesi sultān Muhammeddür nebî sultānımız
*Emr-i bi’l-ma‘ruf idici nehyi münker dāimā*¹⁶⁷

¹⁶³ eyler mi: ider mi B., C.

¹⁶⁴ “*Levlāke levlāke lemā halaktü’l-eflāk*” (Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.)
İsmail b. Mehmet Aclūni, Cilt: 2, s.87, Hâdis nu: 1837

¹⁶⁵ Sermedā: ser-serā A.

¹⁶⁶ Çok demek ism-i Muhammed ħaşlet maħmudesi A.

¹⁶⁷ “Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. Marufu emrder, kötülükten vazgeçirmeye çalışırsınız; çünkü Allah’a inanıyorsunuz.” (Âl-i İmrân, 3/110)

151 Bir eḥad eşdak değil andan ki kavlinde hiç
Hem ne‘ am kavlinde yokdur andan eşdak yā fetā

152 Ḥayr işle diyen emr-i nāhī şerden men‘ iden
Bil eber gāyet de toğrı sözdür ey ‘ iffet-nümā

هُوَ الْحَبِيبُ الَّذِي تُرَجَى شَفَاعَتُهُ
لِكُلِّ هَوَالٍ مِنْ أَلْهَوَالِ مُفْتَجِمٍ

A 9^b 153 Şol ḥabībdür ol nebiyyu’llāh-ı rabbü’l-‘ālemin
Olunur andan şefā‘ at rüz-ı maḥşerde recā

154 Ol şefā‘ at maḥşerin her qorkus-içün istenür
Öylesi qorku ki şiddetlidür inan sen oña

155 Qorkulu şeydür hevl ehvāl anuñ cem‘ idür
Şiddet-ile dāhil olmak iftiḥām ummağ recā

دَعَا إِلَىٰ آلِ لَهُ فَالْمُسْتَمْسِكُونَ بِهِ
مُسْتَمْسِكُونَ بِحَبْلِ غَيْرِ مُنْقَصِمٍ

156 Da‘ vet itdi ins ü cinni ol nebī Ḥağdan bana
Yapışuben ḥazretine eyleyenler ilticā

157 Tutdılar bir ḥayli anlarıñ metīndür ol ḥabl
Öyle bir ḥabl-i metīn ki inkişām yokdur oña

158 İnkişām oldı kesilmek yapışan müstemsikün
Hem daḥi da‘ vet çağırmak ḥabl-i şer‘ Allāh ‘ alā

فَأَقِ النَّبِيَّ فِي خُلُقٍ وَ فِي خُلُقٍ
وَلَمْ يُدَانُوهُ فِي عِلْمٍ وَلَا كَرَمٍ

159 Enbiyāniñ cümlesine fāiğ oldı ol nebi
Ḥilqatinde hem ḥulğda ruḥuna yüz bin senā

160 Olmadı yaq̄in aña hiç enbiyā vü mürselin¹⁶⁸
Ne ‘ ilimde ne ‘ amelde Allāh Allāh çok ‘ alā¹⁶⁹

161 Didiler h̄ilkat yaradılmış tabī‘ atdur h̄ulq
Fevkā ‘ ālīdūr dūnūvv olmaḡ yaq̄in bil ey fetā

وَ كَلَّمَهُمْ مِنْ رَسُولٍ لَهُ مُلْتَمَسٌ
عُرْفًا مِنَ الْبَحْرِ أَوْ رَشْفًا مِنَ الدَّيْمِ

162 Enbiyānın her birisi t̄alib olup aldılar
Ol rasūlu’llāhdan a‘ nī ṣāh-ı māh-ı enbiyā

A 10^a 163 ‘ İlmi deryasından añun bir avuç miḡdārını
Ya ki luṭfi yağmurundan itdiler maṣiy-yi recā

164 Ğarf eliyle şuyı almaḡ iltimās oldı t̄aleb
Raşf şuyı sorup içmek dime yağmur-ı semā

وَ وَاقْفُونَ لَدَيْهِ عِنْدَ حَدِّهِمْ
مِنْ نُفْطَةِ الْعِلْمِ أَوْ مِنْ شَكْلَةِ الْحَكْمِ

165 Enbiyā vaḡf idicidūr ḡazretiñ yanında hep
Ḥadd-i ‘ indinde t̄urup geḡmezler aṣlā bir yana

166 Nokṡasından ‘ ilminiñ baṣıñla senden ḡikmetiñ
Aldılar ammā bu ḡadde ḡaldı cümle enbiyā

167 Ḥikmetin cem‘ i ḡikemdūr nokṡadur lā yenḡasim
Vaḡf t̄urmaḡ ḡadd ḡāyet ṣekle i‘ rāb hāhūnā

فَهُوَ الَّذِي تَمَّ مَعْنَاهُ وَ صُورَتُهُ
تَمَّ اصْطَفَاهُ حَبِيبًا بَارِيءُ النَّسَمِ

¹⁶⁸ yaq̄in aña: aña yaq̄in A.

¹⁶⁹ kerem: amel A.

168 Ol nebî şol fahr-i ‘ âlemdür tamâm oldı anuñ
Şüreti ma‘ nāsı cümle ya‘ ni bāṭın zāhirā¹⁷⁰

169 Şonra maḥbūb idinü ben itdi anı iştefā
Bārīü’l-insān olan Perverdigār-ı Kibriyā

170 Zāhire şorup dinür bāṭına hem ma‘ nā dinür¹⁷¹
Bārī Ḥālik nezem nās ihtiyāre iştefā

مُنْرَةً عَنْ شَرِيكٍ فِي مَحَاسِنِهِ
فَجَوْهَرُ الْحُسْنِ فِيهِ غَيْرُ مُنْقَسِمٍ

171 Hem münezzehdür şerikden ol şefi‘ u‘ l-müznibin
Ya‘ ni yoq mānende ḥüsnünde eger varsa şalā

172 Cevheri ḥüsni anuñ zātında mevcüddur noqta
Eylemez kışmet kabül ḥüsn-i cemālī-i Muştafā¹⁷²

173 İnķisām baḥş oldı tenzih didiler itmek irāğ
Muḥsiniñ cem‘ i meḥāsin ḥüsnüne cānım fedā

دَعُ مَا ادَّعَتْهُ النَّصَارَى فِي نَبِيِّهِمْ
وَ احْكُمْ بِمَا شِئْتُمْ مَدْحًا فِيهِ وَ احْكُمْ

174 Hem naşārā itdügi da‘ vāyı terk eyle yüri
İtdiler kendi nebīsinde olar çok iftira

A 10^b 175 Hem daḥi ḥükm it mediḥden ne ile ister isen
Ol nebî ḥakkında ḥükm it ihtisām itme şehā

176 İhtikām oldı ḥusūmet oldı da‘ vā iddi‘ ā
Da‘ emir terk it dimekdür didiler ḥüküm ķısā

¹⁷⁰ cümle yani bāṭın zāhirā: yani zāhirān bāṭınān A.

¹⁷¹ bāṭına hem: hem bāṭına A.

¹⁷² ya fetā: Muştafā B., C.

فَا نُسَبُّ أَلِي دَاتِهِ مَا شِئْتِ مِنْ شَرَفٍ
وَ اُنْسَبُ أَلِي قَدْرِهِ مَا شِئْتِ مِنْ عِظَمٍ

- 177 Nisbet eyle o nebiniñ zātına şol şey kim
Sen dilersin anı ol şey bil şerefdür hāhünā
- 178 Hem daḥi sen nisbet eyle ol ḥabībin ḳadrine
Şol ‘aẓimden ne dilerseñ eyle gel nisbet oña
- 179 Yücelik oldı şeref bil ululuk oldı ‘aẓīm
Zāt-ı cismidür o şāhın rütbesi ‘ālī hümā¹⁷³

فَإِنَّ فَضْلَ رَسُولِ اللَّهِ لَيْسَ لَهُ
حَدٌّ فَيُعْرَبُ عَنْهُ نَاطِقٌ بِفَمِّ

- 180 . İmdi taḥḳīḳ fazlı Raḥmānī Rasūl-i Ekremiñ
Öyledür ki ğāyeti yoḳ ola anda muntehā
- 181 İmdi ğāyet de müsebbib ide fazlından beyan
Nāṭıḳ u vāşıf diliyle vaşf ide şubḥ u mesā
- 182 Fazl ululuk ḥaddü ğāyet nāṭıḳ oldı söylenir
Fem ağız ya‘ ni lisān-ı a‘ rāb beyan itdim saña

لَوْ نَاسَبَتْ قَدْرَهُ آيَاتُهُ عِظَمًا
أَخِي اسْمُهُ جِئِن يُدْعَى دَارِسَ الرَّمِيمِ

- 183 Ger eger olsa mümāsıl ḳadr-i pākine anuñ
Rıf‘atine dāl olan āyātı ey kân-ı vefā
- 184 İsmi iḥyā ider idi da‘vet olunduğı dem
Çürü[yü]p gitmiş ‘izāmı öyle sultān Mustafā

¹⁷³ āli: ḳadri A.

- 185 Didiler āyet ‘alāmet mertebe oldı kader
Dārisü’r-rimem kemükler çür[ü]yüb bulmuş fena

لَمْ يَمْتَحِنَا بِمَا تَعْيِي الْعُقُولُ بِهِ
جُرْصاً عَلَيْنَا فَلَمْ نَرْتَبْ وَ لَمْ نَهْم

- A 11^a 186 Bir hıṭābıyla bize hiç itmedi ol imtiḥān
Kim aqıllar āciz ola anuñ ile ey hocā¹⁷⁴

- 187 Bize ṭāmi‘ olduğından bizlere lāyık olan
Şek teḥarri itmeyelüm ḥaḳ nebidür Muştafā

- 188 İrtiyāb şekk ta‘ ye āciz imtiḥāndur tecdiye
Hem [de] ḥayranım saña ey ma‘ den-i kān-ı vefā

أَعْيَ الْوَرَى فَعَمَاهُ فَلَيْسَ يُرَى
لِلْقُرْبِ وَ الْبُعْدِ مِنْهُ غَيْرُ مُنْفَجِم

- 189 Halkı āciz qaldı ma‘ nāsın fehm pes imdi şān¹⁷⁵
Qurbı ḥālinde görünmez bu‘ dı ḥālinde kezā

- 190 Göremez ma‘ nāsı ḥaḳqında eḥad illā ki ol
Olur elbet münfeḥim ol ḥikmeti Bārī Hūdā

- 191 Āciz itmek oldı a‘ ye ḥāle mu‘ tād didiler
Münfeḥim söylenmeyüp sākit olan maḥlūk verā

كَالسَّمْسِ تَطْهَرُ لِلْعَيْنَيْنِ مِنْ بُعْدِ
صَغِيرَةً وَ تُكَلُّ الطَّرْفَ مِنْ أَمَم

- 192 Gün gibi aşgar görünür gözlere ırāqdan ol
Nitekim görürsen şems fī cevvis-semā

¹⁷⁴ ola: ol A.

¹⁷⁵ ma‘ nāsın fehm pes imdi şān: ma‘ nāsı añun fehm eylemek A.

193 Ol şems yakından alur gözlerin nāzırlarıñ
Böyle sultāniñ muṭahhar rūḥına şad biñ şenā

194 Didiler iklāl yorulmaq hem emem oldu yaqın
Ṭarfe gözdür gözleriñe kıl bu sözüñ tütiyā

وَ كَيْفَ يُدْرِكُ فِي الدُّنْيَا حَقِيقَتَهُ
قَوْمٌ نِيَامٌ تَسَلُّوْا عَنْهُ بِالْحُلْمِ

195 Nice añlar dünyāda ma‘ nāsının māhiyyetin
Şol kişiler kim olupdur nevmе anlar mübtelā

196 Eylemiş onlar қanā‘ at ru‘yetinden ḥazreti
Düş ile rü‘yā ile görmek dilerler ser-serā¹⁷⁶

197 Keyfe istifhām-ı inkārīdür idrāk añlamak
Ḥulm düşdür tesliye oldu қanā‘ at hem rızā

فَمَبْلَغُ الْعِلْمِ فِيهِ أَنَّهُ بَشَرٌ
وَ أَنَّهُ خَيْرُ خَلْقِ الْإِلَهِ لَهُ كُلُّهُمْ

A11^b 198 Ḥazretiñ ḥaққında ḥalkıñ gāyeti ‘ilmi bu ki¹⁷⁷
Ol nebī taḥkīk beşerdür ideriz iḳān āña

199 Hem daḥi taḥkīk ulusıdur қamunuñ ol ṭabīb¹⁷⁸
Yoқdur añlar ki қamu ḥalk ide anda intihā

200 Gāyete meblağ didiler hem daḥi insan beşer
Ḥalk bi-ma‘ nā oldu maḥlūḳ ey dilārā mı Ḥüdā

وَ كُلُّ آيٍ آتَى الرَّسُلَ الْكِرَامَ بِهَا
فَأِنَّمَا اتَّصَلَتْ مِنْ نُورِهِ بِهِمْ

¹⁷⁶ rüyā: uyḥu A.

¹⁷⁷ Ḥalkıñ gāyeti ‘ilmi bu ki ḥazretiñ ḥaққında C.

¹⁷⁸ ṭabīb: ḥabīb A.

- 201 Her bir āyet ki anuñla ümmetine cümle hep
Geldiler ruslü'l-kirāma aşfiyā u aşkiyā¹⁷⁹
- 202 İmdi nūrından ulaşdı her bir āyet serveriñ
Ḥazret-i ruslü'l kirāmiñ cümlesine ser-serā
- 203 Āy āyet cem' idür maḵsūd anuñla mu' cize
İttişāl oldı ulaşmaq nūr ile maḵsūd ziyā

فَإِنَّهُ شَمْسٌ فَضَلَّ هُمْ كَوَاكِبُهَا
يُظْهِرُنْ أَنْوَارَهَا لِلنَّاسِ فِي الظُّلْمِ

- 204 Ululuḡda gün gibidür ol risālet ma' deni
Yıldıza beñzer anuñ yanında sāir enbiyā
- 205 Öyle yıldızlar ki nāsa nūrını izhār ider
Karañuluk gicelerde olur anlar pür-ziyā
- 206 Bir alay yıldız kevākib oldı izhār āşikār¹⁸⁰
Ḳarañu gice zulemdür faẓl ululuḡ ey ḡoca

أَكْرَمَ بِخُلُقِ نَبِيِّ رَأَى خُلُقُ
بِالْحُسْنِ مُشْتَمِلٍ بِالْبِشْرِ مُتَّسِمِ

- 207 Ne ' aceb oldı mükerrerem ol nebīniñ ṭal' ati
Aña zīnet virdi ḡalkı böyle bir ' ālī liḡā
- 208 Ḳaplamışdur ḡüsn-i ḡulkı ile cemāli pākini
Müttesimdür büşr ile ol ma' den-i kān-ı vefā
- A 12^a 209 ḡalk-ı zātdur müttesim oldı nişān ḡulḡ şifāt
Büşr açiḡ yüzlü Ḥabibu'llāh Muḡammed Muştafa

كَالزَّهْرِ فِي تَرْفٍ وَ الْبَدْرِ فِي شَرْفٍ
وَالْبَحْرِ فِي كَرَمٍ وَ الدَّهْرِ فِي هِمَمٍ

¹⁷⁹ enbiyā: aşfiyā B., C.

¹⁸⁰ oldı: etmek A.

- 210 Bil leṭāfetde şüküfe şekline beñzer o şāh
Yücelikde bedr[e] beñzer ‘āleme virür ziyā
- 211 Beñzemişdür baħr-i ‘ummāna seħāda ol ṭabīb
Beñzer ol himmet de dehrü’ş-şalātü’ş-şalā
- 212 Māh-tāb-ı bedr leṭāfetdür teref dehir zaman
Yücelik oldı şeraf zehr çiçek bunı şafā

كَأَنَّهُ وَهُوَ فَرْدٌ فِي جِجِ اللّٰهِ
فِي عَسْكَرٍ حِينَ تَلْقَاهُ وَفِي حَسَمٍ

- 213 Sen kavuşduğun vakitde ferdi ħālinde aña
‘Asker içinde ħaşem içinde görünür saña
- 214 Ħal budur ki yalıñuzdur ol şeh-i ħayrü’l-verā¹⁸¹
Heybetinden görünür küffāra şīr ejderha
- 215 Yalıñuza ferd didiler hem celālet heybete
Didiler ‘asker çeriye bil ħaşem ħādim saña

كَأَنَّمَا اللّٰوْلُوُ الْمَكْنُونُ فِي صَدَفٍ
مِنْ مَعِينِي مَنطِقِي مِنْهُ وَ مُبْتَسَمٍ

- 216 Şanki ol şāhın kelāmı bī-ħesāb incü gibi
Öyle incüler ki gizlenmiş şadefde ‘ādetā
- 217 İki ma‘denden olupdı ħāsıl ol çok incüler
Birisi mantıķdur anuñ ibtisām biri dilā
- 218 Lü’lü’ incü gizli meknūn müfredidür lü’lüün
İbtisām oldı tebessüm söylemek mantıķ şehā

¹⁸¹ ol şeh-i ħayrü’l-verā: ider ol sedd-i şufur A.

لا طيب يعدلُ تُرباً ضمَّ أعظمه
طوبى لمن شقيق منه و ملتم

- 219 Bir ıtır olmaz muādil kabriniñ toprağına
Öyle toprak ki bil itmiş cism-i pākini hevā
- A 12^b 220 Devlet aña ol türābdan ala bir kabza қоқа
Hem dağı öpe turābı şāh-ı fahr-i enbiyā
- 221 Didiler a‘ zam kemükler intişāk қоқмаkdurur
İltisām öpmekdürür hem kaplamaқ ğam hāhünā

El-Faşlu’r-Rābi‘u fī Zikri Mevlidi’n-Nebiyyi ‘Aleyhi’ş-şalātu ve’s-selām

أَبَانَ مَوْلِدُهُ عَنْ طِيبِ عُنْصُرِهِ
يَا طِيبَ مُبْتَدَأٍ مِنْهُ وَ مُحْتَمِّمٍ

- 222 Şāh-ı fahr-i enbiyāniñ zāhir oldı mevlidi
Unşur-ı pākinden anuñ vāzıh oldı ke’đ-đuĥā
- 223 Ya ulü’l-ebşār olanlar mebde’e kılun nazār
İhtitāmına dağı siz ilk nazarı dāimā
- 224 Didiler izāh ebāne aşla unşur bāki tıb
Muhtetem āĥir dimek evvel dimekdür ibtidā

يَوْمَ تَفْرَسَ فِيهِ الْفُرْسُ أَنَّهُمْ
قَدْ أَنْزَرُوا بِحُلُولِ الْبُؤْسِ وَالنَّقَمِ

- 225 Ol velādet günü şol gündür ki anda añlayup
Ehl-i Fāris bildiler kim geldi ol kār-ı vefā
- 226 Kālblerine düşdi gerçek қоқудupdur anlarıñ¹⁸²
Gelmesiyle anlara bü’s-ı naқam başdan başa

¹⁸² қоқу: қоқұpduz A.

- 227 Kavm-i Fārisdür fūrüs oldı teferrüs añlamak
Bü' s-i şiddetdür ' uqūbet niqmet ey ḥayra'l-verā

وَبَاتَ أَيَّوَانُ كِسْرِي وَ هُوَ مُنْصَدِّعٌ
كَشْمَلِ أَصْحَابِ كِسْرِي غَيْرَ مُلْتَمِّمِ

- 228 Giceledi ol gice Nūşirevāniñ köşkleri
Ḥalbūki köşki sarāyı yarılup bulmuş fena

- 229 Nitekim oldı perişān cümle Kisrā ' askeri
Ṭağılup cem' olmadı bir yire anlar ba' de zā

- 230 İnşıda' yarılmaq eyvān köşk şemel iftirāk
İltiyām bil ictimā' ey sāhib-i ḥilm ü ḥayā

وَ النَّارُ خَامِدَةٌ إِلَّا لَأَنْفَاسٍ مِنْ أَسْفِ
عَلَيْهِ وَ النَّهْرُ سَاهِي الْعَيْنِ مِنْ سَدَمِ

- A 13^a 231 Ehl-i şirkiñ tapduğı nārniñ söyüñdi yālığı
Kāfirniñ küfr üzre tapduğına ḥazeninden ḥoca

- 232 Hem daḥi içdikleri āb-ı Fırāt u Dicleniñ
Ḥüzni [ü] ğamdan aqmaz oldı ' aynı bā-emr-i Ḥudā

- 233 Min esef ḥüzün sedem aña olupdur hem-cinān
Ḥāmide yālık söyünmüş sāhi sākin hāhünā

وَسَاءَ سَاوَةٌ أَنْ غَاضَتْ بِخَيْرِئُهَا
وَ رُدَّ وَارِدُهَا بِالْغَيْظِ جِينَ ظَمِي

- 234 Sāve şehriñiñ ahālīsine virdi ḥüzni hem
Sāveniñ deryāsiniñ quruması başdan başa

- 235 Döñdi ol deryācığa varan kişiler birbirin
Vaqt-i zımānında döñdiğayz-ıla men hāhünā

- 236 Sāe maḥzūn olmadandır Sāve şehrin adıdır
Rüdde dönmek uğramak vārid daḥi susuz alma

كَأَنَّ بِالنَّارِ مَا بِالْمَاءِ مِنْ بَلَلٍ
حُزْنًا وَ بِالْمَاءِ مَا بِالنَّارِ مِنْ ضَرَمٍ

- 237 Őanki Őuya alb olupdı ol Mecūsuñ āteŐi
Hūzn ecilden sōyüendi Őu kesildi gūyiyā

- 238 Hem daḥiŐan āteŐ oldu Sāve baḥriniñ Şuyı
Hūzn ecilden uruyup āteŐ oldu gūyiyā

- 239 NārāteŐ hem belem baş diñle sōz aḡritma baş
Min aremod Őu' lesidür hūzn elem Őu oldu mā

وَالْحَيْنُ تَهْتَفُ وَالْأَنْوَارُ سَاطِعَةٌ
وَالْحَقُّ يَطْهَرُ مِنْ مَعْنَى وَمِنْ كَلِمٍ

- 240 Cinniler feryād ider geldi deyü ol serveri
Nūrı āfāa iriŐdi āleme virdi ziyā

- 241 Hā daḥi zāhir olur ma' nā ile hem ez-kelām
Ol ma' āniyle kelāmından oldu cümle zāhirā

- 242 Sātı' a alkān yukaru hetf sayḥa didiler
Ma' niden maŐūd me' āni hem kelim elfāz ola

عَمُوا وَ صَمُّوا فَاعِ الْبَشَائِرِ لَمْ
تُسْمِعْ وَ بَارِقَةٌ لِأَنْذَارِ لَمْ تُشْمِعْ

- A 13^b 243 Ehl-i küfrüñ gözleri görmez Őaḡır kulakları
Bunca izḥār-ı beŐāret Őuymadılar gūyiyā
- 244 Hem de oru ra' dınıñ hi görmediler berkini¹⁸³
aḡlayup āfā [u] enfüs olmuş iken pür-ziyā

¹⁸³ oru: koru A.

- 245 Oldı i' lān beşāir müjde aḥyārin beyan
Bil şemem oldı nazār berķ oldı şimşekden ziyā

مِن بَعْدَ مَا أَحْبَرَ الْأَقْوَامَ كَاهِنُهُمْ
بِأَنَّ دِينَهُمُ الْمَعْوَجَّ لَمْ يَفُتْمُ

- 246 Şumm [u] 'umy oldukları şoñ idi şundan kim ḥaber
Virmiş idi kavmi kāhinleri şöyle ey ḥoca

- 247 Anlarıñ ol tutduğı dīn öyle dīn ki egridür
İstikāmet bulmaz ašlā bunda siz itmeñ me-rā

- 248 Kāhin olandur müneccim egrilikdür i' vicāc
Lem yeķum lem yestaķim ma' nāsina dindi hünā

وَبَعْدَ مَا غَابُوا فِي الْأَفْقِ مِنْ شُهَبٍ
مُنْقَضَةً وَفَقَى مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ صَنَمٍ

- 249 Şumm [u] 'umy olduklarıñ biri şundan soñra kim¹⁸⁴
Gördilerdi gök kenārında şehiden zāhirā

- 250 Bir alay yıldız kevākib gök kenārıdur ufuk
İnkızāz oldı süzilüb yire inmek ez-semā

- 251 Öyle yıldızlar ki sākıṭ vefķi üzre şeylerin
Yeryüzündeydi o şeyler bütdür anlar yā fetā¹⁸⁵

حَتَّى غَدَا عَنْ طَرِيقِ الْوَحْيِ مُنْهَزِمٌ
مِنَ الشَّيَاطِينِ يَفْقُو لِثَرِّ مُنْهَزِمِ

- 252 Ol şihāblar kim atıldı tā gidinceye қadar
Gökleriñ kapularından kaçgun olan ser-serā

¹⁸⁴ Şumm [u] 'umy: 'umy [u] şumm A.

¹⁸⁵ A. ve C. nüshalarında 250. beyit ile 251.beyitin yerleri değışmiştir.

253 Öyle kaçgun ki şeyātin ‘ askerindendi olar
Tābi‘ olup birbirine kaçdılar kuvā kuvā

A 14^a 254 Gadv gitmekdür tariķu‘l vahy gök kapuları
Ḳafi tāyi‘ inhizām kaçmaķ semaādan hāhünā

كَانَهُمْ هَرَبًا أَبْطَالُ أَبْرَهَةَ
أَوْ عَسْكَرٌ بِالْحَصَى مِنْ رَاحَتِيهِ رَمِي

255 Şanki düpdüz ol şeyāṭin kaçduğı ħalde ķamu
Ebreheniñ ķahramān ‘ askerleridür güyiyā

256 Ya ke-enne ol şeyāṭin şöyle ‘ asker idi ki
Atılupdı iki ucundan nebiniñ güyiyā

257 Ebrehe ashāb-ı filin başı abṭāl ķahramān
Rāha avuç remyatmaķdur ufaķtaşlar ħaşā

نَبْدًا بِهِ بَعْدَ تَسْبِيحِ بَطْنِهِمَا
نَبْدُ الْمُسْبِحِ مِنْ أَحْشَاءِ مُلْتَقِمٍ

258 Çün atılmaķla atıldı ol ufaķ taşlar ‘ amū
İki avuçlarda tesbīh itdüğinden şonra tā

259 Nitekim Yūnus atıldı baṭn-ı ħūtdan taşraya
Eyledikten şonra anda nice tenzih-i Ḳudā¹⁸⁶

260 Nebz atmaķdur müsebbih Yūnus el içi baṭn
Ḳarın ahşā mültaķım balıķ nebdür meselā¹⁸⁷

جَاءَتْ لِدَعْوَتِهِ اِلَّا لِاشْجَارٍ سَاجِدَةٌ
تَمْشِي اِلَيْهِ عَلَي سَاقٍ بِ اَقْدَمِ

¹⁸⁶ Teşbih iden bunuñ atıldığı gibiydi ol
Çün balıķ ķarnından atılmışdı şāh-ı ney-vevā A.

¹⁸⁷ Yūnus’ı yudan balıķdur mültaķım atmaķ nebiz
Baṭn avuçdur ħazreti Yunus müsebbih hāhünā A.

261 Ol nebî da' vet idüp çağırıldığı-çün geldiler
Şol ağaçlar secde ider olduğu halde aña

262 Meşy hâlinde ağaçlar geldiler hep birbirin
İncigi üzre ayaksız geldiler andan yana

263 Çağırup itmek nidâ da' vet ikâ oldu kadem
Sâkin cigdür ağaçlar yürüdi dimek meşâ

كَأَنَّمَا سَطَرْتُ سَطْرًا لِمَا كَتَبْتُ
فُرُوعَهَا مِنْ بَدِيعِ الْحَطِّ فِي اللَّقْمِ

264 Her budaqları ke-enne yazdı haṭ gelür iken
Yol içinde saṭr-ı zībâ ile gâyet hûb ola¹⁸⁸

A 14^b 265 Budurur mefhûm-ı Hâḫḫâ iş budur faḥr-i kâinât¹⁸⁹
İş budur maḥbûb-ı Mevlâ iş budur ḥayrû'l-verâ

266 Yoluñ ortası laḫam fer' budaḫ taze bedî'
Çizgi çekmekdür saṭır bize didiler hâhünâ

مِثْلُ الْعَمَامَةِ أَنِّي سَارَ سَائِرَةً
تَقِيهِ حَرًّا وَطَيْسٍ لِلْهَجِيرِ حَمِي

267 Ol ağaçlar kim ḥuzura geldi şol bulut gibi
Kande gitse ol nebî giderdi bulut ol yana

268 Hıfz iderdi ânı buluṭ ıssısından tennûruñ
Öylesi tennûr ki oldu öyle vaḫtinde ḥamâ

269 Bil gamâmedür buluṭ ennî nire sâre seyir
Yaz günü hecir vaṭîs tennûr şaḫlamak taḫâ¹⁹⁰

¹⁸⁸ Şanasın kim ol ağaçlar çekmişdiler ḫatları
Şundan için kim budağı yazmış-idi kuyyiyâ A.

¹⁸⁹ kâinat: cihân A., B.

¹⁹⁰ Seyre gitmekdür hecîr pek issi gün yarısudur

أَقْسَمْتُ بِالْقَمَرِ الْمُنْتَشِقِ إِنَّ لَهُ
مِنْ قَلْبِهِ نِسْبَةً مَبْرُورَةَ الْقَسَمِ

270 İçerim andı iki pāre olan ey rabbine
Öyle and ki ḥaṣṣı yoktoğrıdur ey ḥayrū'l-verā

271 Ol ḳamer için ḥaḳīḳat vardurur bi'llāh inan
Ḳalb-i ṣāh-ı enbiyādan nisbet ey kān-ı vefā

272 Berre gerçekdür ḳaşem and nisbet oldı intisāb¹⁹¹
İnşikāḳ oldı yarılmaḳ itme bunda imtirā

وَمَا حَوَى الْغَارُ مِنْ خَيْرٍ وَ مِنْ كَرَمٍ
وَ كُلُّ طَرْفٍ مِنَ الْكُفَّارِ عَنْهُ عَمِي

273 Hem şuña and içerim cem' eyledi gār-ı nūr
Biri min ḥayrin ki Şiddīḳ min keremdür Muştafā

274 Ḥalbuki küffārdan olan gözleriñ her birleri
Mā-ḥava'l-gārdan birini görmedi olup' amā

275 Min kerem sultān Muḥammed ḥayr Şiddīḳ taraf göz
Ġār mağara taht Mekke müştemildür mā-ḥavā

فَالصِّدْقُ فِي الْغَارِ وَالصِّدِّيقُ لَمْ يَرَمَا
وَهُمْ يَقُولُونَ مَا بِالْغَارِ مِنْ أَرَمِ

A 15^a 276 Şıdḳ ile Şiddīḳ pes imdi oldılar şābit-ḳadem
Sākin olup gār içinde itdilerdi ihtifā

277 Ḥalbuki küffār-ı bed-nām dirler idi birbirin
Ġār içinde yokdur aşlā eḥaddan bir velā

Vaṭıs tenevvür dirler şiddeti ḥardur ḥamā A.

¹⁹¹ İntisāb: benzemek A.

- 278 Şıdķ faħr-i enbiyā Şıddık anuñ ĥās yāridür
Reym şābitdür erem oldı eħad Bārı Ĥudā

ظَنُّوا الْحَمَامَةَ وَظَنُّوا الْعَنْكَبُوتَ عَلَيَّ
خَيْرَ الْبَرِيَّةِ لَمْ تَنْسُجْ وَلَمْ تَحْمِ

- 279 Şandılar küffār gügercin hemde daħi‘ ankebüt
Ĥazret-i şāh-ı cihān üzre gelüp ol demde tā¹⁹²

- 280 Ağ çeküp yumurdlamaz ĥumrı nice mümkün ola
Deyü cümle döndi kendi ĥaldı yār-ı Muştafā¹⁹³

- 281 Oldı gügercin ĥamāme hem örümcek ‘ ankebüt
Nesc örmekdüryumurta tehüm ĥayr Muştafā

وَقَايَةُ الْاِلْ لِهْ اَعْنَتْ عَنْ مُضَاعَفَةِ
مِنْ الدُّرُوعِ وَ عَنْ عَالٍ مِنْ الْاَلْمِ

- 282 Bārı‘ niñ ĥıfzı oları iħtiyācsız eyledi
Şöyle ki ĥat ĥat zırıhdan yegrek oldı bī-merā

- 283 Hem de yüce kal‘ alardan yekgrek oldı şüphesiz
Şavn-ı Ĥallāķ-ı cihan Perverdigār-ı Kibriyā

- 284 Da‘ f ĥat ĥatdur vikaye ĥıfz kal‘ adur uşum
Dar‘ zerre iħtiyācsız olmaĥa dirler ĥınā

مَا سَامَنِي الدَّهْرُ ضَيْمًا وَاسْتَجَرْتُ بِهِ
اِلْ لَا وَ نَلْتُ جَوَارًا مِنْهُ لَمْ يَضُمَّ

- 285 Baña teklif itmedi zulem zamānda bir zaman
Olmadım tālib daħi bende civār-ı Muştafā

¹⁹² Şandı ol küffār-ı bed-nām anda gügercinleri
Hem daħi şandı ĥamūsı ankebütü güyiyā A.

¹⁹³ Cümle ĥalkıñ efdalinün üstüne ağ ĥurmadı
Hem tolanmadı gügercin ĥavle faħr-i enbiyā A.

286 Lîk irişdim nebîden şol civāra ki ol civar
Görmedi ařlā ḥaḳāret zillet-i cevr u cefā

287 Estecertü istemekdür koņşuluk ḍaym zulem
Neyl irişmek ḍaym-ı řānī ḥorluk itme ibtiġā

وَ لَا التَّمَسُّتُ غَنَى الدَّارَيْنِ مِنْ يَدِهِ
أَلَا اسْتَلَّمْتُ النَّدَى مِنْ خَيْرِ مُسْتَلَّمٍ

A 15^b 288 Hem daḥi dūnyā vü uḳbā bāylıġın istemedim
Ni^c metinden hem daḥi iḥsān-ı faḥr-i enbiyā

289 Lîk ḳabz eyleyüp aldım ben ^c aḫā-yı baḥşıři
Baḥşıři alınmıřlarıñ yek efḍālidür ey řehā¹⁹⁴

290 İstilām ḳabz eylemekdür iltimāsdur istemek
Min yedihi ni^c met-i fethiyle baḥşıř dürnidā¹⁹⁵

لَا تُنْكِرِ الْوَحْيَ مِنْ رُؤْيَاهُ إِنَّ لَهٗ
قَلْبًا إِذَا نَامَتِ الْعَيْنَانِ لَمْ يَنَمْ

291 Vaḥyi inkār itme rü^c yāsından ol peyġamberiñ
Vardurur zirā anuñ çün bir selīm ḳalb-i řafā

292 Ol mübārek sürmelü gözleri varsa uyḳuya
Uyumazdı ol mübārek ḳalb-i řāh-ı enbiyā

293 Didiler ^c aynān iki göz düşe rü^c yā hāhünā¹⁹⁶
Lem yenem ḥiç uyumazdı vaḥy ilhāmdur aña

¹⁹⁴ efḍālidür: efḍālinden B. C.

¹⁹⁵ ni^c met-i fethiyle baḥşıř: ḳaşırla fethle baḥşıř A.

¹⁹⁶ hāhünā: didiler A.

فَذَاكَ حِينَ بُلُوغٍ مِنْ نُبُوتِهِ
فَلَيْسَ يُنْكِرُ فِيهِ حَالَ مُحْتَلَمٍ

- 294 Hazretiñ nevmi içinde şadır olan bil vahiy
Çün nebī olduğu vaķit içre oldı ibtidā¹⁹⁷
- 295 Ol vahiy inkār olunmaz gerçi kim düşde ise
Hāsılı her vech-ile kavlinde şadık Muştafa¹⁹⁸
- 296 Hīn vaķit oldı buluğ daħi yetişmek bunda min
İbtidā içündür oldı muhtelim ‘ ākil ola¹⁹⁹

تَبَارَكَ الِ لَهُ مَا وَحِيَ بِمُكْتَسَبِ
وَلَا نَبِيٍّ عَلَى غَيْبِ بِمُتَّهَمِ

- 297 Dāim olsun şābit olsun bāreka’llāh bu vahiy
Çün degildür kesb-ile ide mekir Mevlā‘ aṭā²⁰⁰
- 298 Hem daħi faħr-i risālet aħmel olmaz töhmete
Sanki gāibden haber virmek ile ol muķtedā

- A 16^a 299 Ululuķ oldı tebārek kesb olunmuş mukteseb
Müttehmdür töhmet olunmuş eyā rāh-ı Hūdā

El-Faşlu’l-Hāmisu fī Du‘āi ‘Aleyhi’s-şalātu ve’s-selām

كَمْ أَبْرَأْتُ وَصَبَأُ بِلَّمْسِ رَاحَتُهُ
وَ أَطْلَقْتُ أَرْبَاباً مِنْ رَبْعَتِ اللَّمَمِ

- 300 Çün marīzi eyledi ibrā maraźdan bī-gümān²⁰¹
Rāhası yapışmağ-ıla hastalar buldı şifā

¹⁹⁷ Düşde olan vahyi anuñ vaķti vuşlatta idi
Hak Nebī olmasına ol şehs-üvāriñ evvelā A.

¹⁹⁸ İmdi pes inkār olunmaz vuslat-ı vaķtinde hiç
‘Akil ü bāliğ olanıñ revşi ey müşkil-güşā A.

¹⁹⁹ Hīn-i vaķt oldı anuñ Türkçesi demdür [ey] hocam
Muhtelimdür ism-i fāil bāliğ olandur fetā A.

²⁰⁰ Bāreka’llāh ol vahiy Hak’dan büyük ihsāndurur
Bir vahiy hāsıl degildür kesbile ey dil-rübā A.

²⁰¹ Nice kerre eyledi ibrā şağaltdı hastayı A.

301 Hem daħi ol rāħa taħlīṣ eyledi muħtācları
Şol ‘aķılsızlık ipinden ķurtulurdu mübtelā

302 ‘Aķl olmamaķ lemem ħasta vaşab rāħa avuç
Rīķa ipdür ereb ħācet ebreet virmek şifā

وَأَحْيَيْتِ السَّنَةَ الشَّهْبَاءَ دَعْوَتُهُ
حَتَّى حَكَتْ غُرَّةً فِي الْأَعْصُرِ الدُّهُمِ

303 Hem daħi iħyā iderdi ol nebiniñ da‘veti
Şol ķaħıtdan aĝ olan sālī o maķbūlü’ d-du‘ā

304 Ol ķaħıṭ bil benzemişti şol beyaź nesneye kim
Ol beyaź şol kara yeller içre ādur ‘ādetā²⁰²

305 Sene-i şebbā odur kim anda yaĝmur az ola
Ġurre aķ beñzer muħākāt hem de hem kar ola²⁰³

بِعَارِضٍ جَادٍ أَوْ خَلَّتِ الْبُطَاحَ بِهَا
سُنْبِيًّا مِنَ الْيَمِّ أَوْ سَيَّالٍ مِنَ الْعَرَمِ

306 Ġurreye beñzemesine şol buluṭ oldı sebeb
Öylesi buluṭ ki çoķdur yaĝmuru var ez-semā

307 Tā şanıncaya ķadar ebṭā ħalleri ki anda var
Şanki taşķınlık baħirden ya‘arimden seyl ħarā

308 Cūd seħā ‘arız buluṭ vādī biṭāħdur zan ħayal
Seyb sedd yem deñiz ‘arim ķatı yaĝmur ola²⁰⁴

²⁰² ādur: azdur A.

²⁰³ Ġurre aķdur dühm ü kare hem muħākāt benzemek
Didiler şebbā beyaźdur ya‘ni kızlık hāhünā A.

²⁰⁴ Seyb mecrā vādī ebṭāħ bil ‘arimdür hem-çünān
Seyl aķmaķ yem deñiz ‘arız bulutdur fi’s-semā A.

El-Faşlu 's-sādisu fī Medḥ-i Kur'āni'l-'azīm

دَعْنِي وَوَصْفِي آيَاتٍ لَهُ ظَهَرَتْ
ظُهُورَ نَارِ الْقُرَى لِي أَعْلَى عِلْمٍ

A 16^b 309 Kō beni sen hem daḥi āyāt vaşfımı kōsın
Öyle āyāt ki rasūl için olupdur zāhirā

310 Kōnuḡ için yanan āteş zāhir olduḡı gibi
Gice de daḡlar başında olmuş idi pür-ziyā²⁰⁵

311 Didiler āyāt 'alāmet līk bunda mu' cize
Da' emir terk it dimekdür taḡ ' ilim geḡti kırā

فَالدُّرُّ يَزْدَادُ حُسْنًا وَهُوَ مُنْتَضِمٌ
وَ لَيْسَ يَنْقُصُ قَدْرًا غَيْرَ مُنْتَضِمٍ

312 İmdi incü ḥüsnüni ḡāyet ziyāde gösterir²⁰⁶
Ḥalbuki incü dizilmiş olsa olur bī-bahā

313 Hem dāhi noḡşanda gelmez ḡadrine ol incünüñ
Muntazam olmadığı ḡālinde düşmez ez-bahā

314 Dürr incü naẓm dizmek ḡasen gökçek bil anı
Nāḡış eksik ḡadr-i ḡıymet bilene cānım fedā²⁰⁷

فَمَا تَطَاوَلَ آمَالُ الْمَدِيحِ إِلَيَّ
مَا فِيهِ مِنْ كَرَمٍ إِلَّا خَلَقَ وَالشَّيْمِ

315 Pes teḡāvüldi ba' id şey midḡatiñ arzusuna
Bu teḡāvül ol nebide bulunan şeyden yana

316 Şey'-i mezkūr ḡuylarıñ pek gökcekündendür tamam
Birisi bu 'ādet-i maḡbüllerindendi şehā

²⁰⁵ pürziyā: zāhirā A.

²⁰⁶ incü ḥüsnüni ḡāyet: ḡāyet incü ḥüsnüni C.

²⁰⁷ bilene cānım feda: leyse degil dime ola B. C.

- 317 Huk̄ havā āmāl arzū keşreti ‘ ādet şiyem
Boynun uzatmak̄ teğavüldür medih̄ medh̄ ü şenā

آيَاتُ حَقِّ مِنَ الرَّحْمَنِ مُحَدَّثَةٌ
قَدِيمَةٌ صِفَةُ الْمُصُوفِ بِالْقَدَمِ

- 318 Hağ olan āyāt-ı Kur‘ ān cānib-i Hağ’ dandur
Şoñradur inzāl amma zātı anuñ ibtidā

- A 17^a 319 Evveli yoğdur řadīmdür hem şıfatdur hocam
Şol kadīm ile şıfatlanmış Hudā’ nın dāimā

- 320 Didiler hādis yoğ-iken soñradan ide zuhūr
Bil řadīmdür ibtidā yoğ hem daği yok intiha²⁰⁸

لَمْ تَقْتَرْنِ بِرَمَانٍ وَهِيَ تُخْبِرُنَا
عَنِ الْمَعَادِ وَعَنْ عَادٍ وَعَنْ لَرَمِ

- 321 Hağ olan ayāt-ı Qur‘ ān hiç muğārin olmadı
Bunca ezmenden beri ne hikmet-i yār-ı Hudā

- 322 Halbuki āyāt-ı Qur‘ ān bizlere virür haber
Çavm-i Ād’ dan hem İrem’ deñ hem de ez-yevmü’ l-cezā

- 333 Ād kabīle şehr İrem’ dür āhrete dirler meād
İktirān oldı yağınlık ey dil-ārā-yı Hudā

دَامَتْ لَدَيْنَا فَفَاقَتْ كُلَّ مُعْجَزَةٍ
مِنَ النَّبِيِّينَ إِذْجَانَتْ وَ لَمْ تَدُمْ

- 334 Hağ olan āyāt-ı Qur‘ ān oldı bāği ‘ indenā
Bu sebeble oldı gālib mu‘ cizāta küllihā²⁰⁹

- 335 Enbiyādan şādıra olmuş idi ol mu‘ cize
Geldi ammā mu‘ cize onlarda bulmadı beğā

²⁰⁸ řadīmdür: řadīm ki A.

²⁰⁹ gālib oldı: oldı gālib B.,C.

336 Fāiḳ ü ğālib ledeynā‘ indenā ma‘ nāsıma
Didiler dāmet devāmdan oldı ma‘ nāsı beḳā

مُحْكَمَاتُ فَمَا يَبَيِّنُ مِنْ شُبْهِهِ
لِذِي شِقَاقٍ وَلَا يَبْغِينُ مِنْ حَكْمِ

337 Öylesi āyet ki muḥkem eylemez neshi ḳabūl
Eylemez bir āyet ibḳā şübhelerden ber-velā

338 Hāḳḳa rażı olmayan ehl-i ‘ adāvetler için
Hem bu āyet istemez hiç cins-i ḥākimden ḳazā

339 Min ḥakem ḥākim muḥakkem muḥkemātdan yaḥtemil
Zī-şikāḳ ehl-i ḥilāf baġy ṭaleb ibḳā beḳā

مَا خُورِبَتْ قَطًّا إِلَّا لَا عَادَ مِنْ حَرْبٍ
أَعْدَى الْأَعَادِي إِلَيْهَا مُلْقَى السَّلَامِ

A 17^b 340 İ‘ tirāz olunmadı māzīde āyet kim meger
İ‘ tirāzından dönüp itdi ḳamusı iḳtidā

341 Ol ‘ adūlarıñ ‘ adūsı döndi āyetden yana
Çün selem ilkā idici oldığı ḥalde añā

342 Hüribetle min ḥarebden oldı maḳşūt i‘ tirāz
Ḳattu istiġrāḳ-ı māzītarfdurur hem dāimā

رَدَّتْ بِلَا عَنُتْهَا دَعْوَى مُعَارِضِهَا ل
رَدَّ الْعَبُورِ يَدَا لُجَانِي عَنِ الْحُرْمِ

343 İtti Hāḳ’ dan [da] feşāḥat red idüp men‘ eyledi
Şol mu‘ arız olanıñ da‘ vāsın idüp iḥtirā

344 Nite ġayretli kim esne maḥreminden men‘ ider
Şol cināyet idenin iki elini dāimā

345 Karşu koyandur mu‘ arız red men‘ maḥrem ḥarām
El-ğayūr ğayretli cānīdür cinayetli fetā

لَهَا مَعَانٍ كَمَوْجِ الْبَحْرِ فِي مَدَدٍ
وَفَوْقَ جَوْهَرِهِ فِي الْحُسْنِ وَالْقِيمِ

346 Āyet-i Qur‘ān için vardur me‘ ānī bī-şümār
Ol me‘ ānī mevc-i deryā gibi yārimde şehā

347 Hem me‘ ānī cevheri bahriñ hezār üstündedür
Hem güzellikde vü hem kıymetde ya‘ ni dürr bahā

348 Baḥr derya mevc talğa yardım itmekdür meded
Kıymetiñ cem‘ i kıyem kıymet semendür intihā

فَا تَعُدُّ وَلَا تُحْصَا عَجَائِبُهَا
وَلَا تُسَامُ عَلَيَّ إِلَّا كُنْتُ بِالْسَّامِ

349 Öyle olunca şayılmaz zabt olunmaz hem daḥi
Kim bu āyātīñ me‘ ānisi hem esrar-ı ḥafā

350 Vaşf olunmaz hem melāletle bu āyāt-ı ‘ izām
Ol me‘ ānī keşreti birle eyā rāh-ı Ḥudā

351 Bi’l-‘ acāyib mişl nādir hem melāletdür seem
Lā tesām vaşf olunmaz didi aşḥāb-ı zekā

فَرَّتْ بِهَا عَيْنٌ قَارِيهَا فُقُلْتُ لَهُ
لَقَدْ ظَفِرْتُ بِحَبْلِ آلِ لَهُ فَأَعْتَصِمُ

A 18^a 352 Rüşen oldı āyet-ile oḳuyaniñ gözleri
İmdi anı oḳuyana ben didim müjde saña

353 Sen ki va’llāhi zafer bulduñ o ḥablu’llāh ile
Çün sebep olunca Qur‘ ān imdi yapış sen aña

- 354 Kurret-i ‘ayn-ıla maḳṣūd dideler rūṣen ola
Didi ḫablu’llāh Ḳur‘ān *fā‘tesim* yapış aña²¹⁰

إِنْ تَنَلَّهَا خَيْفَةً مِنْ حَرِّ نَارِ لَطِي
أَطْفَأَتْ نَارَ لَطِي مِنْ وَرْدِهَا الشَّيْمِ

- 355 Korkudan içün tilāvet ider-i señā yeti²¹¹
Şöyle āteş şiddetinden ki ismidür anuñ lezā

- 356 O lezānıñ şiddetin söndürmüş oldun şöyle bil
Āyetiñ şavuk şu adından söyündürdüñ şehā

- 357 Viridi kesri vāv-ile mevrîd ki ya‘ni fem demek
Eş-şiyem bārid dimekdür ḳaṭḥ mu‘cem kesri-yā

كَأَنَّهَا الْحَوْضُ تَبَيَّضُ الْوَجُوهُ بِهِ
مِنَ الْعَصَاتِ وَقَدْ جَاؤُهُ كَالْحَمَمِ

- 358 Şanasın kim āyet-i Ḥaḳ ḫavz-ı kevşer gibidür
Yüzler anuñla beyaz oldığı ḫalde ke‘ḍ-ḍuḫā

- 359 Ol ḫavzadan aḡ olan yüz ‘aşı ḳullar yüzidür
Ḥavza anlar ḫālbuki gelmişdi kömürler-āsā

- 360 Cem‘-i ḫimmetdür ḫimem bil zamm-ile kömür demek
Hem ‘uşātdur cem‘-i āşī ḫavz-ı kevşer hāhünā

وَكَالصِّرَاطِ وَكَالْمِيزَانِ مَعْدِلَةً
فَالْقِسْطُ مِنْ غَيْرِهَا فِي النَّاسِ لَمْ يَعْ

- 361 Āyet-i Ḥaḳ şanasın beñzer şırāṭa şüphesiz
Hem daḫi mīzāna beñzer ma‘deletde gūyiyā

- 362 Öyle olsa pes ‘adālet olmadı ḳāim bilüñ²¹²
Nās içinde āyet-i Ḳur‘ān Ḥaḳ’dan mā‘adā

²¹⁰ “Hep birlikte Allah’ın ipine sınıksız sarılm” (Āl-i İmrân 3/103)

²¹¹ korkudan: ḳorḫudan A.

A 18^b 363 Ma' delet oldı ' adālet kışt añadur hem-çünān
Ey mürüvvet kânı ma' lūmdur şırāt mīzān sañā

لَا تَعْجَبَنَّ لِحُسُودِ رَاحٍ يُنْكِرُهَا
تَجَاهُ ا وَهُوَ عَيْنُ الْحَاذِقِ الْفَهْمِ

364 Sen ta' accüb itme elbet şol hāsūd kim ol hāsūd
Gitti inkār iderek āyātı ol çeşm-i a' mā

365 Anuñ inkārı tecāhülde içündür hālbuki
Ol hāsūdıñ kendi ' arif iken aşıl mā-cerā

366 Didiler şoldur tecāhül bildüğün bilmezlenür
Hem mahāretdür hāzākat el-fehim şāhib-zekā

قَدْ تُنْكِرُ الْعَيْنُ ضَوْءَ الشَّمْسِ مِنْ رَمَدٍ
وَيُنْكِرُ الْفَمُّ طَعْمَ الْمَاءِ مِنْ سَقَمٍ

367 Gāh olur göz ider inkār şu' lesini hūrşidiñ
Ağrıdan içün ider inkārı dīde cā-be-cā

368 Gāh olur ağız daħi inkār ider şu lezzetin
Hastalıkdandır mücerred böyledür vaşf-ı hāzā

369 Ta' am lezzet fem ağızdur min saķamdur hūstalık
Şems hūrşiddür remed göz ağrısı zav' ziyā

يَا خَيْرَ مَنْ يَمَمَ الْعَافُونَ سَاحَتَهُ
سَعِيّاً وَفَوْقَ مَتُونِ الْأَيْتُقِ الرَّسْمِ

370 Ey hayırlusı kişiniñ kaşd iderdi dem-be-dem
Tālib-i erzāk olanlar āsitanından yana

²¹² adālet olmadı: ma' delet oldı A. C.

371 Kiminiñ hāli siā‘ yet yürüyüp sür‘ at ile
Kimisi olmuş süvār yükrek deve üstünde tā

372 Nāḡanıñ cem‘ idür eynük rüsüm yükrek nāḡalar
O ḡarimi sāḡa āfī rızḡa tālib hāhünā

وَمَنْ هُوَ الْاِيَةُ الْكُبْرَى لِمُعْتَبِرٍ
وَمَنْ هُوَ التَّعَمُّتُ الْعَظْمَى لِمُعْتَبِرٍ

373 Hem ḡayırlusı şu zātūñ āyet-i kübrā ola
Mu‘ teber içün ol āyet iderim aña nidā

A 19^a 374 . Hem ḡayırlusı şu zātūñ ni‘ met-i ‘ uz mā ola
Muḡtenim içün o ni‘ met iderim aña nidā

375 Muḡtenim ḡutan ḡanīmet mu‘ teber öḡüt alan
Bundan aḡdem yuḡaruda geḡdi āyet sābıḡā²¹³

El-Faşlu’s-Şābi‘u fī Me‘āric-i Rasūl ‘Aleyhi’s-selām

سَرَّيْتُ مِنْ حَرَمِ لِي اِل اِلَى حَرَمٍ
كَمَا سَرَى الْبُنْدُ فِي دَاجٍ مِنَ الظُّلَمِ

376 Mekke’den seyr eylediñ bir gecede sen yā Rasūl
Mescid-i Aḡşā’ya ḡoḡrı ‘azm-i dergāh-ı Ḥudā

377 Nitekim seyr eylemişdi āsumānda māhitāb
Ḳarañuluk gicelerde seyr iderdi ādetā

378 Mescid-i Mekke vü Aḡşādur ḡaremlerden murād
Şol ḡarañudur dücā kim yoḡdurur anda ziyā

وَبِتَّ تَرْفِي اِلِي اَنْ نَلْتِ مَنْزِلَةً
مِنْ قَابِ قَوْسَيْنِ لَمْ تُدْرِكْ وَ لَمْ تُرْمِ

²¹³ C nüshasında 372.beyit ile 375. beyitin yerleri deḡişmiştir.

- 379 Sen çıkar olduñ yuķaru ey Rasūl-i muħterem
İrişince tā ki bir mertebeye çıķdıñ aña
- 380 Kābe kavseyn belki ev ednā idi ol mertebe
İrişilmedi o ķadar ķaşd olunmadı aña
- 381 Betteniñ mefhūmı lā-zillet olup nākış durur²¹⁴
Menziletdür mertebe zamm-ı fetħ-ile çıķmaķ ruķā

وَقَدَّمْتُكَ جَمِيعَ الْأَنْبِيَاءِ بِهَا
وَالرُّسُلِ تَقْدِيمِ مَخْدُومٍ عَلَيَّ خَدَمِ

- 382 Seni taķdīm eyledi ya‘ ni geķirdi ilerü
Menziletde ol cemī‘-i mürselin [ü]enbiyā
- 383 Nite sultān ‘askeri üstüne taķdīm olunur
Var kıyās it nice sultāndur Muħammed Muştafā
- 384 Oldı taķdīm zıddı te‘ hīr ya‘ ni geķmek ilerü
Didiler maħdūm efendi bendesi hādım lala

وَأَنْتَ تَخْتَرِقُ السَّبْعَ الطَّبَاقَ بِهِمْ
فِي مَوْكِبٍ كُنْتَ فِيهِ صَاحِبَ الْعَلَمِ

- A 19^b 385 Hālbuki sen ķat‘ idüp geķdiñ yedi eflāki hep
Enbiyāya uğrayıcı olduđıñ hālde şehā
- 386 Mevkib-i emlāk içinde olmuş-ıdıñ anda sen
Yine sancaķ şāhib-i şultān Muħammed Muştafā
- 387 Atlulardan bir cemā‘ at mevkib ammā gerçi kim
Bir cemā‘ atdür melekler zümresinden hāhünā

خَ تِي إِذَا لَمْ تَدْعُ شَأوًا لِمُسْتَبِقِ
مِنَ الدُّنُوِّ وَلَا مَرْقَى لِمُسْتَنِمِ

²¹⁴ manası: mefhumi B., C.

- 388 Sen ‘urūc itdiñ yukaru tā ki şol vaqte kadar
Şābıka gāyet qomadıñ ki ola aña muntehā
- 389 Qurbiyetden olıca bir şeyi hiç terk itmedin
Müstenim için qomadıñ merkı daği ide ruqā²¹⁵
- 390 Şe‘ v gāyet müstenimdür t̄alib-i rif‘ at olan
Müstebik s̄abık d̄unüv qurb geçti merkı ānifā

حَفَضْتَ كُلَّ مَقَامٍ بِأَلَا لِإِضَافَةٍ إِذْ
نُودِيَتْ بِالرَّفْعِ مِثْلَ الْمُفْرَدِ الْعَلَمِ

- 391 Her nebiniñ rütbesin kıldıñ aşığı ey Rasūl
Rütbe-i pākiñe nisbet ey Rasūl-i Kibriyā
- 392 Yukaru çıqmaqlıga çağrıldığıñ dem yā Rasūl
Nitekim ‘ālī-qadr bir kişi olundı nidā
- 393 Bir ‘aded müfred ‘alem meşhūr olan ‘ālī-qadr
Hafz alçaqlıq izāfet nisbete dirler hoca

كَيْمَا تَقُورَ بِوَصْلِ آيٍ مُسْتَبْرٍ
عَنِ الْعُيُونِ وَسِرِّ آيٍ مُكْتَمِ

- 394 Vuşlat-ı Haqqa zafer-yāb olduğındur ‘illeti
Gizlidür ol vuşlat-ı Haq cümle gözlerden şehā
- 395 Şırr-ı Haqqa zafer-yāb olduğındandur ‘illeti
Öyle sır ki muṭṭali‘ olmadı s̄air enbiyā
- A 20^a 396 Vaşl vuşlatdan ‘uyūn hem nāzırınıñ gözleri
Gizlemekdür istitār bil iktitām eyzan hünā

²¹⁵ qomadıñ: qomadım A., C.

فَحَزَّتْ كُلَّ فَخَارٍ غَيْرَ مُشْتَرَكٍ
وَجَزَّتْ كُلَّ مَقَامٍ غَيْرَ مُزْدَحَمٍ

- 397 İmdi sen cem^ç eylediñ her faḥre lâyıḳ nesneyi
Şirket itmez ol faḥirlerde saña hiç enbiyā
- 398 Hem tecāvüz eylediñ sen her maḳāmı rütbeyi
Öylesi her bir maḳām ki izdihām yoḳdur henā
- 399 Ḥavr cem^ç itmek faḥḥār şol faḥre lâyıḳ nesnedür²¹⁶
Uğrayup geçmek tecāvüz izdihām ma^ç lüm saña

وَجَلَّ مَقْدَارُ مَا وُلِّيتَ مِنْ رُتَبٍ
وَعَرَّ اِدْرَاكَ مَا اُولِيَّتَ مِنْ نَعَمٍ

- 400 Hem celīl oldı daḥi şol nesneniñ miḳdārı kim
Sen aña vālī kılındıñ rütbelerden ey şehā
- 401 Mümteni^ç oldı daḥi şol nesneye bulmaḳ vuşul
Sen virilmişdiñ ni^ç amdan ey şeh-i ḥayrū'l-verā
- 402 Min rütebdür cem^ç -i rütbe rütbe ^çālī mertebe
Tevliyetdür vālī olmaḳ virgi ilā ey dilā

بُشْرَى لَنَا مَعْتَرِ الْاِسْلَامِ اِنَّ لَنَا
مِنَ الْعِنَايَةِ رُكْنًا غَيْرَ مُنْهَدَمٍ

- 403 Müjde bizim-çündür ey İslām cemā^ç āti bilüñ
Vardurur taḥḳiḳ bizim-çün ez-^ç ināyet-i Kibriyā
- 404 Bir rüken var deyr ya^ç ni şıḡınacak yerdürür²¹⁷
İnhidām yoḳdur añun-çün belki var anda beḳā
- 405 Didiler büşrā ki ya^ç ni muştuluk ma^ç şer bölük
Rükn-i dīn İslām şer^ç -i Ḥazret-i faḥrū'l-verā

²¹⁶ Ḥavr: Cüz A., C.

²¹⁷ ki: bir A., C.

لَمَّا دَعَا لَهُ دَاعِيْنَا لِطَاعَتِهِ
بِأَكْرَمِ الرُّسُلِ كُنَّا أَكْرَمَ الْأُمَّمِ

- 406 Tesmiye kıldıysa vaktā ki Ḥudā-yı müste‘ān
Ṭāa‘ ta da‘ vet iden sulṭān buyurup dir nidā²¹⁸
- A 20^b 407 Ekremü’r-ruṣl ile kıldıysa aña Ḥaḳ tesmiye
Cümle ümmetlerden efḍal olmuş olduk ba‘de-zā
- 408 Didiler ümmet cemā‘at faḥr-i ‘ālem dā‘imüz
Tesmiye itdi dimekdür ḳaşd-ı nāzım min du‘ā

El-Faşlu ‘ş-Şāminü fī Degeri Cihādı ‘Aleyhi ‘ş-Şalātü ve ‘s-Selām

رَاعَتْ قُلُوبَ الْعِدَايِ أَنْبَاءَ بَعْتِنِهِ
كَتَبْنَاؤُا أَجْفَلَتْ عُفَا مِنْ الْعَنَمِ

- 409 Cümle a‘dāniñ ḳulūbine bıraḳdı ḳorḳuyı²¹⁹
Bi‘seti aḥbārı rūḥ-ı pākine yüz bin ṣenā
- 410 Arslanıñ gizlü ṣedāsı nite ḳaçırmış idi
Bir bölük gāfil ḳoyun ki olmuş ‘askerden cüdā
- 411 Rū‘ḳorḳu el-‘idā cem‘-i adūdur kesr ile
Neb‘edür ṣavt-ı ḥāfī ecfāl gidermek ‘ādetā

مَا زَالَ يَلْقَاهُمْ فِي كُلِّ مُعْتَرِكٍ
حَتَّى حَكَّرُوا بِالْقَنَا لَحْمًا عَلَى وَضَمِّ

- 412 Ol Ḥabību’llāh ‘adūlarla buluşdı dem-be-dem
Cenk yerinde buluşup iderdi cengi dāimā²²⁰
- 413 Beñzedi et pāresine nīze ile kāfirün
Pārelerdi nesneniñ üstünde ḳaşşab eti tā

²¹⁸ sulṭān buyurup dir nidā: sulṭāna buyurup nidā A.

²¹⁹ ḳorḳuyı: ḳorḳuyı A.

²²⁰ dāimā: bā-ṣafā A.

- 414 Mu‘ terekdür cenk maḥalli beñzemek ḥakev
El-veḍam üstünde et kesdikleri nīze ḳinā

وَدُّوا الْفِرَارَ فَكَادُوا يَغْطِطُونَ بِهِ
أَشَاءَ سَأَلْتُ مَعَ الْعُقْبَانَ وَالرَّحْمَ

- 415 Eyledi küffār temennī cenk iderken kaçmağa
Arzū iderler idi hep kaçmağ-ıla ez-‘ anā

- 416 Yukarıya ḳalkān a‘ zāya temennī itdiler
Bir alay ‘ iḳāblar ile hem daḥi ḳartal hümā

- 417 Ved muḥabbet ḡayṭ arzū kāde ma‘ nāsı yaḳīn
‘ Uzveşlā’ yüce şol ‘ iḳbān ruḥum ḳuşlar ola²²¹

تَمْضِي اللَّيَالِي وَ لَا يَدْرُونَ عَدَّتَهَا
مَا لَمْ تَكُنْ مِنْ لَيْالِي الْاَشْهُرِ الْحُرْمِ

- A 21^a 418 Gice idi gice gündüz bilmez idi kāfirün
Şaḡışın bilmezler idi kim sabāḥ mı ya mesā
- 419 Ol leyālī olmadıḳca gerçi bilmezler idi
Eşhuru’l-ḥurmuñ leyālīsinden ey kân-ı vefā
- 420 Eşhuru’l-ḥurmuñ biri Zü’l-ḳa‘ de Zü’l-ḥicce Receb
Birisi oldı Muḥarrem geçmege dirler mezā

كَأَنَّما الدِّينُ ضَيْفٌ حَلَّ سَاحَتَهُمْ
بِكُلِّ قَرْمٍ إِلَى لَحْمِ الْعَدَى قَرْمِ

- 421 Şanki İslām bir ḳonuḳdur nāzil oldı ol ḳonuḳ²²²
Sāḥa-i aşḥāba nāzil oluben ister ḡızā

²²¹ Şilv ‘ uzv cem‘ -i eşla veddu ḡıḫta arızu

Oldı ‘ iḳbān cem‘ -i ‘ akkāb erruḥam ḳartal hümā A.

²²² ḳonuḳdur: ḳonuḳdı A.

422 Bu ‘aceb ʔab‘ -1 ʔerifi begleriniñ ser-te-ser
Düşman eti yemege teşne iderdi iştiha²²³

423 Karm seyyiddür sukün-1 rā ile etmek ʔulūl
ʔarm-i erzin kesr-ile bil sāḥa geçdi sābıkā

يَجْرُ بَحْرَ حَمَيْسٍ فَوْقَ سَابِحَةٍ
يَرْمِي بِمَوْجٍ مِنْ أَلَا لَابْطَالٍ مُلْتَطِمٍ

424 Ol ʔonuk ʔurmaz çeker deryāya beñzer ‘askeri
Yükrek atlar üstüne olmuş süvār atlar şehā

425 Mevc-āverdür yavaş olan ceyš-i abʔalden idi
Mültaʔimdür mevc-i deryā böyledür temşil hünā

426 Remy atmağ mevc-i deryā mültaʔimdür hem-çünān
ʔahramāna dindi abʔāl geçti mişāl sālifā

مِنْ كُلِّ مُنْتَدِبٍ لِلَّهِ مُحْتَسِبٍ
يَسْطُورًا بِمُسْتَأْصِلٍ لِلْكَفْرِ مُصْطَلِمٍ

427 Da‘vetu’llāha icābet eyleyenlerden idi
İsteyenlerden idi anlar şevābı dāimā

428 Küfri gökden ʔaldıran şöyle iderlerdi hüçüm
Kāfiri ihlāk iden şöyle iderlerdi gāzā

A 21^b 429 Dindi istişāl gökden ʔaldıran hem iştilām
İntidāb oldı icābet saʔv ḥamle ey dilā²²⁴

حَتَّىٰ غَدَتْ مَلَّةٌ لِاسْلَامٍ وَهِيَ بِهَمٍّ
مِنْ بَعْدِ غُرْبَتِهَا مَوْصُولَةٌ الرَّجْمِ

²²³ Nāzil oldı ol ʔonuk her bir ulu ashāb-ile
Düşmeniñ laḥmin yimege eyle etki müşteḥā A.

²²⁴ hamle ey dilā: hamledi B., C.

- 430 Ğāziler ašlā kıılıçların kıomadılar yere
Millet-i İslām irişinceye dek raħmine tā
- 431 Hāl budur ki ğāzilerle millet olmuşdı bedī‘
Ğurbetinden şonra idi milletiñ ey meh-liķā
- 432 Raħmine itmek şıla ğurbet anuñ zıddı durur
Millet-i İslām şeri‘ a‘ t fi‘ l-i nāķıřdur ğadā

مَكْفُولَةٌ أَبَدًا مِنْهُمْ بِخَيْرِ أَبٍ
وَ خَيْرِ بَعْلِ فَلَمْ تَيْتَمَّ وَ لَمْ تَتَّمَّ

- 433 Ğāzilerden millet-i İslām kufullenmiş idi
Hıyr-āb ile kufullenmiş idi ol dāimā
- 434 Hem kufullenmiş idi ol hıyr ba‘ l-ile hıcam
Hıç yetīm olmadı millet hem daħi tıul ba‘ de-zā
- 435 Bil yetīm nāřda babası olmayana didiler
Bil behāyimde yetīm olmayandır hıç ana

هُمُ الْجِبَالُ فَسَلَّ عَنْهُمْ مُصَادِمُهُمْ
مَاذَا رَأَوْا مِنْهُمْ فِي كُلِّ مُصْطَطَمٍ

- 436 Ğāziler tağlar gibidür sen olardan it sual
Tıkuşup anlar ile ceng idene yevm-i vağā
- 437 Ya neler ğördi olardan tıkuşup ceng eyleyen
Devekkeli meydān-ı cengde eylemişlerdi ğazā
- 438 Muşadem bil feth-i dal-ıla dimekdür ceng yeri
Tıkuşucıdur müřādim ğörmege dirler reā

وَ سَلَّ حُنَيْنًا وَ سَلَّ بَدْرًا وَ سَلَّ أُحُدًا
فُصُولَ حَتْفٍ لَهُمْ أَذْهَى مِنَ الْوَحْمِ

439 İt suāli sen Ḥuneyn'e hem suāl it Bedr'e sen
Şor Uḥud tağına sen kim ḥāl ola müşkil sañā²²⁵

A 22^a 440 Kāfire ḥāşıl olan vaqt-i helāki it sual
Ol helāk eşna' idi gāyetle belki ez-vebā

441 Dāhiye oldı meşakḳat didiler vaqte fuşul
Hem daḥi ḥatf helākdür el-vaḥam ṭā' ün olan

المُصْدِرِي الْبَيْضِ خُمْراً بَعْدَ مَا وَرَدَتْ
مِنَ الْعَدَى كُلِّ مُسَوِّدٍ مِنَ اللَّيْمِ

442 Aḳḳılıç ḳan olduğı ḥāl döndürür ol gāziler
Düşmeniñ ḳara yerine uğradıḳdan şonra tā

443 Düşmeniñ ḳara yerini bil lemenden olıcı
Ya' ni ḳulaḳ tozlarından kesdilerdi hāülā

444 Zamm-ıla muşdur rucū' ebyaz demekdür aḳḳılıç
Lemme ḳulağı giçen saç geçdi nefse hāhünā

وَالْكَاتِبِينَ بِسُمْرِ الْخَطِّ مَا تَرَكَتْ
أَقْنَ الْمُهْمُ حَرْفَ جِسْمٍ غَيْرِ مُنْعَجِمٍ

445 Kara ḥatlu nīzelerle kātibīdür gāziler
Anlarıñ aḳlāmı ḥiç terk itmedi bir şey velā

446 Cism-i kāfirden olıcı bir taraf terk itmedi
Ḳomadılar noḳtasız ḥiç ordılar la' li bula

447 Sümr ile va'llahua' lem ḳaşd-ı nāzım nīzedür
Noḳtaya dirler ' Acem ḥarf-i ṭarfdur ey ḥoca

²²⁵ sen: ya B., C

شَاكِي السَّالِحِ لَهُمْ سِيْمًا تُمَيِّزُهُمْ
وَ الْوَرْدُ يَمْتَنَزُ بِالسِّيْمَا مِنْ السَّلْمِ

- 448 Çün silāhı keskin ider olduğu hâlde olar
Vardur anlar-çün ‘alāmet fark ider ġāzī’ adā
- 449 Nitekim güller selemden seçilür sīmā ile
Rūh-ı pākine olarak idelim şad biñ şenā
- 450 Şevke hiddetdür selem gül gibi dikenlü ağaç
Didiler sīmā‘ alāmet hoş koğudur hāhünā

تُهْدِي إِلَيْكَ رِيَاحُ النَّصْرِ تَشْرُهُمْ
فَتَحْسَبُ الزُّهْرَ فِي الْاَلَاكِمَامِ كُلِّ كَمِي

- A 22^b 451 Gönderir her dem hediye saña nuşret yelleri
Nāzenīn koğuların ol qahramānlarıñ şehā²²⁶
- 452 Zan idersiñ ki ġilāfında durur ġonca çiçek
Merd-i merdānı bahādur qahramānı ġūyiyā
- 453 Hoş koğudur neşre ammālīk bunda hoş haber
Kesr-ile kim ġoncadur gül kimi abtāl hünā

كَأَنَّهُمْ فِي ظُهُورِ الْخَيْلِ نَبْتُ رَبًّا
مِنْ شِدَّةِ الْحَرْمِ لَا مِنْ شِدَّةِ الْحُرْمِ

- 454 Atlarıñ arqalarında olduğu hâlde olar
Mürtefi‘ yerde biten otlar gibidür ġūyiyā
- 455 Din-i İslām’da şebātından içündür anların
Atlarıñ gölgelerine şiddetinden şanma lā
- 456 Kuvvet-i İslām ġüzümdür ġazm at gölgeleri
Rabve üç i‘rāb ile yüksek tepe cem‘-i rübā

²²⁶ koğuların: koğuların A.

طَارَتْ قُلُوبُ الْعِدَى مِنْ بَأْسِهِمْ فَرَقًا
فَمَا نُفَرِّقُ بَيْنَ الْبُهِمِ وَالْبُهْمِ

457 albleri dūřmenler udı yerlerinden oynayup²²⁷
şarblıgından ahramānıñ oru yonunden řehā²²⁸

458 İmdi pes fark itmez idi albleri dūřmenleriñ
avzlar-ıla ahramānıñ beynini ba sen şuna

459 Feth-i iskān ile behim pes avzlar oru fara
Zamm-i fethiyle bühem ok ahramāndur hāhünā

وَمَنْ تَكُنْ بِرَسُولِ آلِ لَهُ نُصْرَتُهُ
إِنْ تَلَقَّهُ لَا لِأَسَدٍ فِي أَجَامِهَا تَجِم

460 řol kiřiniñ nuřretine un Rasūl ol sebab²²⁹
Kimseden avf eylemez ol kimse hi şubh [u] mesā

461 Anlara olsa mülākī bir alay arslan eger
Ebsem olurdı maāmında esedler ser-serā

462 Arslanıñ ecemme cem' idür ecām anuñ
Ebsem olmadur vecem ya' ni sukutdur hāhünā

وَلَنْ تَرَى مِنْ وَلِيِّيَ غَيْرَ مُنْتَصِرٍ
بِهِ وَلَا مِنْ عَدُوِّ غَيْرَ مُنْقَصِمٍ

A 23^a 463 Göremezsın ol abib'in dostlarından birini
Yardım olunmadı āřā dost-ı řāh-ı enbiyā²³⁰

464 Hem daı sen göremezsın dūřmeninden birini
Pāy-māl olmaya āřā dūřmeni ayrū'l-verā

²²⁷ dūřmenler: dūřmenleriñ A.

²²⁸ oru: koru A.

²²⁹ Hem daı şol kişiler ki ola olarıñ nuşreti
şol abibi kibriyānıñ urmetine ey dilā A.

²³⁰ enbiyā: ensibā A.

- 465 Dost velî asm helâkdür yardım itmek intiřār
Sen ki elbet göremezsın dimek oldu len terā

أَحَلَّ أُمَّتَهُ فِي جُرْزِ مَلَّتِهِ
كَاللَّيْثِ حَلَّ مَعَ الْأَسْبَالِ فِي أَحْمِ

- 466 Ümmetin fahr-i risālet ondurub hıfz eyledi
al‘ a-veş dīninde hıfz itdi o řāh-ı enbiyā

- 467 Nite şol arslan ki indi cümle evlādı ile
Mişe içinde taşşsür itmek için dāimā

- 468 Mişeler oldu ‘Acem ihlāl inzāl kal’a hırz
Leys arslandur me‘ al-eřbāl yavrılar hünā

كَمْ جَدَلْتُ كَلِمَاتُ الْإِلَهِ مِنْ جَدَلِ
فِيهِ وَكَمْ خَصَمَ الْبُرْهَانَ مِنْ خَصِمِ

- 469 Nice kere hāzret-i ur‘ān yire vurmuş idi²³¹
şol cidāli çoğ olan şaşşı Nebi hākkında tā

- 470 Hem daşi bil nice kerre gālib oldu ol deliler²³²
řol huřāmı çoę olan řařsa eyā rāh-ı Hūdā

- 471 Yire vurmağ ceddeletdür bil huşümetdür cidāl²³³
Fetħ kesriyle hāřımlar bellüdür keltā hümā

كَفَاكَ بِالْعِلْمِ فِي الْأَمِيِّ مُعْجَزَةً
فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَالتَّأْدِيبِ فِي الْيَوْمِ

- 472 Saña yeter hāzretiñ mu‘ cizesi ümmi iken
Cāhiliyyet ‘āleminde iken ‘ālem sābıķā²³⁴

²³¹ vurmuş: durmuş A.

²³² gālib oldu: oldu gālib A.

²³³ vurmağ ceddeletdür: vurmağdur ceddelet A.

²³⁴ Ey muhātab hāzretiñ ‘ilmi yeter saña delil

- 473 Hem yetim iken müeddeb olduğu hoş mu' cize
Anasından doğdı kāmīl idi faḥr-i enbiyā²³⁵
- A 23^b 474 Ümmī oldur ḥoca öñüne varup diz çökmeye
Cāhiliyyet ol vaḳit vaḥy anda nāzil olmaya²³⁶

El-Faşlu 't-Tāsi' u fi 'l-İstiğfār

خَدَمْتُهُ بِمَدِيحِ اسْتَقْبَلُ بِهِ
ذُنُوبَ عُمْرٍ مَضَى فِي الشَّعْرِ وَالْخَدَمِ

- 475 Medḥ ider oldum Ḥabibu'llāh şol medḥiyle ki
İsterim ol medḥ-ile ' afv eyleye yār-ı Ḥudā
- 476 Şol ' ömür içinde olan cürmümi ki ol ' ömr
Şi' r içinde hem de sāir ḥizmet içinde meżā
- 477 Bunda ḥizmetden murād medḥ-i Rasūli söylemek
Cürmünüñ ' afvın talebdür estaḳīl bil hāhünā

إِذْ قَلَدَانِي مَا تُخْشَى عَوَاقِبُهُ
كَأَنِّي بِهِمَا هَدْيٌ مِنَ النَّعَمِ

- 478 Şi' r ḥizmet ikisi taḳtı baña şol nesneyi
Ḳorḳulur ol nesneniñ soñ demlerinden ādetā²³⁷
- 479 Şanasın ben şi' r ile ḥizmet ile hedy olmuşum
Şol deve şıgır ḳoyun nev' inden olıcı şehā
- 480 Hedy ḳurbandur ḳılāde taḳılandur boynuna
Dört ayaklıdur ne' am cem' i anuñ en' ām şehā²³⁸

Mu' cize olmak yönünden ḥali ümmiyetde tā A.

²³⁵ Ol ' ilim geldikde vaḳti cāhiliyyetde idi

Hem yetimlikde olan te' dīb yeter dostum saña

²³⁶ El yütüm pes zammı fetḥ u bāu taḳtiyye ile

Hem sukūt-ı tāu fevḳıyye ile ma' lüm saña A.

²³⁷ C nüshasında 477. beyit ile 478. beyitin yerleri deḡişmiştir.

²³⁸ cem' i anuñ: cem' idür A.

أَطَعْتُ غَيِّ الصِّبَا فِي الْحَالَتَيْنِ وَمَا
حَصَّنْتُ إِلَّا عَلَى الْإِثْمِ وَالنَّدَمِ

- 481 İmtisāl itdim şabāvet ğayyına ben bir zaman
Hāletin içinde ya‘ni şî‘r-i hizmetde şehā
- 482 İtmedim hāsıl bu iki hālde şey illā ki ben
Hāsıl itdim çok günahı hem nedem hayfā bana
- 483 İmtisāl oldu itā‘at hem daħi ğayy dalāl
Bil peşimānlık nedāmet kesr ile ma‘lūm şibā

فَيَا خَسَارَةَ نَفْسٍ فِي تِجَارَتِهَا
لَمْ تَنْتَرِ الدِّينَ بِالدُّنْيَا وَلَمْ تَسْمِ

- A 24^a 484 Ey ticāretde ‘aceb nefsim ziyānı kandesin
Şimdi vaqtidür gel imdi olmuşum maġbūn sañā
- 485 Öyle nefsim ki şatun almadı dünyā ile din
Hem şatun almaġa tālīb olmadı ki ide şirā
- 486 Didiler hūsrān ticaretde ziyān itmekdürür
Hem daħi maşmūn sevmek eylemek a‘rız-ı şirā

وَمَنْ يَبِعُ أَجَلًا مِنْهُ بِعَاجِلِهِ
يَبِينُ لَهُ الْغَبْنُ فِي بَيْعٍ وَفِي سَلْمٍ

- 487 Hem daħi itdi ziyānı aħretin şatan kişi
Ol kişiden idi ki şatdı beķāyı bi‘l-fenā
- 488 Anuñ-içün zāhir olur aldanup itmek ziyān
Hem beyi‘de hem selemde hikmet-i Bārī Ĥudā
- 489 Ğabn aldanmak selemdür deyni şatmak ‘ayna hem
Ācil ü dünyā vü ecel āħiret oldu ey hoca

إِنْ أَنْتِ دَنْبًا فَمَا عَهْدِي بِمُنْتَقِصٍ
مَنْ النَّبِيِّ وَلَا حَبْلِي بِمُنْصَرَمٍ

- 490 Gerçi kim ben işler isem şol günāh olan işi
‘Ahdimiñ yoq intikāzı şükr-i ālā-i Hudā
- 491 ‘Ahdimiñ yoq intikāzı cānibinden şol şehiñ
Hem daħi yoq inkıtā‘ı ħablimiñ ey meh-liqā
- 492 Ħabl ipdür muñşarimdür hem münkaṭı‘ ma‘ nāsına²³⁹
Ahde misāk müntakışdur itmeyen ahde vefā

فَإِنْ لِي ذِمَّةٌ مِنْهُ بِتَسْمِيَّتِي
مُحَمَّدًا وَهُوَ أَوْفَى الْخَلْقِ بِالذِّمَمِ

- 493 Vardurur zımmet benim-çün cānibinden ħazretiñ
Dem-be-dem nām-ı Muħammed yād olunmağla bana
- 494 Ol peyamber cümle ħalkıñ pek vefālusıdurur
Zımmete her dem ri‘āyetde daħi ‘ahde vefā
- 495 Tesmiye bir zāta ad virmekdürür zımmet emān
İsm-i tafđıl oldı evfā ‘ahde itmekdür vefā

إِنْ لَمْ يَكُنْ فِي مَعَادِي أَخْذًا بِيَدِي
فَضْلًا وَ إِلَّا فَقُلْ يَا زَلَّةَ الْقَدَمِ

- A 24^b 496 Ol peygamber ħazreti kim aħrete ‘avdemde ger²⁴⁰
Faızl-ıla yapışmaz ise destime yevmü’l ceza
- 497 Yapışursa ben fevz buldum yapışmazsa di sen
Ey ayak ṭayanması sen kandesıñ eyā biyā

²³⁹ muñşarimdür: muñşarim B. C.

²⁴⁰ peygamber: peyember A.

- 498 Zelle ayak tayanmasıdır hem daħi aħret meād²⁴¹
Aħz-i bi'l-yedden murād oldu ħalāş yevmü'l cezā

حَاشَاهُ أَنْ يُحْرَمَ الرَّاجِي مَكَارِمَهُ
أَوْ يَرْجِعَ الْجَارُ مِنْهُ غَيْرَ مُحْتَرَمٍ

- 499 Ol Ħabibu'llāhı tenzih itmek-ile iderim
Rācisini itmeden maħrūm mekārimden şehā

- 500 Ya civarından anuñ cārī ide ħāşā rucū'
Muħterem olmadığı ħāşā rucū' itmiş ola

- 501 . E'r-recā oldu şama' hem 'azze oldu iħtirām
Mekremet 'izzetdürür ammā şefā' at hāhünā²⁴²

وَمُنْدُ الْأَزْمَتِ أَفْكَارِي مَدَائِحَهُ
وَجَدُّهُ لِحِ الصِّي خَيْرٌ مُلْتَزَمٍ

- 502 Fikrimiñ küllisini ben lāzım idelden berü
Dürlü medħine Ħabibiñ rūħına şad biñ şenā

- 503 Ħazret-i peygamberi buldum ħalāşımdan için
İltizām idiciniñ ğāyet ħayırlusı şehā

- 504 Didiler lafz-ı medāyiħ bil mediħa cem' idür
Mültezimdür hem kefīl olucı ey ħayra'l-verā

وَلَنْ يَفُوتَ الْعِنَى مِنْهُ يَدًا تَرَبَّتْ
إِنَّ الْحَيَا يُنْبِتُ الْآزَهَارَ فِي الْآكَمِ

- 505 Ol Nebiniñ cānibinden ħiç ğinā fevt eylemez
Bir eli fevt eylemez ki faħra irmiş ādetā

²⁴¹ ayak tayanmasıdır: ayaklar tayanmak A.

²⁴² şefā' at hāhünā: şefā'atdür hunā A.

- 506 Zīrā yağmur yüce yerlerde bitirür zehreler
Böyle kıuralmıř ezelden ‘ādetī-i Bārī Hūdā
- A 25^a 507 Feth-i teyle teribe bunda faķır olmaķdurur
Feth-i kāf-ile ekem bil yüce bir yağmur ĥayā²⁴³

وَأَمْ أَرْدُ زَهْرَةَ الدُّنْيَا الَّتِي قَطَفْتُ
يَدَا زُهَيْرٍ بِمَا أَنْتَ عَلَى هَرَمٍ

- 508 İtmedim ařlā murādı zīnet-i dūnyāya ben
Öyle dūnyā zīneti ki cem‘‘ idipdi der-fenā
- 509 şol Züheyr'üñ iki desti cem‘ idüpdi bir zaman
Bir Herim adlu melik üstine itmekle řenā
- 510 Bil Herim bir beg adıdur ism-i řāirdür Züheyr
Zehra zīnet iķtiřāf cem‘ eylemek medĥ ü řenā
El-Faşlu 'l-‘Āřiru fi 'l-Münāca‘āt ve 't-Teveşşül

يَا أَكْرَمَ الْخَلْقِ مَالِي مَنْ أَلُوذُ بِهِ
سِوَاكَ عِنْدَ حُلُولِ الْحَادِثِ الْعَمَمِ

- 511 Ey kāmı ĥalkıñ ulusı ĥiç benim-çün yoķdurur
Bir penā-gāĥ ĥāzretinden özne řıĥnayım añā²⁴⁴
- 512 Yevm-i ĥādiř geldiginde ĥāzretiñden ĥayrı yoķ
Yevm-i ĥādiř řāmil olur cümleye öñden sona
- 513 Didiler lafz-ı elvuzu ilticā ma‘ nāsına
Hem daĥi ĥādiř ecel yāĥūd kıyāmetdür ĥünā

وَلَنْ يَضِيقَ رَسُولُ آلِ لِهَ جَاهُكَ بِي
إِذِ الْكَرِيمِ تَجَلَّى بِاسْمِ مُنْتَقِمٍ

²⁴³ ekem bil: ekeme A.

²⁴⁴ penā-gāĥ: penāĥ ki A.

- 514 Ya Rasūla'llāh ʔar olmaz meritebeñ elbet senin
Sen ŧefā' at ʔılmağ-ıla ümmetiñden ah bana
- 515 ŧol kerim olan Hüdāvend intiḳām alduğı dem
' Āŧilerden müntaḳim ismi ile yevmü'l-cezā
- 516 Müntaḳim oldu mu' āḳib hem dağı cāh menzilet
İttiŧāf ammā tecellī intiḳām almağ hünā

فَأَنَّ مِنْ جُودِكَ الدُّنْيَا وَضَرَّتْهَا
وَ مِنْ عُلُومِكَ عِلْمَ اللُّوحِ وَ الْقَلَمِ

- 517 Cūd u lütfundan durur dünyā dağı hem zeresi
Halk olunmuŧdı cihān pes hürmetiñe ey ŧehā
- A 25^b 518 Hem ' ulūmuñdandurur ey hażreti sultānımız
Levh-i maḥfūzda ḳalemde ŧebt-i ' ilm-i hümā
- 519 Levh-i maḥfūz u ḳalem bu ikisi ma' rūfdur
Cūd ihsān [u] keremdür ḳarre aḳret hāhünā

El-Faŧlu'l-'Aŧiru fi'l-Münācaāt ve't-Teveŧsül

يَا نَفْسُ لَا تَقْنَطِي مِنْ زَلَّةٍ عَظُمَتْ
إِنَّ الْكَبَائِرَ فِي الْعُفْرَانِ كَاللَّمَمِ

- 520 Ey benim nefsim ümidiñ kesme gufrāndan ŧaḳın
Zelle-i ' uzmādan iḳün kesme gel sen sermedā
- 521 ŧol kebāir ki Haḳıñ gufrānına nisbet ile
ŧol ŧağāir gibidür hażret ḳatında bī-merā
- 522 El-lemem küçük günāh gufrān didiler mağfiret
El-ḳunūḳ kesmek ümid zelle günāhdur mulaḳā²⁴⁵

²⁴⁵ mulaḳā: muḳlaḳā A.

لَعَلَّ رَحْمَةً رَبِّي جِئَنَ يَفْسِمُهَا
تَأْتِي عَلَى حَسَبِ الْعَصِيَّانِ فِي الْقَسَمِ

- 523 Umarım ben raḥmetini rabbimiñ şol demde kim
Kısmet ide kullara anı Hudā-yı kibriyā
- 524 Cürm [ü] ‘isyānım kadar raḥmet kıla ez-gird-gār
Hīn-i kısmetde o miqdār raḥmetin vire bana
- 525 Kesr-i kāf-ile kısem bil kısmetiñ cem‘ idurur
Feth-i sīn ile ḥasb kader oldı bunda ey dilā

يَا رَبِّ وَاجْعَلْ رَجَائِي غَيْرَ مُنْعَكِسٍ
لَدَيْكَ وَاجْعَلْ حِسَابِي غَيْرَ مُنْحَرَمٍ

- 526 Ey kamūyı terbiye iden ḥakīm-i muṭlākım
Kıl ricāmı ğayrı ma‘kūs dergāhında ey Hudā
- 527 Hem daḥi kıl sen ḥesābım yā ilāhe’l-‘ālemin²⁴⁶
Luṭf ile lā yenḥarim kıl ey dil-ārām-ı Hudā
- 528 Ğayrı ma‘kūs kıl dimek ma‘mūluñ ‘aksın esleme
Munḫatı‘ dur münḥarim bil feth-i mu‘cem kesr-i rā²⁴⁷

وَالطُّفُّ بِعَبْدِكَ فِي الدَّارَيْنِ إِنَّ لَهُ
صَبْرًا مَتَى تَدْعُهُ الْاَهْوَالُ يَنْهَزِمُ

- A 26^a 529 Hem daḥi rıfḫ it eyā Rab dü-cihānda kuluña
Vardurur zirā kuluñ-çün şabr- vahi ke’l-hebā
- 530 Da‘vet itse koḫulu şeyler o şabra her kaçan²⁴⁸
Münhezim olur kaçır ol şabr-ı vāhī vāh bana

²⁴⁶ kıl sen: sen kıl A.

²⁴⁷ münḥarim: münḥazim A.

²⁴⁸ koḫulu: koḫulu A.

- 531 Hevl k rku cem' idur ehv l yorulmak inhiz m²⁴⁹
İki d rni biri d ny  birisi oldu beka

وَأَذِّنْ لِصَاحِبِ صَلَوةٍ مِنْكَ دَائِمَةً
عَلَى النَّبِيِّ بِمُنْهَلٍ وَ مُنْجِمٍ

- 532 Sen ic zet vir  alat bulu larına y  ilah
Ol  alat-ı d 'ime senden 'al  sultanına

- 533  yle bulu lar ki d im  iddetiyle yağıdırur
Yağıdırur hem ol bulu lar  iddetiyle c -be-c 

- 534 Ra metu'll hdur  alat sa b se abın cem' idur
İnhil l  iddetli yağımur insic mdur mu laqa

وَأَل لِ وَالصَّحْبِ نَمَّ التَّابِعِينَ لَهُمْ
أَهْلُ النَّفَى وَالنُّفَى وَالْجَلْمِ وَالْكَرَمِ

- 535  l u  a bı  st ne olsun  al tı d im 
Anlara t bi' olanlar  st ne hem ba' de-z 

- 536  yle  l a  ab ki anlar p k [u] p r-heyr-k rdurur²⁵⁰
Hem da i ehl-i t ka  ilm   keremd r h ul 

- 537 Anlara t bi' olan e  a a dirler t bi' in
Hem ne avetd r nez fet ehl-i perh zd r h n ²⁵¹

مَا رَنَحَتْ عَدَبَاتِ الْب نِ رِيحُ صَبَا
وَأَطْرَبَ الْعِيسِ حَادِي الْعِيسِ بِالنَّعَمِ

- 538 Ol nih l-b nı u ratdıka  un b d-ı  ab 
Da i ol 'ise s r r verdikce  ad  d im ²⁵²

²⁴⁹ cem' idur: cemdi B.,C. ; bozulmak: yorulmak B.,C.

²⁵⁰  yle  l a  ab t bi' ki ehl-i ta vadur olar A.

²⁵¹ h n : nek  A.

²⁵² U radıka sur unu  buda ların olsun selam
Ka' beni   apusına kar u esen b d-ı sab  A.

539 Nağme-i pür-süz ile urbân içinde dem-be-dem
Yağdıra bārān-ı raḥmet bunlar üstine Ḥudā²⁵³

A 26^b 540 Bil terennühdür meyl ʿuzbe budaḫ ʿīsdür deve
Deveci ḥādī neḡam avāzīl rīḥ şabā²⁵⁴

²⁵³ Aşkarı cemmi hem şütür bān u seyissü'l edeb
Nağme-i āgaz ile yād eyledükçe biñ şenā A.

²⁵⁴ Ağına ḥumret karışmış aḫ deve kesriyle ʿıys
Şādumān olmaḫ tarabdur nağmedür ḥüsn-i şadā A.

SONUÇ

Nâzîfi İsmail Akhisârî ve Manzum Kasîde-i Bür'e Tercümesi: İklîdü's-Saâde adlı çalışmamızda Ka'b b. Züheyr'in Kasîde-i Bürde ve İmam Bûsîrî'nin Kasîde-i Bür'e eserleri hakkında bilgi verilmiş, Nâzîfi İsmail Akhisârî'ye ait olduğu bilinen; ama bugüne kadar gün yüzüne çıkarılmamış olan Kasîde-i Bür'e'nin manzum tercümesi transkribe edilerek şekil ve muhteva bakımından incelenmiştir.

Türkler İslamiyeti kabul ettikten sonra, meydana getirdikleri edebî eserlerini İslamın değerleri ile birleştirmişler ve Hz. Allah'tan başlayıp Hz. Peygamber ile devam eden bir hiyerarşi içerisinde pek çok dini tür oluşturmuşlardır. Şairler Hz. Peygamber' i methetmek, ona duydukları derin sevgiyi ve bağlılığı belirtmek, onun vasıflarını anlatmak, ondan şefaath taleb etmek gibi nedenlerle çeşitli nazım şekilleriyle eserler meydana getirmişlerdir. Bu eserlerini oluştururken de genellikle kasîde nazım şeklini kullanmışlardır. Hz. Peygamber'i methetmek için yazılan bu kasîdeler içerisinde en önemlilerinden biri Ka'b b. Züheyr'in Kasîde-i Bürde'si diğeri ise Muhammed b. Said el-Bûsîrî'nin Kasîde-i Bür'e adlı eseridir. Bu eserleri kaleme alan şairler Hz. Peygamber tarafından bürde ile ödüllendirilmişlerdir. Bu sebeple bu iki eser literatürde aynı isimle anılsa da Muhammed b. Said el-Bûsîrî'nin eserinin ismi konusunda farklı görüşler oluşmuştur. Bu kasîdelerden Ka'b b. Züheyr'in kasîdesi Hz. Peygamber'in huzurunda okunmuştur ve Hz. Peygamber tarafından gerçek bir bürde ile ödüllendirilmiştir. Bûsîrî'ye Hz. Peygamber tarafından verilen bürde ise, felç olan Bûsîrî'nin şifaya kavuşması için rüyasında giydirilmiştir. Ka'b b. Züheyr'in kasîdenin isimlendirilmesi tarihi bir gerçeğe dayanırken, Bûsîrî'nin kasîdesi ise bir rüya olayına dayanmaktadır. Bu yüzden Bûsîrî'nin kasîdesi şifa veren, günahları ve kabahatleri örten, insanı koruyan gibi anlamları içinde barındıran Kasîde-i Bür'e denilmiştir.

Kasîde-i Bür'e asırlar boyunca okunmuş ve okutulmuş, yalnızca bir manzume olarak kalmamış, sanatsal gücünün yanında kutsal bir metin olarak da kabul edilmiş, havas ve esrarına inanılmıştır. Fiziksel ve psikolojik hastalıklara şifa olması ile ilgili pek çok menkıbe anlatılmıştır. Camilerde okunmuş, medreselerde ders olarak öğretilmiştir. Bu eserin izleri ve yansımaları musikiden İslam sanatlarına kadar her alanda kendini göstermiştir.

Halkın üzerinde tesir alanı güçlü olan bu kaside ile ilgili çalışmalar edebiyatımızda da geniş bir yer kapsamıştır. Kaside-i Bür'e üzerinde en çok çalışmanın yapıldığı eserlerden biri olmuştur. Şairler tercüme, tahmis, şerh gibi türlerde pek çok eser meydana getirmişlerdir. Bu kasideye yapılan manzum tercümelerden birisi de *Nazîfi İsmail Akhisari'nin İklîdü's-Saâde* isimli eseridir. Hayatı ve eserleri hakkında yeterli bilgi sahibi olamadığımız şair, manzum tercümesinde sanatlı bir dil kullanmaktan kaçınmış, sade ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Beytin verdiği anlamı bozmamaya çalışmış, metnin anlaşılması için çabalamıştır. Nazîfi İsmail Kasîde-i Bür'e'nin veznine bağlı kalmamış kendi mazmun tercümesinde Türkçeye uyarlanması en kolay vezin olan Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün kalıbını kullanmıştır. Şairin bu kalıbı kullanmasında, tercümesini sade bir dille yazmak istemesi ve eserinin halk tarafından anlaşılacak istemesinin etkili olduğunu düşünebiliriz. Nazîfi İsmail'in eserini estetik bir kaygı ile kaleme almadığını, Kasîde-i Bür'e gibi müslümanlar üzerinde etkisi büyük olan, kutsal bir metin olarak kabul edilen bu eserin anlaşılması için çaba sarfettiğini söyleyebiliriz. Şair şerh metodunu belirlerken de buna dikkat etmiştir. Manzum tercümesinde sadelikten uzaklaşmamak ve metnin manasını aktarmada başarılı olabilmek için gramer açıklamalarına girmemiştir. Önce Arapça beyti anlamsal olarak tercüme etmiş daha sonra beyitte geçen bazı Arapça kelimelerin sözlükteki anlamlarını vermiştir. Şair kullanılan vezin, kafiye ve söz varlığı olarak Türk Edebiyatı'na daha uzak bir metni tercüme ederken bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Tercüme ederken zorluk yaşadığı Arap kültürüne ait kelimeleri bazen aynen kullanmış, bazen de Arapça kelimelerin türevlerini tercih etmiştir. Kelimeleri vezne uydurmak için bazı sesleri kullanmamış, bazılarını da ilaveler yapmıştır.

Nazîfi İsmail'in hayatı, eserleri ve edebî kişiliği hakkında kaynaklarda yeterli bilgiye ulaşamadık. Ancak onun büyük bir peygamber aşığı olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü Hz. Peygamber'i en güzel şekilde anlatan bu eseri, şerh etmek için tercih etmesi onun Hz. Peygambere olan büyük sevgisini gösterir. Aynı zamanda şairin Arapça bir kasideyi şerh edebilmesi Arapça bilgisinin de iyi olduğunu ve bu konuda eğitim aldığını bize göstermektedir. Nazîfi İsmail tarih kıtaları atmada başarılı ve tercih edilen bir şairdir. Mezar taşlarındaki manzum ölüm tarihleri, Şabanzâde Halil

Ağa'nın inşâ ettirdiği sarayda bulunan manzum inşâ tarihleri bunun en güzel kanıtıdır.

KAYNAKÇA

Abidin Paşa, **Tercüme ve Şerhi Kasîde-i Bürde**, (Sad. Ömer Faruk Harman), Gençlik Basımevi, İstanbul, 1977.

Ayçiçeği, Bünyamin. “Bûsîrî (ö.696/1297?)’nin Kasîdetü’l Bürde’sinin Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa (ö.1308/1892) Tarafından Yapılan Mensur ve Manzum Tercümesi”, **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 15, 2015, ss. 27-102.

Aydemir, Yaşar. “Türk Edebiyatında Kaside”, **Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 22, 2002, ss. 133-168.

Batur Halil ve Enes Yıldız. “Şeyhülislam Muhammed ve Sâmih’in Kudûmiyeleri Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme”, **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, Kırklareli, Sayı: 14, 2019, ss. 259-288.

Bursalı Mehmed Tahir bin Rifat, **Aydın Vilayetine Mensub Meşayih, Ulema, Şuara, Müverrihin ve Ettibbânın Terâcim-i Ahvâli**, Akademi Kitabevi, 1994.

Cankurt, Hasan. **Seyyid Hasan Rizâyî El-Aksarâyî Hayatı Sanatı Eserleri ve Miftâhu’s Sa’âde Adlı Manzum Kasîde-i Bürde Şerhi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2014.

Çetin, Nihad. **Eski Arap Şiiri**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1973.

Çınar, Mustafa. “Kaside Nazım Şeklinin Tarihi Gelişimi”, **Ekev Akademi Dergisi**, Sayı:1, Yıl: 10, 2006, ss. 203-222.

Demirayak, Kenan. “Kasidetü’l Bürde”, **TDVİA**, Cilt: 24, 2001, ss. 566-568.

Devellioğlu Ferit, 19. Baskı, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi, Ankara, 2002.

Dilçin, Cem. **Türk Şiir Bilgisi**, 6. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları: 517, Ankara, 2000.

Elmalı, Hüseyin. “Kaside”, **TDVİA**, Cilt: 24, 2001, ss. 562-564.

Gürkan, Nejdet. **Mehmet Fevzî Efendi Fethu’l-Verde ‘Şerhu’l-Bürde’ (İnceleme Tahkikli Metin)**, Arena Dijital, İstanbul, 2011.

İpekten, Haluk. **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, 14. Baskı, Dergah Yayınları, İstanbul.

Kahraman, Bahattin. “Bûsîrî’nin Kaside-i Bürdesi Etrafında Yazılmış Türkçe Eserler”, **Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi**, Sayı: 6, 1991, ss. 167-174.

Karakoç, Sezai. **İslam’ın Şiir Anıtlarından**, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1985.

Kaya, Mahmut. “Kasîdetü’l-Bürde”, **TDVİA**, Cilt: 24, 2001, ss. 568-569.

Kaya, Mahmut. “Bûsîrî”, **TDVİA**, Cilt.24, 1992, ss. 568-569.

Karavellioğlu, Murat. “Klasik Türk Edebiyatında Kaside”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 9, Cilt: 5, 2007, ss. 253-270.

Keskinsoy, Haşim. **Mekki ve Nahifi’nin Kaside-i Bürde Tahmisleri (Tenkitli Metin İnceleme)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, 2011.

Koç, Hamza. “Ahmed-i Rıdvan’ın Manzum Kaside-i Bürde Tercümesi”, **Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 5 Sayı: 2, 2018, ss. 9-31.

Sami Şemsettin, **Kâmûs-ı Türkî**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2006.

Müdürrisoğlu, Mehmet Emin. **Akhisarlı Türk Büyükleri ve Eserleri**, Piyasa Matbaası, 1956.

Saraç, M. A. Yekta. **Eski Türk Edebiyatına Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2010.

Özcan, Nuri. **TDVİA**, Cilt: 41, 2012, s. 48.

Özdemir, Dursun Ali. **Zâli Ahmed bin Mustafa'nın Kasîde-i Bürde Şerhi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu, 2015.

Özel, Ahmet Murat. "Kaside-i Bürde Bugün Yazılsa Nasıl Karşılanırdı?", **Sîreti Sûrette Görmek I-II Çalıştay Kitabı**, İstanbul, 2018, ss. 243-247.

Pala, İskender. "Kaside", **TDVİA**, Cilt: 24, 2001, s. 566.

Sezer, İsmail Hakkı. "Kaside-i Bürde ve Nesir ve Manzum Tercümesi", **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 10, Konya 2000, ss. 65-88.

Sak, Vesile Albayrak. "Said Paşa'nın Kasîde-i Bürde Tahmisi", **Turkish Studies International Periodical For The Languages Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 8/9, 2013, ss. 523-559.

Şahin, Ebubekir Sıddık. **Kaside-i Bürde'nin Türkçe Şerh ve Tercümelere**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1997.

Şahin, Ebubekir Sıddık. "Leâli'nin Kasîde-i Bürde Şerhi ile İlgili Bir İntihal", **Türkoloji**, Cilt: 14, Sayı:1, 2001, ss. 263-269.

Şener, Halil İbrahim. **Kaside-i Bürde Kaside-i Bür'e ve Su Kasidesi**, İrfan Kültür Eğitim Derneği Yayınları, İzmir, 1995.

Uğur, Mücteba. "Kaside-i Bürde'ye Reddiye" Kitapçığına Kısacık Reddiye", **Dini Araştırmalar**, Cilt: 2, Sayı: 4, 1999, s. 5-20.

Uslu, Recep. **Kaside-i Bürde Besteleri**, Diyanet Aylık Dergi, Sayı: 223, 2009, ss.50-53.

Ünal, Muhammet Osman. **Kasîde-i Bürde (Bânet Su'ad) ile İlgili Yapılan Çalışmalar (Tespit veTanıtım)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2005.

Yazar, Sadık. **Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme Ve Şerh Geleneği**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011.

Yeniterzi, Emine. "Türk Edebiyatında Na'tlara Dair", **Türkler**, Cilt 11, 2002, ss. 762-767.

Yeniterzi, Emine. **Türk Edebiyatında Na't**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.

Yıldırım, Yusuf. "Aldülmecîd Sivasî'nin Manzum Kâside-i Hamriyye Tercümesi", **İstem**, Sayı: 25, 2015, ss. 151-175.

Yılmaz, Muhammed Cahit. **Dinî Türk Mûsikisinde Tevşîhler**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2019.

Yücel, Yusuf İbrahim. "Kaside-i Bürde Üzerine Son Dönemde Yapılan İlmi Çalışmalar", **İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, Sayı:1, 2016, ss. 86-106.

